T.C

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ARAP DİLİ VE BELAĞATI BİLİM DALI

ARAP ŞİİRİNDE DİLENCİLİK EDEBİYATI
- EBU'Ş-ŞAMAKMAK ÖRNEĞİ –

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ABDURRAHMAN YILDIZ

DANİŞMAN

DOÇ.DR. ABDULHADİ TİMURTAŞ

VAN-20

KABUL VE ONAY SAYFASI

Abdurrahman Yıldız tarafından hazırlanan "Arap Şiirinde Dilencilik Edebiyatı– Ebu Şamakmak örneği- " adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Van Yüzüncü Yıl ÜniversitesiSosyal Bilimler Enstitusu Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Doç. Dr. Abdulhadi TİMURTAŞ Van Yüzüncü Yıl Üniveersitesi İlahiyat Fak. Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/Arap Dili ve Belagatı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/on~~aylamıyorum~~	.....
Başkan: Doç. Dr. Abdulhadi TİMURTAŞ Van Yüzüncü Yıl Üniveersitesi İlahiyat Fak. Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/Arap Dili ve Belagatı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/on~~aylamıyorum~~	.....
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Rifat AKBAŞ Van Yüzüncü Yıl Üniveersitesi İlahiyat Fak. Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/Arap Dili ve Belagatı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/on~~aylamıyorum~~	.....
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mansur TEYFUR Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Van Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/Arap Dili ve Belagatı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/on~~aylamıyorum~~	.....
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	.....
Tez Savunma Tarihi:	...../...../.....
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum .....08/08/2019..... Doç. Dr. Burak KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 17/07/2019

Abdurrahman
Yıldız

YÜKSEK LİSAN

ABDURRAHMAN YILDIZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Haziran, 2019

Arap Şiirinde Dilencilik Edebiyatı-Ebu'ş-Şamakmak Örneği-

ÖZET

İnsanlık tarihi boyunca her memlekette zenginler ile birlikte fakirler ve yoksullar da varolmuştur. Dolayısıyla dilenciliğin de insanlık tarihiyle paraler olduğunu söylemek mümkündür. Arap toplumunun Cahiliye döneminde dilencilik olgusuna bir bütün olarak rastlanmasa da Nabığa ez-Zübyânî ve A'şâ b. Meymun gibi bazı şairlerin şiirleriyle kazanç elde ettikleri görülmüştür. İslamiyetin ilk yıllarında kısmen de olsa kaynaklarda dilencilik örnekleriyle karşılaşmaktayız. Emevi döneminde ise su'luk şairler diye tabir edilen ve eşkıyalığı meslek edinen şairlerin tarih sahnesine çıktığına müşahede etmekteyiz. Abbasi devletin ikinci döneminde gelirlerin halk arasında adil dağıtılmaması ve devleti yönetenlerin zevku sefaya dalmalarından kaynaklı ekonomik yapının bozulmasıda halkı farklı geçim yollarına itmiştir ki bir kısım insanlar en kolay geçim yolu olan dilenciliği tercihetmiştir.

Abbasi döneminde tasavvuf, edebiyat vb. disiplinlere mensup kişilerin sahip oldukları meziyetleri dilenmek için kullandıkları görülmektedir. Bu çalışmada özelde Abbasi döneminde yaşamış ve dilenerek geçimlerini sağlamaya çalışan şairler araştırılmıştır. Dilenci edebiyatının ortaya çıkışı, nedenleri, dilenme yöntemleri ve bu amaçla inşad edilen örnek beyitler incelenmiştir.

Anahtar kelime: Dilenci, Kuddıye, Dilencilik, Şehhaz, Benû Sasan, ez-Zult.

Sayfa sayısı: 125

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Abdulhadi Timurtaş

M.Sc.

Abdurrahman YıldıZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
June, 2019
Beggary Literature in Arabic Poetry Example of-Ebu'ş-Şamakmak-

ABSTRACT

Throught the history of mankind, in every country the poor have been there with the rich. Therefore, it is possible to say that begging is parallel to human history. While the phenomenon of begging in the Jahiliyya period of the Arab society was not seen as a whole, such as Nabığa al-Zubyani and A'şa b. Meymun some poets, it has been seen to gain profits with their poems. In the first years of Islam, we are faced with some examples of begging in the sources. In the Umayyad period, we have seen that the poets who are called su'luk poets and have a banditiy profession, have appeared on the stage of history. In the second period of the Abbasid state, incomes didn't distributed among the public and the pursuit of pleasure by statesmen, in addition, with the deterioration of the economic structure, the public resorted to different livelihoods. Some people have chosen the easiest means of livelihood.

In the Abbasid period, it is seen that people belonging to the disciplines such as sufism, literature etc. Use their abilities for begging. In this study, poets who lived in the period of Abbasids and tried to make a living by begging were researched, in general, the emergence of beggar literature, its causes methods of begging and the examples of the couplets that were built fort his purpose were examined.

Key Words : Beggar, Kuddıya, Beggary, Sehhaz, Benu Sasan, ez-Zult.
Quantity of Page : 125
Supervisor : Doç.Dr. Abdulhadi Timurtaş

İÇİNDE KİLER

ÖZET…….. iii

ABSTRACT……iv

İÇİNDEKİLER……v

KISATMALAR…….vii

ÖNSÖZ……... vii

GİRİŞ…….……..……...10

1. ARAPÇA'DA DİLENCİLİK VE DİLENCİLİĞE DAİR TEMEL KAVRAMLAR….……..…13

1.1. el-Kudye…….....13

1.2. Sâil…….…18

1.3. eş-Şahazat, Şehhâz…….….…..21

1.4. es-Sâsânî, Benu Sâsân……24

1.5. Sa'âlîk……...……26

1.6. ez-Zutt……..…….27

2. ARAP EDEBİYATINDA DİLENCİLİK……...29

2.1. CAHİLİYYE DÖNEMİNDE DİLENCİLİK…….…….....29

2.1.1. Önemli Temsilcileri…….……32

2.2 .İSLAM DÖNEMİNDE DİLENCİLİK……..……..37

2.2.1. Önemli Temsilcileri……..…….……....40

2.3. EMEVİ DÖNEMİNDE DİLENCİLİK…….……..40

2.3.1. Önemli Temsilcileri…… ……... ……..…….43

2.4. ABBASÎ DÖNEMİNDE DİLENCİLİK…….……...44

2.4.1. Önemli Temsilcileri…….47

2.4.2.Bedevi ve Sâsânî Dilenciler……..……59

2.5. DİLENCİ EDEBİYATININ KONULARI……...63

2.5.1. Fakirlik……64

2.5.2. Açlık……..……66

2.5.3. Giysi Sıkıntısı……...……67

2.5.4. Evsizlik……...……...69

2.5.5. Zenginlerin Hali……71

2.5.6 . Pire……72

2.6. ŞAİRLER DİLENİRKEN BAŞVURDUKLARI YÖNTEMLER..…….……72

2.6.1.Hileyeye Başvurarak Dilenmek……..72

2.6.2.Hile Yöntemleri……..75

2.6.3.Seyahat etmek……79

2.6.4.El Açmak ve Taleb Etmek……81

2.6.5.Medih……85

2.6.6.Hiciv……..……86

3. EBU'Ş-ŞAMAKMAK'IN HAYATI,ŞİİRLERİ VE DİLENCİ EDEBİYATINDAKİ YERİ …….....90

3.1. Hayatı……..……...……90

3.2 . Ebu'ş-Şamakmak'ın Akranı Olan Şairlerle İlişkisi….....……..92

3.3 . Edebiyatçıların Ebu'ş-Şamakmak'ın Şiirleri Hakkındaki Görüşleri…….……95

3.4 . Ebu'ş-Şamakmak'ın Şiirinde Değindiği Genel Temalar…….. 96

3.5.Ebu'ş-Şamakmak'ın Divanı ve Dilenci Edebiyatındaki Yeri 97
3.6.1. Divanı 97
3.6.2. Kudye Edebiyatındaki Yeri 98
SONUÇ 109
KAYNAKÇA 111
ÖZGEÇMİŞ
LİSANSÜSTÜ TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
b.	: Bin (oğlu)
Bkz.	: Bakınız
bty.	: Basım Tarihi yok
c.	: cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
Hz.	: Hazreti
Mad.	: Madde
M.	: Miladi
Nşr.	: Neşreden
ö.m.	: Ölümü miladi
Sa.	: Sayfa
S.	: Sayı
S.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
Şrh.	: Şerh eden.
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Thk.	: Tahkik eden
v.	: vefatı
vd.	:ve diğerleri

Önsöz

İnsanlar tarih boyunca belli başlı ihtiyaçlarını gidermek için çaba ve gayret sarf etmişlerdir. İnsanların bir kısmı ihtiyaçlarını insani ve islami erdem çerçevesinde karşılarken bir kısım ise eşkıyalık yaparak, zor kullanarak başkalarının mal ve mülküne sahip olmaya çalışmışlardır. Bazı insanlar da güç ve kuvvet uygulamadan insanların duygularını sömürerek ve dilenerek ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Dilencilik insanın gayret etmeden başkalarının emeğine ortak olarak ihtiyaçlarını elde etme şeklidir.

İnsanlık tarihinde dilenmenin ne zaman, nasıl ve nerede başladığı bilinmemekle birlikte tarihçiler, dilenciliği insanlık tarihinin ilk devirlerine kadar götürmektedirler. İnsanların vicdani duygularını sömürerek haksız kazanç elde etmekte olan, dilencilik her ne kadar insanlık tarihi kadar eski olsa da hiçbir toplum tarafından hoş karşılandığı söylenemez. İslâm dini Müslümanlardan muhtaç durumda olanlara yardım etmelerini ve Müslümanların din kardeşlerine zor zamanlarında yardımcı olmalarını istemektedir.

İslam dininde dilenme zaruret durumunda mubah olduğu halde İslam'ın ilk dönemlerinde dilencilik olgusuyla karşılanmamıştır. İslamın ilk döneminde adeletli halifelerin yönetimi ve Müslümanlar arasındaki yardımlaşma olgusundan dolayı dilencilik bir sorun olmazken Abbasi döneminde özellikle hicri dördüncü yüzyılda devlet gelirlerinin eşit paylaşılmaması üzerine dilencilik bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Edebiyat ve şiirin konularını hayattan almaları ve Abbasi döneminde dilenciliğin yaygın bir yaşam şeklini alması sebebiyle Arap edebiyatında dilencilik, dilenci şairler, Abbasi döneminde daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

İslâm öncesi Arap şiirinde başta tasvir olmak üzere medih ve fahr, hamaset (kahramanlık), hicâ (yerme), risâ (ağıt) gibi konular işlenmekteydi. Nesîb (aşk) şairin ilgisine bağlı olarak kasidenin başında yer alıyordu. İslâmî döneme kadar Arap şairlerinin ilgi alanları ve şiirin muhtevası pek değişmemiştir.

Câhiliye, İslâmın ilk döneminde ve Emevî döneminde şairler arasında yaygın gelenek, şiirin irticâlen söylenmesiydi. Ancak Nâbiga ez-Zübyânî, (ö.

604 [?]) Â‘şâ b. Meymûn (ö. 7/629 [?]) ve Züheyr b. Ebî Sülmâ (ö. 609 [?]) gibi şairlerin elinde şiirin geçim kaynağı haline gelmesi ve medhedilen kişi tarafından beğenilip daha fazla ödül kazanma kaygısı gibi etkenler şairleri tekellüf yoluna sevketmiş, tabiilik ve irticâl bozulmuştur.

Cahiliye sonlarına doğru şairler şiirlerinde menfaat gözetmeye geçimlerini şiirleriyle kazanmaya başlamışlar. Şiirin kazanç kapısı olarak görmeye daha Cahiliye döneminde başlandığı söylenebilir. Bu da şiirin gelişmesine bir katkı sağlamıştır. Şairler memduhlarını yiğitlik, cömertlik, erdem ve cesaret gibi vasıflarla övmüşler. Bu da medihin şiirdeki yerini göstermesi açısından önemlidir.

Cahiliye döneminde medih içeren kasideler kabile reislerinin kahramanlıklarını, barışta oynadıkları rolü, akan kanın durdurulması için gösterdikleri gayretleri ve adeletli olmalarını, misafirperverliklerini ve cömertliklerini ele almaktaydı. Cahiliye döneminde saygın ve şerefli olmayanlar için medhiyeler inşa edilmezdi.

Cahiliye döneminin sonlarına doğru ve Abbasi Devletinin ikinci döneminde bazı şairler medih türü kasideleriyle birilerine dalkavukluk etmeye dolayısıyla mal elde etmeye başlamışlar. Bu şairler hakikatten uzak ve mübalağa içeren şiirler yazmaya başlamışlar. Bu şairler Cahiliye döneminde de hoş karşılanmamış ve tenkit edilmiştir.

Çalışmamıza başladığımız günden beri, özellikle beni bu inceleme konusuna yönlendiren, eksiklerimi tamamlayan ve incelemem için kıymetli vakitlerini ayıran değerli danışman hocam Doç. Dr. Abdulhadi Timurtaş'a ayrıca tezimi baştan sona okuma zahmetinde bulunan Arş. Gör. Ömer Yıldız'a, son olarak çalışma süresince gösterdikleri sabır ve yardımlarından dolayı başta eşim olmak üzere aileme şükranlarımı sunarım.

Abdurranman YILDIZ

VAN/2019

GİRİŞ

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Şairlerin Arap toplumunda varolan konumlarına bakıldığında şairlerin çok önemli bir mevkide oldukları tartışmasızdır. Öyleki şair içinde bulunduğu kavmin en önemli şahsiyetiydi. Onun bir sözüyle barış sağlanır, söylediği bir şiir savaşa sebebiyet verebilirdi. Onun işaret ettiği yerde konaklanır ve yahut o yerden göç edilirdi. Bazen bir kavmi bir şiiriyle yüceltirken bazen söylediği bir şiir bir kavmin kabile ismini değiştirmesine sebebiyet verirdi. Kısacası şair Arap toplumunda neredeyse peygamber konumundaydı. Zikredilen bunca niteliğe rağmen bazı şairlerin hiçbir toplumda hoş karşılamayan dilenciliğe yönelmeleri ve methiyelerle kazanç elde etme yoluna girmeleri edebiyat disiplini açısından incelenmeye değer görülmektedir.

Çalışmamız Arap edebiyat tarihinde dilenciliğin ortaya çıkma nedenini, ilk olarak hangi şairlerin dilenmeye başladıklarını, dilenci edebiyatının oluşumu ve oluşum döneminin ayrıntılarını, dilencilere verilen isimlerin tarihçesi ve arka planını özelikle dilencilerin piri sayılan ve hakkında "şairlerin en fakiri, fakirlerin en şairi denilen bütün hayatını dilenerek geçiren Ebu'ş-Şamakmak'ın hayatı, divanı ve dilencilikle ilgili şiirlerini konumuz sınırları içersinde detaylıca incelemeyi amaçlamaktadır.

Konunun Yöntem ve Sınırları

Yaptığımız incelemede dilencilik veya dilenci şairler üzerine yazılmış herhangi klasik bir esere rastlamadık. Bundan dolayı bu çalışmamızda Arapça yazılmış olan klasik ve modern eserlere daha çok ağırlık verip titiz bir metotla çalışmamızı sonlandırmayı düşünüyoruz. Arap şiiri ve Arap şiirinin gayeleri hakkında genel bir bilgi verdikten sonra Çalışmamızda ele alınan şairlerin hayatlarını Tabakât türü eserlerde inceleyeceğiz. Söz konusu şairlerin örnek şiirleri için varsa bizzat divanlarından aksi takdirde *el-Eğâni, el-Asmaiyyât, el-Mufaddaliyyat* vb. şiir antolojisi denilebilecek eserlerden yararlanacağız. Dilencilik olgusunun doğuşu, sebepleri ve Abbasi Dönemindeki gelişmesini Arap edebiyatı tarihi vb. çalışmalardan yararlanacağız. Son olarak da Ebu'ş-Şamakmak hakkında genel bir bilgi verip

çağdaşı ve ilişkili olduğu şairlerden bahsedip divanında tekessüb şiirine örnek olan şiirlerini inceleyeceğiz.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde genel olarak araştımanın önemi ve amaçları, konunun yöntem ve sınırları, konunun geçmişi ve kaynaklarından bahsettik.

Birinci bölüm de Araplarda şiir ve önemi, dilencilik ve dilencilik anlamında kullanılan kavramları detaylıca inceledik.

İkinci bölüm de genel olarak Arap edebiyatında dilencilik ve Cahiliye döneminde dilencilik ve önemli temsilcileri, İslam döneminde dilencilik ve önemli temsilcileri, Emevi dönemi dilencilik ve önemli temsilcileri, Abbasi döneminde dilencilik ve önemli temsilcileri, dilenci edebiyat konularına tahsis ettik.

Üçünçü bölüm de Ebu'ş-Şamakmak'ın hayatı, örnek şiirleri ve dilencilik edebiyatındaki yerini ve önemini araştırdık.

Çalışmamız cahiliye döneminden Ebu'ş-Şamakmak'ın yaşadığı Abbasi dönemine kadarki dönemlerde Ebu'ş-Şamakmak örneğinde ortaya konan dilenci edebiyatını kapsar. Sonraki dönemlerde ortaya konan bu alandaki edebi ürünleri ve şairleri kapsamaz.

Konunun Geçmiş ve Kaynakları

Yaptığımız incelemede dilenci şairler hakkında yazılmış kalsik döneme ait müstakil bir eser bulunmamaktadır. Baktığımız eserlerde dilenci şairler ve şiirleri hakkında konuyla ilgili bazı bölümler bulunmakta, bazı eserlerde ise söz konusu bilgiler birkaç sayfayı geçmemektedir. Klasik döneme ait dilenci şairler hakkında bilgi içeren en önemli eserler 'Amr b. Osman el-Câhız (ö.869)'ın *el-Buhalâ* ve Ebû Mansûr es-Se'âlibî (ö,492/1038)'nin *Yetîmetü'd-dehr fi mehâsini ehli'l-asr* adlı eserleridir.

Modern dönemde ise, dilenci şairler hakkında Arapça birkaç çalışma yapılmıştır. Fakat bu çalışmalarda dilencilik ve dilenci şairler hakkında yeterli bilgi mevcut değildir. Ayrıca Muammer Sarıkaya'ya ait *"Abbasi dönemi Arap edebiyatında dilencilik ve dilenci şairler"* ile Yusuf Doğan'ın "Meşhur Arap Edibî Amr b. Osman Câhız'ın *el-Buhalâ (Cimriler) adlı esrinde Abbâsi dönemi dilenciliği ve dilencileri''* adlı makaleleri mevcuttur.

Çalişmamızda saydıklarımız eserler dışında el-El-Câhız Ebu Osman Amr b. Bahr'ın, *Kitabü'l-hayevân,* İbn Ebü'd-Dünya Ebu Bekr el Kureşi'nın, *Kura'd-dayf*, Ahmed Hüseyin'in, *Edebu'l-Kudyefi'asri'l-'abbâsiyyîn,* Abdulhadi Harb'ın, *Mevsû'atu Edebi'l-muhtâlîn,* Hasan İsmail Abdulğani'nın, *Zâhiretu'l-Kudye fi'l edebi'l-arabî,adlı* eserlerden de istifade ettik.

1. ARAPÇA'DA DİLENCİLİK VE DİLENCİLİĞE DAİR TEMEL KAVRAMLAR.

Dilencilik olgusunun gelirlerin eşit dağıtılmadığı ve halkın belirli bir kesiminin refah ve bolluk içinde diğer kesimin ise, darlık, zorluk ve sıkıntı içinde yaşadığı toplumlarda tezahür ettiği bir gerçektir. Bu gibi toplumlarda halk ya aşırı bir servet sahibidir ya da ekmeğe muhtaçtır.

Dünyada yaşadığı müddetçe her ne şekilde olursa olsun fakir kişilerin de geçinmelerinin gerekliliğinden ötürü tarih boyunca geçim kaynağı olarak farklı farklı tutumlar ortaya çıkmıştır.

Kimi insan, geçinebilmek için haydutluğu meslek edinmiş, kimisi tufayli veya sığıntı olarak yaşamını sürdürmüş, kimileri de kendilerine bahşedilmiş olan beyan yetisi sayesinde zenginlere el açıp onlardan mal ve mülk taleb etmişlerdir. Kendilerine ihsanda bulunan mal sahiplerini methedip övmüşler, ihsanda bulunmayan kişileri de gülünç hale sokarak, iğneleyerek, hakaret ederek küçük düşürüp rezil etmişlerdir.

Sözlüklerde سأل kökünden türeyen تَسَؤُّلٌ, السُؤْلُ, سُؤَال, سائل ve مَسْأَلة kalıpları sorma, isteme, dilenme, dilenen anlamlarına gelmektedir.[1]

Ayrıca bakılan lügat ve edebiyat eserlerinde dilenmek anlamında kullanılan ve zaman içinde ortaya çıkan el-Kudye, eş-Şahazat, es-Sâsânî, Benû Sâsân, şehhâz, seâlık, meflukın, zult, buğala vb. kavramlarına rastlanmaktayız. Konunun daha iyi anlaşılması için dilenmek anlamında kullanılan kavramları alt başlık halinde aşağıda verilmiştir.

1.1. el-Kudye (الكدى)

Kur'an-ı Kerim'in en-Necm suresinde geçen وَأَعْطَى قَلِيلاً وَأَكْدَى ayeti, içinde el-Kudye anlamında kullanılan ''el-İkdâ'' mastarının mazi kalıbını

[1] İbn Manzûr Ebu'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed el-Ensârî el-Rüveyfi el-İfrîkî, *Lisânu'l-'arab*, Dâru sâdır, Beyrut, 1968, XI, 318; ez-Zebîdî, Ebu'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b.Muhammed b.Abdirrezak el-Hüseyni, *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, (thk Abdussetâr Muhammed Ferûğ) Dâru'l-hidâye, Kuveyt, 1971, XXIX, 157; İbrahim Mustafa, el-*Mu'cemu'l-vasît, Macma'u'l-lugati'l-'arabiyye,* Dâru'd-da've, 2004,Kahire, I, 411; el-Cürcânî, Ali b. Muhammed *et-Ta'rîfât,* (thk, İbrâhîm el-Ebyârî) Dâru'l-kitâbi'l-arabî, Beyrut, 1976, s, 163.

barındırdığı için bu kelime tefsir, lügat, belagat âlimleri tarafından önemsenmiş ve hakkında çok fazla ayrıntıya girilmiştir.

İncelenen tefsir çalışmalarında kudye kelimesinin ayetin bağlamı esas alınarak engellemek, cimri davranmak anlamlarında kullanıldığını ve bu anlamın kuyu hafriyatında meydana çıkan ve kazma işlemini engelleyen kayadan nakledildiğini görmekteyiz. [2]

Lugat eserlerinde ise, kaf, dal ve illet harfinin "herhangi bir nesnede bulunan sertlik ve katılığa" delalet ettiği belirtilmiştir.[3] el-Ezherî'nin (ö. 980) *Tehzîbu'l-luga* adlı eserinde kedâ sözcüğünün lugat alimlerine göre farklı anlamlara geldiğini görmekteyiz. Örneğin el-Ferrâ (ö. 207/822) ve ez-Zeccâc (ö. 311/923)'ın أكدى kelimesini bağış ve ihsanı kesmek anlamında kullandığını, el-Leys'in الكُدْية kelimesini yerdeki sertlik anlamında kullandığını, es-Se'âlibî (ö. 429/1038) İbnu'l-A'râbî (ö. 231/846)'den naklederek أَكْدَى kelimesinin zenginlikten sonra fakir bir duruma düşmek olduğunu, Ebû Zeyd (ö. IV./X. yüzyıl [?])'in كَدَتِ الأرض terkibini yer bitkisinin gecikmesi, الكُدْيةُ kelimesinin de yerde bulunan yükseklik anlamında kullandığını ayrıca إن فلاناً قد بلغ الناس كُدْيَتهُ cümlesinin bağışta bulunup daha sonra bunu engelleyen kişi için kullanıldığını ifade etmektedir.[4]

İbn Manzûr (ö. 711/1311) ise, kudyeyi zikrettiğimiz anlamların dışında şu şekilde acıklar:

الكدية: كل ما جمع من طعام أو تراب أو نحوه فجعل كثبة

"el-Kudyetu yiyecek, toprak ve benzeri toplanan ve yığın haline gelen her şeydir".[5]

---

[2] et-Taberî, Muhammed b. Cerîr *Câmi'u'l-beyân fî tefsîri'l-kur'ân,* (thk, Ahmed Muhammed Şakir) Muessesetu'r-risâle, Kahire,2000, XXII, 541; en-Nisâbûrî, Ahmed b. Muhammed, *el-Keşfu ve'l-beyân,*(thk, Ebu Muhammed İbn 'Aşûr), Dâru ihyâ'i't-turâsi'l-'arabî, Beyrut,2002, IX, 151; el-Bağdâdî, Ali b. Muhammed, *Tefsîru'l-hâzin,* Dâru'l-fikir, Beyrut 1979, VI, 268.

[3] İbnu Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fârıs, Zeleriyyâ b. Muhammed er-Râzî el-Hemedânî,*Mu'cemu mekâyîsi'l-luga,* (thk, Abdusselam Muhammed Harun,) Dâru'l-fikir, Beyrut 1979, V, 169.

[4] el- Ezherî, Ebu Mânsur Muhammed b.Ahmed b.Ezher, *Tehzîbu'l-luga,* (thk, Ahmed Abdulalim el-Bârûdî) Dâru'l-mısrıyye li-t-te'lif ve't-terceme, Kahire, X, 324.

[5] İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab*, XV, 216-217.

Ebu Ali el-Kâlî (ö. 356/967) nin *el-Maksûr ve'l-memdûd,* adlı eserinde الكداء sözcüğü kesmek anlamında kullanılmış ve şairin aşağıda zikredilen beyti, bu lügavî anlam için istişhâd olarak kullanılmıştır:

وَمَا النَّاسُ فِي شُكْرِ الصَّنِيعَةِ عِنْدَهُمْ وَفِي كُفْرِهَا إِلَّا كَبَعْضِ الْمَزَارِعِ

فَمَزْرَعَةٌ طَابَتْ وَأَضْعَفَ نَبْتُهَا وَمَزْرَعَةٌ أَكْدَتْ عَلَى كُلِّ زَارِعِ

"İnsanlar kendilerine yapılan iyilik ve menfaate karşı sundukları teşekkür veya nankörlükte bazı tarlalar gibidirler.

Kimi tarla güzel ve bitkisi kat be kattır, kimi tarla ise çiftçiye cimri davranıp az vermektedir."[6]

Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) kelimelerin terkip halinde kullanımlarını esas alarak düzenlediği Arapça mecazlar sözlüğü olan *Esâsu'l-belaga* adlı eserinde ise Arapların اكدى الرجل أخفق cümlesini mecazen ihtiyacını karşılamayan kişi için الرجل مكد cümlesini de kişinin malının artmamasını ifade etmek için kullandıklarını zikretmektedir.[7]

Zemahşeri'nin ifade ettiği anlamlar olan ihtiyacın elde edilememesi ve malın az olması, bir açıdan dilenen kişilerin nitelikleri olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla el-Kudye kavramının terim anlamına işaret edildiği iddia edilebilir.

el-Kudye kelimesinin ıstılah anlamını incelediğimizde ise Kedâ kelimesinin dilencilik anlamına geldiğini vurgulayan alimlerin başında XI. yüzyılında yaşayan lügat âlimi Şihâbbuddin el-Hafâcî (ö.1069/1659) gelmektedir.

---

[6] el-Kâlî, İsmail b. Kasım Ebû Ali, *el-Maksûr ve'l-memdûd,* (thk, Ahmed Abdulmecid Herîdî) Mektebetu'l-hâncî, Kahire 1999, I, 431.

[7] ez-Zemahşerî, Mahmut b.Ömer *Esasu'l-belâga*, (thk, Muhammed Bâsil 'Uyûnu's-Sûd) , Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1998, II, 125.

el-Hafâcî, kedâ kelimesinin "kâf harfi üstün, dal harfi şeddeli" olmak üzere dilenmek, dilencilik anlamına geldiğini belirtmektedir.[8] Aynı şekilde İbn Manzûr, İbnu'l-'Arâbî'den naklederek kudye kelimesinin el açmaktan ibaret olduğunu bunun da dilenci anlamına geldiğini ifade etmiştir.[9]

Günümüz sözlük çalışmalarında ise kudye kavramının daha geniş bir manaya delalet ettiği görülmektedir.

Kudye kelimesinin kökeni hakkında üç görüşün yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Birinci görüşü savunanlar kudye sözcüğünün Arapça bir kelime olduğunu söylemektedirler. Klasik lugat kaynaklarına bakıldığında kudye kelimesinin Araplar tarafında bilindiğini fakat dilencilik anlamında kullanılmadığını görmekteyiz. Kudye kelimesinden bahseden en eski lugat kitaplarından biri olan İbn Düreyd (ö. 321/933)'ın *Cemheret'ul-luga* adlı eserinde kudye kelimesinin istilah anlamı olan dilencilik anlamında kullanılmadığına şahit olmaktayız.[10]

Ayrıca Arapcaya sonradan giren kelimeleri açıklayan Me'âcim türü eserlerden biri olan Ebû Mansûr el-Cevâlîkî'nin (ö. 540/1145) *el- Mu'arreb* adlı eserinde, hicri ikinci yüzyılın ortalarından itibaren ıstılahi anlamı bilinen ve sıklıkla kullanılan kudye sözcüğünden bahsetmemiş olması bu kelimeyi Arapça bir kelime olarak kabul etmiş olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.[11] İbn Dureyd, el-Ezherî (ö. 370/980), İbnu'l-A'râbî, Zemahşerî, İbn Manzûr, el-Fîrûzabâdî (ö. 817/1415), ez-Zebîdî (ö. 1205/1791) bu görüşü savunan âlimlerin başında gelmektedir.[12]

İkinci görüş ise kedâ sözcüğünün dilenciliğe delalet eden Arapça bir kelime olduğu fakat اكدى kelimesinden değil de اجدى kelimesinden tahrif edildiğini savunan görüştür. el-Harîrî eserinde كدا sözcüğünün الجدوى ya da

---

[8] el-Hafâci, Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed *Şifâu'l-ğalîl fîmâ fî kelâmi'l-'arab mine'd-dahîl,* (thk, Muhammed Keşâş) Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1998, 270.

[9] İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab,* كدى mad.VX,216.

[10] İbnu Dureyd, Ebû Bekr Muhammed b. Düreyd el-Ezdî, *Cemheretü'l-luga,* (thk, Remzi Munir Balebeki), Dâru'l ilim li'l-muallimîn, Beyrut 1987, كدي mad. I, 681,

[11] Ahmed Hüseyin, *Edebu'l-kudye fî 'asri'l-'abbâsiyyîn*, Dâru'l-hasad li'n-neşri ve't-tavzî', Dımaşk 1995, 18.

[12] Ahmed Hüseyin, *Edebu'l-kudye,* 16.

استجاء (el açmak) kelimelerinden alındığını söylemektedir.[13] *Şerhu durreti'l ğavâs fi evhami'l havâs* adlı eserde ise, يكدف kelimesinin "verilen şeyin az olduğunu" ifade etmek için kulanıldığını ve bu kullanımın hatalı olduğunu, doğru kullanımın يجدّف kaf harfi yerine cim harfi ile olmasının gerektiğini ve المكدين (çok isteyen) kelimesindeki kâf harfinin de aslında cim olduğunu ifade etmiştir. [14]

el-Harîrî, Arapların cok isteyene el-mekıddı (المكدّ) dediğini mekıddı مكدّ sözcüğünün aslı مجدّ olduğu مجد sözcüğü الاجتداء den alındığını مجدي sözcüğünün aslı مجتدي olduğu التاء harfi الدال harfinda idğam edildiğini söylemiştir.[15]

İbnu'l-Enbârî (ö. 328/940) de bu görüşü savunmaktadır. Ebu'l-'Âlâ el-Ma'arrî: "Araplardan bir kabileye göre cim olan her harf kaf harfine dönüştürmektedirler fakat bu lugat sahih bir lugat değildir," diyerek kudye kelimesinin aslen cim harfi ile olduğunu savunduğunu söyleyebiliriz.[16]

Üçüncü görüş ise, kedâ kelimesinin aslının Farsça olduğu yönünde kanaat belirtenlerin görüşüdür. Bu görüşü savunan lugat âlimleri delillerini şu şekilde sıralamışlardır:

a) Öncelikle kuddiye sözcüğünün şeddeli olarak klasik Arap lugatinde bulunmaması, bu kelimenin Abbâsi döneminde Araplar ile Acemlerin birlikte yaşadıkları ve dillerinin karıştığı bir dönemde kullanılmaya başlanması, kudye sözcüğünün terimsel olarak kapsadığı anlam olan dillenciliği yapanların genelikle Fars kökenli olmaları, ayrıca Farsça'da şeddesiz ve dilenmek anlamında kullanılan گد وكدا وگدائ وگدائ گردن kelimelerinin bulunmasında ötürü kedâ kelimesinin aslında Farsça bir kelime olduğunu belirtmişlerdir.[17]

---

[13] el-Harîrî, *Durretu'l- ğavâs,* 94
[14] el-Hafâcî, Şihâbuddin, *Şerhu durreti'l-ğavâs fi evhami'l-havâs,* (thk, Meysûn AbdusselamNecib) Dâru'l-kutubi'l-vataniyye, Birleşik Arap Emirlikleri, 2012, 196.
[15] el-Harîrî, *Durretu'l- ğavâs*, 94
[16] el-Hafâcî, *Şerhu durreti'l-ğavâs*, 417.
[17] Harb, Abdulhadi,*Mevsûatu edebi'l-muhtâlîn,* Dâru't-tekvîn li't-te'lîf ve't-terceme ve'n-neşr, Dımaşk, 2008, 34-35.

b) Tarihçi ve sözlük bilimci Eddî Şîr (1867-1915), *el-Elfâzu'l-fârisiyyeti'l- mu'arrebe* adlı eserinin keda maddesinde كدَّ الرجل (adam istedi), تكدى (istemek), الكدية والكداية kelimelerin tümü كدا kalıbından türemiştir ve dilenmek, muhtaç ve fakir anlamına geldiğini ayrıca Kürtçe'de fakir anlamında kullanılan گدا sözcüğünün de Farsçadan geldiğini söylemektedir.[18]

c) Muhammed Muîn (1918-1971) ise, *Ferheng-i Fârsî* adlı eserinde söz konusu kelimeyi گدا ç. گدایان olarak ele almış ve ihtiyacını elde etmek için başkasından ısrarla para, yiyecek ve giyecek isteyen kişi/kişiler olarak değerlendirmiştir.[19] *Edebu'l-kudye fî 'asri'l-'abbâsiyyîn* adlı eserde Muhammed Muin (1918-1971) 'in bu kelimenin Avesta diline ait olduğunu söylediği belirtilmiştir.[20] İlgili maddelere baktığımız halde söz konusu eserde böyle bir ibareye rastlamadık.

1.2. es-Sâil (السائل)

Arapça da dilenci anlamında kullanılan ilk kelime se-e-le fiilinin ismi faili olan sâil kelimesidir. سأل sözcüğü türevleriyle genel olarak sormak, soruşturmak, bilmek, istemek, dilenmek anlamlarına gelmektedir. *Tacu'l'Arûs* adlı eserde سأل sözcüğünün المال sözcüğüne harf-i cer olmaksınız, farklı kelimelere ise cer harfi vasıtasıyla mutaaddi olduğu yönünde bilgilerin bulunması, Araplarda söz konusu kelimenin soru sormaktan ziyade dilenmek için kullanıldığını göstermektedir.[21] Yine aynı eserde zikredilen

إذَا ضِفْتَهُمْ أو سَايَلْتَهُمْ وَجَدْتَ بهم عِلَّةً حاضِرَةْ

"Onlara misafir olursan veya bir şey dilenirsen, onlarda hazır bulunan bir dertle / hastalıkla karşılaşırsın."

---

[18] Şîr,Eddî, *el-Elfâzu'l-fârisiyeti'l-mu'arrebe*, Dâru'l-'arab, Kahire,1988, s, 132; Ahmed Hüseyin, *Edebu'l-kudye*, 18.
[19] Muin, Muhammed *Ferheng-i Fârsî,* (der, Azizullah Alizâde), İntişârât-ı edinâ, Tahran, 1952, II, 1435.
[20] Ahmed Hüseyin, *Edebu'l-kudye*, s, 18.
[21] ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, XXIX, 157.

Beyitte سَائَل sözcüğünün bir lugatı olan سَايَل kelimesinin dilenmek anlamında kullanıldığını görmekteyiz.

Ayrıca bir bedevinin söylemiş olduğu:

لقد صغَّر فلاناً في عيني عِظمُ الدنيا في عينه،

وكأنما يَرى السائلَ إذا أتاهُ مَلَكَ الموتِ إذا رآه

"Falanın gözündeki dünyanın büyüklüğü onu benim gözümde küçültmüştür. O kendisine gelen dilenciyi gördüğünde ölüm meleğini görür gibi olur." Şeklindeki vecizesinde السائلَ kelimesi dilenen kişi anlamında kullanmıştır. [22]

Ebu'l-Atâhiye (ö. 210/825 [?])'nin Ebu'ş-Şamakmak (ö. 200/815) ile beraber bulunduğu bir ortamda söylemiş olduğu

مددتُ كَفّي نحوَكم سائلاً ماذا تَرُدُّون على السائِلِ

‘’Dilenerek ellerimi sizin tarafınıza uzattım, dilenciye ne ikram edersiniz.’’ beyitte de السائلَ sözcüğü dilenci anlamında kullanılmıştır.’’[23]

Ayet, hadis ve selef-i salihinden nakledilen metinlerde sâil ve türevlerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Diğer anlamları dışında Kur’ân-ı Kerîm’de, şu üç âyette سائل sözcüğü “isteyen, dilenen” anlamında kullanılmıştır.

a) وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ‘’isteyene ve yoksun kalmışa mallarından belli bir hak tanıyanlar.’’ ayeti kerimede سَائِل, istemek anlamında kullanılmış.[24]

---

[22] Safvet ,Ahmet Zeki *Cemheretu hutebi’l arab fî ûsûri’l-arâbiyyeti’z-zâhire,* el-Mektebetu’l-ilmiyye, Beyrut, III,29

[23] Ebû-ş-Şamakmak, *Dıvanu ebî’ş-şamakmak*, (thk, Vâdîh Muhammed es-Sâmed) Dâru’l-kutubi’l-ilmiyye, Beyrut 1995, 15.

b) وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ ''sevdiği maldan yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olanlara harcayan; namazı kılıp zekât verendir.''âyette (سَائِلِين) isteyen anlamında kullanılmıştır.[25]

c) تَعْرِفُهُم بِسِيمَهُمْ لاَ يَسْئَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ **فَإِنَّ** اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ''Kendilerini simalarından tanırsın. Onlar insanlara asla el açmazlar. Hayır, için yaptığınız her harcamayı Allah hakkıyla bilir.'' ayeti kerimede لايسئلون= fiil kalıbı dilenmezler anlamında kullanılmıştır. [26] Ayrıca *ed-Duha* suresinde Allah Hz. Peygamber'e hitaben, واما السائل فلا تنهر "İsteyeni azarlama" buyurulmaktadır.[27]

Kur'an'da olduğu gibi hadislerde de söz konusu kelimenin "dilenmek, başkalarına el açmak" anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Zira şerefini koruyan yoksullarla, fakirliği istismar eden ve dilenmeyi bir kazanç yolu sayanlar arasındaki ahlâkî farka dikkat çekilen birçok hadis vardır. Bunlardan bir kaçı aşağıda verilmiştir.

لَا يَفْتَحُ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ

"Nefsine dilenme kapısını açan kişiye Allah ancak fakirlik kapısını açar."[28]

من سأل و عنده ما يغنيه فإنما يستكثر من النار

"Yanında kendisine yetecek kadar mal bulup da dilenen kişi ancak ateş toplamaktadır."[29]

من سأل من غير فقر فكأنما يأكل الجمر

---

[24] el-Me'âric 70/25
[25] el-Bakara 2/177
[26] el-Bakara 2/273
[27] ed-Duhâ 93/10
[28] İbn Hanbel, Ahmed *Musnedu'l-İmâm Ahmed İbn Hanbel*,(thk, Şuayb Arnaûd) Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1999, hadis no:9421.(XV,246)
[29] Ebû Davud, Suleyman b.el-Eş'as b.İshak es-Sicistânî, *Sunenu ebî davud*,Dâru'l-kitâbi'l-arabî,Beyrut, (XXIV,1631).

"İhtiyacı olmaksızın dilenen kişi kor/köz yiyor gibidir."[30]

لو تعلمون ما في المسألة، ما مشى أحدٌ إلى أحدٍ يسأله شيئاً

"Şayet sizler dilenmekte ne olduğunu bilseydiniz hiçbir kişi bir diğerine dilenmek için gitmezdi."[31]

Yukarıdaki hadislerden anlaşıldığı üzere İslam dininin dilenciliğe karşı keskin bir şekilde durduğu dolayısıyla çalışmanın ileriki aşamalarında da değineceğimiz üzere İslamiyetin ilk döneminde şairler arasında dilenci edebiyatını oluşturacak bir topluluğun edebiyat sahnesine çıkmamasına sebebiyet verdiğini söyleyebiliriz.

1.3. eş-Şahazat, Şehhâz (الشاحذ)

Arap edebiyatında dilenenleri ifade etmek için kullanılan kavramlardan biri de ‘’Şehhâz’’ sözcüğüdür. Kaynaklara bakıldığında bu sözcüğün belli bir bölgeyle sınırlı kalan "keda" sözcüğünden daha çok kullanıldığını görmekteyiz.[32] Şehhâz sözcüğünün kökeni ve iştikakı hakkında farklı söylemler mevcuttur. Keda sözcüğünde olduğu gibi şehhaz sözcüğü hakkında görüş belirtenleri de üç başlıkta ele alabiliriz.

Birinci görüşe göre şehhâz kelimesi Arapça bir kelimedir. Bu kesimin görüşünü teyit eden bilgileri şu maddeler halinde sıralayabiliriz:

a) Klasik Arapça sözlüklerden sayılan *Kitâbu Cemhereti’l-lüga* adlı eserde her ne kadar dilenci anlamında zikredilmemişse de şehhâz kelimesi شحذ السيف اذا جلوته (kılıcı keskinleştirdin) ve شحذ الجوع معدته (açlık midesini yaktı) şeklinde iki defa geçmektedir.[33]

---

[30] et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed *el-Mu'cemu'l-kebîr*, (thk, Hamdî b. Abdilmecid es-Selefî), Mektebetu'l-'ulûm ve'l-hikem, Bağdat,1983, hadis no: 3507.(IV,15)
[31] en-Nesâî, Ahmed b. Şuayb Ebû Abdirrahman *el-Muctebâ mine's-Sunen*, (thk, Abdulfettah Ebû Gudde), Mektebetu'l-matbuâti'l-islamiyye, Haleb,1986, hadis no: 2586.(V,99)
[32] Ahmed Hüseyin, *Edebu'l-kudye*, 19.
[33] Ahmed Hüseyin, *Edebu'l-kudye*, 19.

Abbas b. Mirdâs (ö.?)'ın aşağıdaki şiirinde de Şehaze sözcüğü keskinlik anlamında kullanılmıştır:

أتشحذ أرماحاً بأيدي عدونا وتترك أرماحاً بهن نكايد

"Sen düşmanlarımızın ellerinde ki mızrakları bileyip (birilerini) kandırmak için kullandığımız mızrakları ise terk mi ediyorsun?"[34]

Sahâbî bir şairin şiirinde ve kaynak sayılan eserlerde bu kelimenin geçiyor olması kelimenin Arapça kökenli olmasını gerektiren sebeplerden biri olarak görülmüştür.

Ayrıca el-Ezheri şehhâzın aç kimse anlamına geldiğini, el-Lıhyânî (ö. 207/822) de şehhâz kelimesinin kızmak, düz yer veya tepe, yağmur yağma vb. farklı anlamlarına değinmiştir.[35] Bu eserlerde el-Ezheri 'nin zikretmiş olduğu "aç kimse" anlamının dışında şehhâz kelimesinin dilencilikle alakasının olmadığı görülmektedir.[36]

Şehhâz kelimesinin dilencilik anlamına geldiğini zikreden ilk eser Zemahşerî'nin *Esâsu'l-belağa* adlı eseridir. Bu eserde فلان يشحذ الناس cümlesinin "falan insanlara ısrarla yalvarıp onlardan dileniyor", رجل شحاذ cümlesinin de "dilenmekte israr eden adam" anlamında kullanıldığı açıkça belirtilmektedir.[37]

Zamahşerî'den sonra gelen İbn Manzûr Zamahşerî'nin görüşünü tasdik etmiş ve şehhâz kelimesinin "şiddet, kızgınlık, geçim darlığı, ısrarla yalvarıp bir şey istemek"[38] anlamlarına geldiğini beyan etmiştir. Aynı şekilde *Tâcu'l-'arûs*[39], *Kâmûsu'l-muhît* adlı eserlerde de şehhaz'ın dilencilik anlamı zikredilmiştir.[40]

---

[34] el-Fârisî,Ebu'l-Kâsım Zeyd b. Ali, *Şerhu kitâbi'l-hamase li'l-fârisî,* (thk, Muhammed Osman Ali) Dâru'l-evzâî, Beyrut, II, 245.
[35] Ezheri, *Tehzibu'l-luga* IV, s, 176.
[36] Ahmed Hüseyin, Edebu'l-kudye, 19.
[37] ez-Zemahşerî, *Esasu'l-belâga,* I, 496.
[38] İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab,* شحذ mad. III,493.
[39] ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs min cevheri kâmus,* - شحذ mad.IX,421.
[40] Fîrûzâbâdî,Ebu't-Tâhir Mecdüdin b.Ya'küb b.Muhammed, *Kâmûsu'l-muhît* , (thk, Muhammed Naîm el-Ârkusûsî) Muesesetu'r-risâleti li't-tabââti ve'n-neşri ve't-tevzî, Beyrut, 2005. شحذ mad.I,426.

b) İkinci görüş sehhâz kelimesinin halk dili (عامية) olduğu görüşüdür. Bu görüşte olanlar شحث وشحاث kelimelerini şehhâz kelimesinin yerinde kullanıldığını ve bunun halk dili olduğunu savunurlar.

Zemahşerî *Esasu'l-belâğa* adlı eserinde رجل شحاث terkibini "dilenmekte israr eden kişi" anlamına geldiğini açıklamış fakat bu kullanımın âmmi veya fusha olduğu konusunda fikir belirtmemiştir.[41]

el-Harîrî Arapların فلان شحاث söylediklerini ama doğru söylemin şehhâz olduğu ve şehhâz kelimesinin istemekte ve dilenmekte cok israr eden kişi anlamına geldiğini zikiretmiştir.[42] es-Sâğânî (ö. 650/1252) İrak halkının شحاث kelimesini dilenciler için kullandıklarını ve bunun hata olduğunu söylemiştir.[43]

İbn Fârıs (ö. 395/1004) eserinde:

(شحذ) الشين والحاء والذال أصلٌ واحدٌ يدلُّ على خِفَّة وحِدّة. من ذلك شَحَذْتُ الحديدَ، إذا حَدَّدتَه. ويقال إنَّ المشاحيذ رؤوس الجبال، وإنّما سمِّيت بذلك للحِدَّة التي ذكرنَاها. ومن الخِفّة قولهم للجائع: شَحْذان. ويقال إنَّ الشحْذا الخفيف في سَعيه

شحذ harfleri şin,ha,dal mahreçleri birdir.Keskinlik ve hafifliğe delalet eder. Bu manalara örnek olması için Arapların dağ başlarının keskin ve sivri olmasından dolayı dağın zirvesine المشاحيذ dediklerini ve aç insanlara da شحذان demelerinin nedenini de Arapların aç olan kimseleri yürümekte hafif ve seri olarak görmelerinden ötürüdur demektedir.''[44]

c) Üçüncü görüşe göre ise şehhâz sözcüğü Süryanice bir kelimedir. Fîrûzâbâdî (ö. 817/1415) شحيثا kelimesinin Süryanice bir kelime olduğunu anlamının "kapalı kapıları anahtarsız olarak açmaya yarayan tahta veya demir

---

[41] ez-Zemahşerî, *Esasu'l-belâga,* I, 496.
[42] el-Harîrî, *Durretu'l- ğavâs,* s, 101.
[43] es-Sâgānî, Ebu'l-Fezâil Radıyyun (Radi) Hasen b.Muhammed b.Hasen , *et-Tekmile ve'z-zeyl ve's-sıla li-kitâbi Tâci'l-luğa ve Ṣıhâhi'l-arabiyye li'l-cevherî,*(Muhammed Ebu Fazl İbrahim) Dâru'l-kutub, Kahire,1979,I,367.
[44] İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa,*شحذ, mad. III,250.

bir aparat" olduğunu söylemiş ve الشَّحّاثُ للشَّحِّاذِ من لَحْنِ العَوَامِّ bu kelimenin şehhâz için kullanımı avamların hatasından dolayıdır demiştir.[45] Aynı ifadeler *Lisânu'l-'arab ve Tâcu'l-'arûs* adlı eserlerde de geçmektedir.[46]

1.4 es-Sâsânî, Benu Sâsân (بنو الساسان,الساسنية)

İslam devletinin raşid halifelerinden biri olan Hz. Ömer (ö. 23/644) döneminde Müslümanlar ve Farslar arasında şiddetli savaşlar neticesinde Sâsânî Devleti (226-651) çökmeye başladı. Hz. Osman (ö. 35/656) hilafetinde (644-656) ise Sâsânîler İslam hâkimiyetine girmeye başladılar. İslam bölgelerine gelen sâsânîlerin bir kısmı bulundukları şehirlerde ilim öğrenip İslam'a faydalı oldular. Bazıları ise, heva ve bidat ehli oldular.

Dilencilik bu ikinci kısım tarafından Arap beldelerinde yayılmıştır. Bunlar şehir şehir dolaşip kendilerini Sâsân Devletinin meliklerine nispet ederek Benu Sâsân (Sasanoğulları) olarak tanıtırlardı. Aslında asil ve soylu bir nesebe sahip olduklarını, hayatın onlara ihanet etmesinden dolayı çaresiz bir duruma düştüklerini, bunun neticesinde de dilenmek zorunda kaldıklarını söyler ve insanların onlara acıyıp yardım etmelerini umarlardı.

Zamanla bunların daha sonra değineceğimiz üzere hile ve sahtekârlıklarını öğrenen halk bunları şehirlerinden kovmaya başlamıştır. Daha sonra ise dilenen, hileci ve sihirbaz insanlara genel olarak Sâsânî denilmiştir.

İbnu'l-Esir (ö. 630/1233), bazı rivayetlerden yola çıkarak Sâsân'ın aslının İranlı olduğunu, kraliyet ailesine mensup olduğunu, ancak kral olan babasının kendisinden sonra kral olarak kız kardeşi Hamanî'yi seçmesi üzerine saraydan ayrılarak dağlarda inzivaya çekildiğini, bu andan itibaren yol kesen, azgınlık eden, sihir ve büyü ile uğraşan, dilencilik eden herkesin Sasanoğulları olarak anıldığını söyler.[47]

---

[45] el-Fîrûzâbâdî, *Kâmûsu'l-muhît* ,شحث ,mad.I,218.
[46] İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* شحث ,mad; II,159,ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs min cevheri kâmus*, شحث ,mad.V,276.
[47] İbnu'l-Esir Ebu'l-Hasen İzzüddin Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târîh,* (thk, Ömer Abdusselâm Tedmirî) Dâru'l-kitâbi'l arabî, Lübnan, 1997, I, 278.

Muhammed Abduh (1849-1905), *Makâmâtu Ebi'l-Fazl Bedîizzamân el-Hemezânî* adlı esere yazmış olduğu şerhin mukaddimesinde dilencilere, hilebazlara, sihirbazlara sasanî denmesinin siyasi sebeplerden ötürü olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

''Arapların dilencilere Benu Sâsân demeleri Sasanî Devleti (226-651)'nin yıkılmasının hemen sonrasına rastlamaktadır. Aşağılanmış zelil bir durumda olan Sasaniler, genç Müslümanlar tarafından sürekli yer değiştirmeye zorlanılmış ve babalarının adıyla anılarak aşağılanmıştır. Bir zamanlar onur ve asaletin simgesi olan lakaplarına ince bir siyasetle sefalet, zillet, hakaret anlamı yüklenmiş, bununla Sasanilere ait ne varsa hepsinin silinip atılması amacı güdülmüştür. Zamanla bu kötü anlamlar da unutulmuş yol kesen, azgınlık eden, sihir ve büyü ile uğraşan, dilencilik eden herkes Benu Sâsân olarak anılmaya başlanmıştır.''[48] Aslında Muhammed Abduh'un yukarıda zikredilen görüşü çok da isabetli değildir. Zira hicri IV. yüzyılında acem asıllı dilenciler veya diğer milletlerden olan dilencilerin kendilerini Sâsân'a nispet etmeleri ve bununla adeta gurur duymaları söylediklerinin haklı olma ihtimalini zayıflatıyor.

Örneğin dilenci şairlerden biri olan el-Ahnef el-Ukberî (ö.385/995), ceddi olan Sâsân'a nispet edilmekten şeref duyduğunu şu şekilde belirtmektedir:

عَلَى أَنِّي بِحَمْدِ اللهِ فِي بَيْتٍ مِنَ المجْدِ

بِإِخْوَانِي بَنِي سَاسَانَ أَهْلِ الجَدِّ وَالحَدِّ

"Yüce Allah'a övgüler olsun ki ben şans ve rütbe sahibi olan kardeşlerim Sasanoğullarıyla beraber asalet ve yüceliğe sahip bir aileye mensubum"[49]

Yine aynı şekilde Ebu Dülef el-Hazreci (v. 390/1000) de Sâsânîyye veya Dâliyye adlı kasidesinin giriş bölümünde Sâsâna mebsup olduğunu itiraf etmekte ve Sâsânî kavmine mensup olmakla övündüğünü şu şekilde dille getirmektedir.

---

[48] el-Hemedânî, Ebu'l-Fadl Ahmed *Makâmâtu Bedîuzzamân el-hemezânî, Dâru'l-*kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 2005, 108.

[49] Abdullah b. Muhammed b. Kays, *Kura'd-dayf*, (thk, Abdullah b. Hamd el-Mansûr), Edvâ'us-selef, Riyad, 1997, III, 137.

عَلَى أَنِّي مِنَ الْقَوْمِ البَهَالِيلِ بَنِي الغُرِّ

بَنِي سَاسَانَ وَالحَامِي الْحِمَى فِي سَالِفِ الْعَصْرِ

"Yüce Allah'a şükürler olsun ki geçmiş zamanlarda mukeddesatı koruyan sasanoğullarıyla birlikte güzellikleri kendinde barındıran ak yüzlü kabileye mensubum."[50]

1.5 Sa'âlîk (الصعاليك)

Dilencilik için kullanılan diğer bir kelime ise Su'lûk kelimesidir. Genellikle Sel'âlîk olarak çoğul kalıbında kullanılmaktadır. Sözlükte su'lûk "yoksul" demektir.[51]

Peygamberimiz (s.a.v.) evlilik konusunda kendisine danışan bayana, adaylar hakkında söylemiş olduğu: أَمَّا مُعَاوِيَةُ ، فَصُعْلُوكٌ لاَ مَالَ لَهُ ، وأَمَّا أَبُو الجَهْمِ ، فَلاَ يَضَعُ العَصَا عَنْ عَاتِقِهِ ", Muaviye (ö. 60/680) malı olmayan bir fakirdir, Ebû Cehm ise, (ö. 70/690 [?]) bastonunu omuzundan düşürmez. " hadis-i şerifinde su'lûk kelimesi "malı olmayan fakir" olarak geçmektedir.[52] Kelime "devenin tüy dökmesi" anlamına[53] gelen tesa'lük'ten türetilmiştir.

Su'lûk kelimesi Zamehşeri الصُّعْلُوك الفقير الذي لا مال له وزاد الأزهري اعتماد "malı olmayan fakir, olarak açıklar.[54] el-Ezherî (ö. 980) güveniriliği de olmayan diyerek anlamını genişletmiştir.[55]

Su'lûkün terim anlamı ise "kendi kabilesinden ayrılan veya diyet bedellerini kabilesine yüklediği cinayetlerinin çokluğu yüzünden ailesi ve

---

[50] Abdullah b. Muhammed b. Kays, *Kura'd-dayf*, III, 416.
[51] Fârâbî, İshak b. İbrâhim,*Dîvânü'l-edeb*(yayınlamamış)el,Cevherî,İsmâil b.Hammâd,*Sıhâhu'l-luğa,(*thk,Ahmed Abdulğafûr Atâr *)*Dâru'l-ilmi'l-melâyîn, Lübnan,1990,IV,281 , er-Râzi, Muhammed b.Ebu Bekir ,*Muhtâru's-Sıhâh* , Mektebetü'l-lübnan , Beyrut,1995,I,375, Yusuf Halif, *eş-Şu'arâ'ü's-seâlik fi'l-asri'l-câhilî,* Dâru'l-me'ârıf, Kahire 1986, 21 İbrahim Mustafa,el-Mu'cemü'l-vasît,I,515,
[52] el-Humeydî, Muhammed b. Fetûh *el-Cem'u beyne's-sahihayn el-buhârî ve muslim*, (thk, Ali Hüseyn el-Bevvâb) Dâru ibn hazm, Beyrut 2002, IV, 208.
[53] İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* صعلك mad;X,455
[54] ez-Zamehşeri, Mahmud b.Ömer,*el-Fâ'ik fi ğarîbî'l-hadîs,*(thk,Ali Muhammed el-Bicâvî) Daru'l-meârife, Kahire,1945,III,86.
[55] İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* صعلك mad;X,455

aşireti tarafından dışlanan, öldürmeyi, yol kesmeyi, talanı, çapulculuk ve baskını meslek edinen, vahşiler postuna bürünen kimse" olarak tanımlanmıştır.[56] Ayrıca Su'lûkle eş veya yakın anlamda kullanılan Zü'bân (kurtlar), huleâ' (terkedilmişler), şüttâr (kötülük yapmaktan zevk alanlar), füttâk (meşrû nizama başkaldıranlar), lüsûs (hırsızlar), şüzzâz (marjinaller, dışlanmışlar), ayyârûn (başıboş dolaşanlar) vb. birçok kelime mevcuttur.[57]

Câhiliye döneminde de ailesi ve aşireti tarafından terkedilen, kabile törelerine uymayan, aşılmaz çöllerde ve sarp dağlarda eşkıyalık yapan, baskınlarla kervan soyarak, yol keserek hayatını sürdürenlere se'âlik denilmiştir.[58]

Seâlık ve kudye kavramları malı olmayan fakirler için kullanılır fakat bu iki toplulugun mal elde etme yöntemleri birbirinden farklıdır. Dilenciler genellikle mal toplamak için el açar, kendini zelil gösterir, inşad ettiği şiirlerle durumunun kötülüğünü insanlara söyler, onları duygularını sömürür veya hile, sihirbazlıkla insanların mallarını ellerinde alırlar.

Seâlik ise, insanlara saldırarak, onları soyarak ve kapkaç yaparak mal elde etmeye çalışanlara denilmektedir. Dileci, toplum içinde zelil ve hakir bir şekilde yaşarken, su'luk kişiliğe sahip olanlar ise toplum içinde kendine güvenen, şiddet sahibi kişilerdir ayrıca bunlar topluma korku verirler.

1.6. ez-Zutt(الزط)

Bazı Arap bölgelerinde dilenciler ''Zutt'' adıyla bilinir. Lugat kitaplarında bu halkın nereden geldiği hususunda dilciler ihtilaf etmişler. İbn Düreyd bu topluluğun Arap asıllı olmadığını söylemiştir.[59] İbn Mânzur bu topluğun aslen Hint veya Sudanlı olduklarını ve ez-Zuttiyye diye meşhur olan bir giysinin bunlara nispet edildiğini zikretmiştir.[60]

Tâcu'l-arus min cevâhiri'l-kâmus adlı eserde bu sözcüğünün Arapça olmadığı, aslında Hint dilinde cet sözcüğünden ta'rîb edildiği ve zuttların Buhara'da yaşayan bir ırk oldukları Musa (a.s.)'ın özelliklerinin anlatıldığı

---

[56] Durmuş, İsmail *Su'lûk*, DİA, 2016, II, 534-536.
[57] Durmuş, İsmail *Su'lûk*, DİA, 2016, II, 534-536.
[58] Durmuş ,İsmail, *Su'lûk*, DİA, 2016, II, 534-536.
[59]İbn Düreyd ,*Cemheretü'l-luga* زطط mad, I, 129
[60] İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab,* زطط mad.VII,308

Buharî hadisinde "zutt" kelimesinin zayıf, uzun boylu, kara benizli insan anlamına geldiği rivayet edilmektedir.[61]

Arap seyyahı ve dilenci şairlerin en tanınmışlarından biri olan Ebû Dulef Mis‘ar b. Mühelhil (ö. 390/1000) meşhur Sâsâniye kasidesinde:

وَمِنَّا الزَّنْجُ والزُّطُّ سِوَى الكَبَّاجَةِ السُّمْرِ

"Esmer tenli hırsızlar hariç Zenciler ve Zuttlar bizdendir."[62]
Diyerek Zuttların dilenenlere mensup olduklarını söylemektedir.

[61] ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmus*, زطط mad. XIX,322.
[62] Abdullah b. Muhammed, *Kura'd-dayf*, III, 431.

2. ARAP EDEBİYATINDA DİLENCİLİK

2.1 CAHİLİYYE DÖNEMİNDE DİLENCİLİK

Cahiliye döneminde Arap Yarımadasında ekonomik hayat çelişki, adaletsizlik ve zorbalıklarla doluydu. Mal ve servet belirli kabile zenginlerinin ellerindeydi. Çok lüks içinde yaşayan aristokrat bir zümre bulunurdu. Mafyacılık anlayışı, tefecilik ve sömürü zihniyetine sahip olan bu kesim Yarımada'nın ekonomisini elinde bulunduruyordu. Cahiliyye döneminde bu tür zenginler fakirlerin çektiği sefaleti görmezlikten gelmiş, çevrelerinde bir sürü aç ve yardıma muhtaç yoksul dururken kendileri refah içinde yaşamışlar.[63]

Cahiliye döneminde buna rağmen dilencilik olgusuna rastlanmamıştır. Cahiliye döneminde bir sürü aç ve yoksul insan bulunduğu halde dilenciliğe kimsenin başvurmamasının sebebi kabilecilik anlayışının hâkim olmasıydı. Kenara itilmiş, yönetimde söz sahibi olmayan, ezilmiş insanlar kabile reisinin direktifleri doğrultusunda yaşamak zorundaydı.

Kabile fertlerinden birisinin utanç sayılan dilencilik faaliyetinde bulunması, dilenciden ziyade mensubu olduğu kabilenin ve reisinin itibarını zedelediği için, fakir kesim kendisinde dilenecek cesareti bulamamıştır. Bunun yerine kabile baskınlarını, haydutluğu, yol kesiciliği, yağmacılığı, hatta fırsat bulduğunda önce kendi kabile reisine karşı isyanı ve yağmalamayı tercih etmiştir.

Su'luk (hırsız, yağma) şairlerin piri olan Urve b. el-Verd (ö. m. 594) şiirinde el açıp zilleti kabul etmeyen ve hırsızlık yapan kimseleri övdüğü gibi dilencilik yapan, el açan, zilleti kabul eden fakir kimseleri de kötülemiştir.

لَحَى اللهُ صُعْلُوكاً إذا جَنَّ لَيْلُهُ ... مُصَافِي المُشَاشِ آلِفاً كُلَّ مَجْزَرِ

يَعُدُّ الغِنَى من دَهْرِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ ... أَصَابَ قِرَاها من صَدِيقٍ مُيَسِّرِ

يَنامُ عشاءً ثُمَّ يُصْبِحُ قاعِداً ... يَحُتُّ الحَصَى عن جَنْبِهِ المُتَعَفِّرِ

---

[63] Yıldırım, Kadri, *Cahiliyye dönemi arap edebiyatında ''su'luk''şairler hareketi,* Dicle üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi, cilt:3, sayı: I, Diyarbakır, 2001.

يُعينُ نِساءَ الحَيِّ ما يَستَعِنُّهُ وَيُمسي طَليحًا كَالبَعيرِ المُحَسَّرِ

وللهِ صُعْلُوكٌ صَفِيحَةَ وَجْهِهِ كَضَوْءِ شِهَابِ القابِسِ المُتَنَوِّرِ

مُطِلٌّ عَلى أَعْدَائِهِ يزْجُرُونَهُ بِسَاحَتِهِمْ زَجْرَ المَنِيحِ المُشَهَّرِ

فَذلِكَ إِن يَلقَ المَنِيَّةَ يَلقَها حَميدًا وَإِن يَستَغنِ يَومًا فَأَجدِرِ

"Yüce Allah fakirin belasını versin karanlıktan çekince gece perdesini, o develerin kesildiği her yerde kemik parçalarını seçmeye alışıktır.

Her gece zengin bir dost sayesinde bir misafirlik elde etti mi bunu kendisi için bir zenginlik sayar.

Gece vakti uyur ve sabah oturmuş bir vaziyette uyanır ve vücudundan tozları silkeler.

(fakat başka bir fakir daha vardır ki) onun aydın olan yüzü; Nurlar saçan ve ışık toplayan parlak yıldızı andırıyor.

Bu fakir, düşmanları üzerine uzanarak onlara baskın yapar ve düşman da onu uğursuz fal okuymuş gibi kendi sahasından uzaklaştırıp kovar.

Bir gün ölümle karşılaşsa bu bütünüyle şerefli bir karşılaşmadır; bir gün gelir de şayet zengin olsa, o zaten buna en layık olandır."[64]

Arapların de kötü ve kepaze gördüklerini için dilencilik yapmadıkları, şairlerin şiir söylerken maddi menfaat beklentisi içinde olmadıkları, sadece kendi duygularıyla, içtenlikle şiir söyledikleri ve şairin hakkının asla ödenemeyeceği için kendilerine teşekkür edildiğini belirtilmiştir.[65]

---

[64] el-Muberred, *el-Kâmil fî'l-luga ve'l-edeb*, (thk, Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim) Dâru'l-fikri'l-'arabî, Kahire 1997, I,111; el-Bağdâdî, Abdulkahır b. Ömer *Hizânetu'l-edeb ve lubbu lübâbi lisâni'l-'arab*, (thk, Muhammed Nebîl et-Tarîfî-Emîl Bedî el-Yakûb) Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1998, X, 14; Harb Abdulhadi, *Mevsû'âtu edebi'l-muhtâlîn*, 45.

[65] el-Keyravânî, İbn Reşik *el-'Umde fî mahâsini'ş-şi'r ve âdâbih*, (thk, Muhammed Karkaza), Dımaşk, 1994, II, 69.

Cahiliye döneminde Araplar da bulunan misafirperverlik, cömertlik, kahramanlık ve benzeri yüksek gayeler için söylenilen şiir, zamanla kazanç ve geçim gibi basit amaçlar için alet edilmeye çalışılmıştır. Şiirin Araplarda menfaat için kullanılmaya başlanması Cahiliye döneminin sonlarına doğru vuku bulduğu kaynaklarında mevcuttur.

el-Câhız'ın Ebû 'Amr b. 'Âlâ'dan naklederek zikrettiği:

كان الشاعر في الجاهلية يقدم على الخطيب ، لفرط حاجتهم إلى الشعر الذي يقيّد عليهم مآثرهم ، ويفخّم شأنهم ويهول على عدوهم ومن غزاهم ويهيب من فرسانهم ويخوف من كثرة عددهم ، ويهابهم شاعر غيرهم فيراقب شاعرهم ، فلما كثر الشعر والشعراء واتخذوا الشعر مكسبة ، ورحلوا إلى السوقة ، وتسرعوا إلى أعراض الناس ، صار الخطيب عندهم فوق الشاعر

Ebû 'Amr İbn 'Âlâ' (ö. 154/771) şöyle demiştir:

"Cahiliye öneminde İnsanların kahramanlıklarını kaydeden, onların durumlarını yücelten, şavaştıkları kişilere ve düşmanlarına karşı korku salan, süvarileriyle, kabile sayılarının çokluğuyla düşmanları korkutan şiirlere aşırı ihtiyaç duymalarından dolayı şair hatibe tercih edilirdi. Diğer kabilelerin şairleri kendilerine korku verdiği için onlar da kendi şairlerini gözetirlerdi. Şiir ve şairler çoğalıp şairler kalabalığa (şehirlere) seyahat edip insanların değerleri hakkında düşünmeden hareket etmeye başlamalarıyla hatip onların nazarında şairden daha üstün bir konuma geldi."[66]

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşıldığı üzere şiirin tekesüb malzemesi haline getirilmesi Cahiliye döneminde başlamıştır.

Cahiliye döneminde ilk olarak kimin şiiri kazanç kapısı haline getirdiği hakkında kaynak eserlerde farklı yorumlar bulunmaktadır. İbn Reşîk

[66] el-Câhız, *el-Beyân ve't-tebyîn*, (thk, Abdusselâm Muhammed Harun), Mektebetü hâncî, Kahire 1998, I, 241.

el-Kayrevânî (ö. 456/1064) şiir sanatını kullanarak dilenen ilk şairin Nâbiğâ ez-Zübyânî (ö. 604 [?]) olduğunu belirtmiştir.[67]

İbn Sellâm el-Cumahî (ö. 231/846 [?]) ise şiirle dilenen ve menfaat elde etmek için şiir söyleyenin ilk şairin Â'şâ b. Meymun (ö.m.629) olduğunu ifade etmiştir.[68]

Bazı Arap edebiyat tenkitçileri ise bu iki riyaveti birleştirip şiir ile kazanç elde etmeye ilk olarak Nâbiğâ ez-Zubyânî (ö. 604 [?])'nin başladığını fakat onun şiirleriyle sadece emîr ve önemli şahsiyetleri övüp onlardan maddi kazanç beklediğini belirtmişler, A'şâ b. Meymun (ö.m.629)'un da onun üslûbunu takip ettiğini ve dalkuvukluk yaparak kendisine ikramda bulunan her kişiyi övüp şiiri adeta bir geçim kaynağı haline getirdiğini ifade etmişlerdir.[69]

Aktarılan bilgilerden de anlaşıldığı üzere Nâbiğâ ez-Zubyânî (ö. 604 [?])'nin övgülerinde samimi olduğu fakat Â'şâ b. Meymun (ö.m.629)'un ise övgülerinde dürüst davranmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca şiirin ilk kim tarafından tekessüb aracı haline getirildiği ihtilaf konusu olsa da bu eylemin Cahiliye döneminden itibaren ortaya çıktığı hakkında herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir.

2.1.1. Önemli Temsilcileri

Nabiğa ez-Zübyânî

Câhiliye döneminin meşhur ve dahi şairi olan Nabiğa ez-Zübyânî (ö. 604 [?]), miladi 515-520 yılları arasında Yesrib'in kuzeydoğusundaki Şerebbe'de Benî Zübyân kabilesine mensup olarak dünyaya geldi. Şairin çocukluk ve gençliği hakkında kesin bir bilgiye sahip olunmamakla birlikte Zübyân kabilesinin eşrafından olduğu ve şiiriyle dilendiği için zamanla

---

[67] el-Keyravânî,İbn Reşik, *el-'Umde fî mahâsini'ş-şi'r ve âdâbih,* I, 110.
[68] el-Cumahî, İbn Sellâm, *Tabakâtu fuhûli'ş-şu'arâ***,** (thk, Muhammed Ali Beydûni) Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 2001, 44.
[69] el-Fâhûrî, Hannâ, *el-Câmi' fî târîhi'l-edebi'l-ârabî (el-Edebu'l-kadim),*Dâru'l-cil,Beyrut 1986, 247.

saygınlığının azaldığı rivayet edilmiştir.[70] Nâbiga lakabı “her tarafta tanınan, güzel ve parlak şiirleri olan büyük şair” demektir.[71]. Bu lakapla ilgili olarak başka görüşler de zikredilmiştir.

Nâbiğa hayatının en önemli devresini Hire Emiri olan Nu‘mân b. Münzır (ö. 602’den sonra) ile karşılaşmayla ve onun hakkında methiyeler inşad etmesiyle elde etmiştir. Zamanla Nabiğa ez-Zubyanî Nu‘mân (ö. 602’den sonra)'ın has şairi ve en önemli nedimi olmuştur. Öyle ki Nâbiğa, Nu‘mân’dan aldığı hediye ve ikramlar sebebiyle altın tabak ve bardaklarda yemek yer, su içermiş.[72]

Bir gün Nâbiga kendisi gibi şair olan Munahhal b. ‘Abîd el-Yeşkurî (584/607) ile beraber Nu‘mân’ın meclisinde oturuyormuş. Munahhal, Nâbiga’yı – Nu‘mân’dan gördüğü izzet ve ikramdan dolayı – kıskanıyormuş.

Nu‘mân, Nâbiga’ya: “ey Ebâ Umâme! Bir şiirinde el-Mutecerride’yi (Nu‘mân’ın eşi) tasvir et” demiş.

Nâbiga bir kaside yazmış ve kasidesinde el-Mutecerride’nin bütün azalarını hatta zikredilmesi uygun olmayanları dahi nitelemiştir.

Bunu fırsat bilen Munahhal, Nu‘mân’a: (bu tasvir hayal ürünü olamaz) bu vasıfları tecrübe etmeden yazmak imkânsızdır demiştir. [73]

Bundan dolayı korkan Nâbiga, Nu‘mân’dan kaçar ve Şam’da bulunan Gassân krallarına sığınır. Şam’da bulunduğu zamanlarda yazmış olduğu

يَا دَارَ مَيَّةَ بالعَلْيَاءِ فالسَّنَدِ أَقْوَتْ وَطَالَ عَلَيْهَا سَالِفُ الأَبَدِ

"Ey Meyye'nin yüksek yerde ve dağın zirvesinde bulunan yurdu! O yurt (sakinlerinden) boş kaldı ve geçmişte ebediyyen orada kaldı."

Beytiyle başlayan kasidesiyle Nu‘mân’dan özür dilemiş ve Munahhal’ın kendisi hakkında söylediği şeylerden uzak olduğunu dile getirmiştir.[74]

---

[70] Marün, Abdûd, *Edebü’l-arab*, Dâru'l-sekâfe, Beyrut, 1960, s, 96.
[71] Tülücü, Süleyman, Nabiğa ez-zübyânî, DİA, İstanbul 2006, c, 32, 262-263; Abdu’s-Sâtır, Abbâs, Dîvânu en-nâbiğa ez-zubyanî, Dâru’l-kutubi’l-ilmiyye, Beyrut, 1997,III, 3.
[72] el- Kayrevânî, Ebu Ali el-Hasen b.Reşik el-Ezdî el-Mesîlî,*el-Umde fi mehâsini’ş-şi’r ve âdâbih*,(thk,Muhammed Karkazân) Mektebetu’l- hâncî,Beyrut,1974,
[73] el-İsfahânî, Ebu’l-Ferec,el-*Eğânî,*Dâru’l-fikir Beyrut,XXI,7

Bu hadiseden sonra Nâbiğa, Gassânî Hükümdarı IV. Amr b. Hâris'in himayesine girerek nedimlerinden biri olmuş, ona ve kardeşi Nu‘mân b. Hâris’e methiyeler yazmıştır. Bir ara Yemen’e gittiyse de umduğunu bulamayan Nabiğa geri dönmüştür. Bir gün belki de kasıtlı şekilde çok fazla içki içerek seksen yaşlarında ölmüştür.[75]

Cahiliye dönemin en büyük şairlerinden olan Nâbiğa ez-Zübyanî'yi İbnu Sellâm el-Cumahî, (ö. 231/846 [?]) İmru’l-Kays, (ö. 540 dolayları) Züheyr b. Ebî Sülma (ö. 609 [?]) ve Â’şâ b. Meymun (ö. 629) ve ile birlikte birinci tabaka şairlerden saymıştır. Bunlarından hangisinin daha büyük şair olduğu konusunda ihtilaf vardır. [76]

Asmaî (ö. 216/831), Beşşâr b. Bürd (ö. 167/783-84) 'e şairlerin en büyüğünün kim olduğunu sorduğunda Beşşâr Basra ehlinin en büyük şairlerinin İmruülkays b. Hucr (ö. 540 dolayları) ve Tarafe b. 'Abd (ö. 564 [?]) olduğunu, Küfe ehlinin Bişr b. Ebî Hâzim (ö. 579) ve Â’şâ (ö. 7/629 [?]) olduğunu, Hicaz ehlinin Nâbiğa (ö. 604 [?]) ve Züheyr b. Ebi Sülma (ö. 609 [?]) olduğunu, Şam ehlinin ise el-Ahtal (ö,92/710-11) Cerîr (ö. 110/728 [?]), Ferezdak (ö. 114/732) olduğunu söylemiştir.[77]

Nabiğa’nin Arap coğrafyasının en meşhur şairi olduğu, Haram aylarda Ukaz panayırında kendisi için deriden bir çadır kurulduğu ve şiirlerini inşad eden şairlere hakemlik yaptığı zikredilir. el-Hansâ' (24/645) ve Hassân b. Sâbit (ö. 60/680[?]) arasında vuku bulan ve şiir tenkidi için kaynak gösterilen en meşhur mesele de Nabiğa'nın hakemliğinde yaşanmıştır. [78]

---

[74] el-Galâyînî, Mustafa, *Ricâlu’l-mu‘allakâti’l-‘aşr,* el-Mektebetu’l-‘asriyye, Beyrut 1998, 273-274; Yıldız Ömer, *Şerhu'l-mekkûdî adlı eserde geçen şahid beyitlerin incelenmesi,* (Basılmamış yüksek lisans tezi) Diyarbakır, 2006, 103.

[75] Dayf, Şevkî, *Târîhu'l-edebi’l-arabî el-asru’l-câhilî,* Dâru’l-meârif, Kahire, 1960, 272.

[76] el-Cumahî, İbn Sellâm,*Tabakâtu fuhûli’ş-şu’arâ,* ,41

[77] el-Şinkîtî, *Şerhu’l-mu’allakâtü’l aşr ve ahbâru şu'arâ'ihâ,* Dârü’n-nâsr li’t-tâbâ’âtî ve’n-neşr, 52

[78] İbn Ebi’l-Hadîd, Hibetullâh el-Medâinî, *Şerhu nehci’l-belâğa,* (thk, Muhammed Ebü’l-Fazl İbrahim) Dâru ihyâi'l-kutubi’l-arabiyye, XX,158.İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullâh b.Müslim ed-Dîneverî, *eş-Şi’r ve şu’arâ,*(thk,Muhammed Emin el-Hâncî),Kahire,1302 h.I,69

el-A'şâ b. Meymûn

Ebu Basir Meymûn b. Kaysb. Cendel el-Bekr (ö. 630 [?]) Yername'nin Menfüha vahasında küçük bir köy olan Dürna'da yaklaşık olarak miladi 565'de doğdu. İbnu Sellâm el-Cumahî, Cahiliye devrinin en büyük şairlerinden biri olan el-A'şâ b. Meymun'u, İmru'l-Kays, Züheyr b. Ebî Sulma ve Nâbiğa ez-Zübyanî ile birlikte birinci tabaka şairlerinden saymıştır.[79] el-A'şâ'nin övmüş olduğu şahısların değerlerinin arttığı, hiciv ettiği kimselerin de değersizleştiği rivayet edilmektedir.

Arapların en büyük şairi kimdir? Sorusuna kızdığında İmru'l-Kays, korkutmakta Nâbiğa ez-Zübyanî, istediğinde ve talep ettiğinde Züheyr, neşe ve sevinç anında ise el-A'şâ el-Kebîr olduğu söylenmiş.[80] Ebû Amr İbn 'Âlâ (ö. 154/771)'ya el-Â'şâ ve Lebîd (ö. 40 veya 41/660 veya 661)'den hangisinin daha iyi şair olduğu sorulduğunda Amr İbn 'Âlâ': Lebîd'in iyi bir insan olduğu fakat el-A'şâ'nın ise iyi bir şair olduğunu itiraf etmiştir. Emevi Halifesi Abdulmelik (ö. 86/705) evlatlarının öğretmenlerinden çocuklarına el-A'şâ'nin şiirlerini öğretmelerini istemiştir.[81] Şiirlerinin ahenkli ve akıcı olması sebebiyle kendisine Arap çenkcisi anlamına ·gelen صناجة العرب "sannâcetü'l-Arab" lakabı verilmiştir.[82] Tabakat kitablarında el-A'şâ'nin çocukluğu ve gençliği hakkında pek fazla bir bilgi bulunmaz.

el-A'şâ'nin babasının sıcaklıktan korunmak için bir mağaraya girdiği ve mağara kapısının bir taş ile kapanmasından dolayı aç kalarak mağarada öldüğü ve bundan dolayı da kendisine قتيل الجوع " açlıktan ölen"kişi denilmiş.[83] Ayrıca gözündeki görme zayıflığı sebebiyle kendisine "Ebu Bâsir" künyesi verilmiştir.[84]

el-A'şâ şiiri kazanç vasıtası olarak kullanan ilk şairlerdendir. Nâbiğa ez-Zübyânî sadece melikleri övüp onların verdiği bahşişlere tamah etmiştir.

---

[79] el-Cumahî, İbn Sellâm,*Tabakâtu fuhûli'ş-şu'arâ*,41

[80] Atâullah Reşid Yûsuf, *Târihu'l-âdâbi'l-arabiyye,* (thk, Ali Necîb Atâvî) Beyrut, 1985, 121.

[81] el-Şinkîtî, *Şerhu'l-mu'allakâtü'l Aşr,* 129.

[82] el-Şinkîtî, *Şerhu'l-mu'allakâtü'l Aşr,* 42.

[83] Hüseyin Tâhâ, *Fi'ş-şi'ri'l-câhilî,* Dâru'l-Maârif, Kahire 1925, 257.

[84] el-Bağdâdî, Abdülkâdir,*Hizânetu^l-edeb ve lübbü lübâbi lisâni'l-arab (*thk,Muhammed Nebîl Terîfî) Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye,Beyrut,1998,I,181.

Züher b. Ebî Sulma'da kısa bir zaman şiirle kazanç elde etmiştir. Fakat el-A'şâ ise şehir şehir dolaşarak şiirle kazanç elde etmeyi adeta sistemleştirmiştir. Bu maksatla Mezopotamya'yı, Suriye ve Arabistan yarımadasını birkaç defa dolaştığı, hatta Habeşistan'a kadar gittiği zikredilmektedir.[85]

Bu seyahatleri sırasında Hire Meliki İyas b. Kabisa, Hadramut'ta Kays b. Ma'dikerib, Yername Meliki Hevze b. Ali ve daha pek çok kimseler için kasideler inşad ettiği ve onların ihsanlarına nail olduğu zikredilmektedir.[86]

Hz. Peygamber'i övmek için nazmettiği kasideyi sunmak ve müslüman olmak düşüncesiyle, Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı tarihte (6/628) Yemen'den Hicaz'a geldi. Kureyşliler onun müslüman olmasından, Resül-i Ekrem'e methiyeler yazmasından ve böylece İslamiyet'in yayılmasından endişeye kapıldılar; şarap, kumar ve kadına düşkün olan şairi, bu dinin içki, zina faiz ve kumarı yasakladığını söyleyerek bu ziyaretten vazgeçirmeye çalıştılar. Ayrıca müslümanları yakında mağlup etme ihtimallerinden bahsederek şayet mağlup edemezlerse bir yıl sonra tekrar gelebileceğini söylediler ve kendisine yüz deve hediye edip onu geri gönderdiler. Fakat A'şa köyüne yaklaştığı sırada devesinden düşerek (ö. 630 [?]) yılında öldü.[87]

el-'A'şâ, kasidelerinde klasik formu koruyan bir şairdir. Zaman zaman kasidelerin nesib kısmını uzatarak diğer şairlerden ayrıldığı da görülür. el-'A'şâ daha çok şarkı formunda kullanılan kısa bahirleri benimsemiştir. Onun "sennâcetu'l-'Arab" adını almasının sebebini şiirlerini terennüm etme şekline bağlayanlar da olmuştur. Övdüğünü göklere çıkaran, hicvettiğini yere batıran el-'A'şâ methiye, hicviye, fahriye ve gazel türündeki şiirlerde son derece başarılı olmuştur. Hakkında methiyeler yazdığı kimseleri kısa zamanda şöhrete kavuşturduğuna dair hikâyeler anlatılmaktadır. Diğer Cahiliye şairlerine göre daha fazla şiir söylediği anlaşılan A'şa'nın, methiyelerin

---

[85] Hüseyin, Muhammed, *el-Hecâu ve'l-hecâûn fi'lcahiliye,* Mektebetü'l-âdâb, Beyrut 1948, 161.
[86] Dayf, Şevkî, *Târîhu'l-edebi'l-arabî el-asru'l-câhilî,* 336; el-Fâhûrî Hannâ, *el-Câmî fi târîhi'l-edebi'l-arab*, Dâru'l-cîl, Beyrut 1986, 244.
[87] ez-Zeyyât, Ahmed Hasan, *Târîhu'l-edebi'l-'arabî,* Dâru'l-nahde Kahire, 1917, 56.

dışında en fazla şarap ve içki meclislerine dair şiiri bulunan şair olduğu da görülmektedir.[88]

2.2 İSLAMİ DÖNEMDE DİLENCİLİK

Arap Yarımadasında İslam nuru zuhur edince küfrün karanlığı yok olmuş. Cahiliye asabiyeti ortadan kaldırılıp bütün Müslümanlar kardeş ilan edilmiştir. Ayrıca islam fakirliği peyde pey ortadan kaldırmaya çalıştığı gibi üstünlüğün mal ve neseb ile değil sadece Allah'a iman ve iyi amel ile olacağını her zaman dille getirmiştir. İslamiyet cömertliği, sadaka vermeği malını paylaşmayı teşvik edip, aldatmayı hile yapmayı, dolandırmayı ve faizi de yasaklamıştır.

İslamiyetle birlikte kabile bağının zayıflanması, Müslümanların hicret edip Medine'ye gelmeleri sahabilerin hicret edip bütün mallarını Mekke'de bıraktıklarından dolayı bazı sahabeler geçimlerini sağlamada zorluklarla karşılaşmışlardır.

Fakat zekât, sadaka vermeyi akrabaya yardım etmeyi miskin ve fakiri gözetmeyi teşvik eden ayetlerin nazil olması, peygamberimizin bu konudaki hadisleri zengin müslümanların sevap elde etmek için birbirleriyle yarişmaları, savaş izninin verilmesi, ganimetin helal kılınması, Ensarın Mühacirlere mallarını paylaşmalarından dolayı İslam'in ilk yıllarında dilenciliğin çoğalmasını engellemiştir. Dolasıyla dilencilik islamiyetin ilk dönemlerinde bir meslek haline gelmemiştir.

Hulafa'i-Râşidîn zamanında yöneticilerin adil olması, fetihlerin çoğalması, İslam toprakların genişlemesi, birçok ganimetin alınması ve bu ganimetlerın adaletli dağıtılmasıyla Müslümanlar zenginleşmişler.

Kaynak eserlerde Hulefa'i-Raşid zamanında dilencilikle ilgili ancak birkaç örnek verilebilir. Örneğin Hz. Ömer (ö. 23/644) dilencilik yapan kişileri gördüğünde onları engellediğine dair şöyle bir rivayet vardır.

---

[88] Ferrûh Ömer, *Târîhu'l-edebi'l-arabî*, Dâru'l-ilim li'l-mualimîn, Beyrut 2008, I, 222.

Dilenen bir kişinin sesini duyan Hz. Ömer kölesine dilenciye akşam yemeğini vermesini emreder. İkinci defa Hz. Ömer aynı dilencinin sesini duyunca kölesine:

"Ben sana bu dilenciye akşam yemeğini vermeni emretmedim mi?" diye sorar. Köle, dilenciye akşam yemeğini verdiğini söyleyince Hz Ömer dilenciye bakar ki elinde ekmek dolusu bir torba görür. Hz Ömer dilenciye hitaben: "Sen dilenci değil ancak tüccarsın" der ve dilencinin elindeki torbayı alıp ekmekleri zekât hayvanların önüne atar ve bir daha seni burada görmeyeyim der.

Hz Ömer bu tarzda yapılan dilenciliği İslam'a uygun bulmadığından dolayı dilenciyi tüccar olarak isimlendirir, topladıklarını zekât hayvanlarına yedirir ve dilencinin topladıklarından istifade etmesini engeler.[89]

Dindar toplumun dini duygularını suiistimal eden kişilere karşı sert ve katı davranan Hz. Ömer gerçek manada muhtaç olan kişileri gördüğünde ise onlara şefkat gösterip ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Hatta bir zimmiye dilencilik yaparken rastlayan Hz. Ömer bundan dolayı üzüntü duymuş ve dilenciye "biz sana hiç insaflı davranmadık. Gençliğinde senden cizye aldık, ihtiyar olanca da seni kendi haline bıraktık." demiş ve gayr-i müslim olan vatandaşın maişetinin ölümüne kadar beytülmaldan karşılanmasını için emir vermiştir.[90]

Hz. Ömer'in hakikaten muhtaç olan insanlara karşı merhametli oluşunun en güzel örneklerinden biri de şu kıssadır: Yardıma muhtaç bir bedevi Hz. Ömer'in yanına gelir ve şu beyitleri inşad erder:

يَا عُمَرَ الْخَيْرِ جُزِيتَ الْجَنَّه أُكْسُ بُنَيَّاتِي وَأُمَّهُنَّهْ

وَكُنْ لَنَا مِنْ الزَّمَانِ جُنَّهْ أُقْسِمُ بِاَللَّهِ لَتَفْعَلَنَّهْ

"Ey hayırlı Ömer! Mükâfatın cennet olsun, kızlarımı ve annelerini giydir.
Ve zaman karşı bizlere korunak ol, Allah'a yemin ederim ki sen bunu yapacaksın.''

---

[89] el-Gazzâlî, Ebû Hâmîd, Muhammed, *İhyâ'u-ulûm'id-dîn,* (thk, Ali Arslan) Hikmet neşriyat, İstanbul, 1974, IV, 415.Harb Abdulhâdı,Mevsuâtu *edebi'l-muhtâlîn*,51.

[90] el-Gazzâlî, Ebû Hâmîd, Muhammed, *Mükâşefetü'l-kulûb,* (thk, Muhammed Raşid el-Kâbâyî) Dâru'l-ihyâi'l-ulûm, Beyrut, 2002, 95.

Hz. Ömer: "şayet dediklerini yapmasam ne olur?" diye sorar.

Bedevi: "o zaman giderim."

Hz. Ömer: "gidersen ne olur."

Bunun üzerine bedevi şöyle der.

وَاللَّه عَنْ حَالِي لَتُسْأَلَنَّه يَوْمَ يَكُونُ المسألات ثَمَّه

وَالْوَاقِفُ الْمَسْئُولُ بينهنَّه إِمَّا إِلَى نَارٍ وَإِمَّا إِلَى جَنَّة

"Allah'a yemin ederim ki orada sorunların olacağı günde benim halimden sorulacaksın.

Kendisinden sorulan kişi de bunlar arasında olacak veya cehenneme ya da cennete gidecektir."[91]

Bu durum karşısında Hz. Ömer ağlar ve kölesine: Benim gömleğimi o gün için bu bedeviye ver" der.

Bu olay bedevilerin bazen çöl hayatının vermiş olduğu mahrumiyetten dolayı başkalarından yardım talep ettiklerini gösterse de isteme tarzlarında anlaşıldığı kadarıyla onların tabiatında dilenmenin yer edinmediğini göstermektedir.

Aynı şekilde Peygamber (s.a.v.) tarafından Müellefetu'l-Kulûbtan biri olan Abbâs b. Mirdas'a (ö.?) Huneyn gazvesi ganimetlerinden diğer "Muellefetu'l-Kulûb"lara nisbeten daha az ganimet verilmiştir. Abbâs b. Mirdas daha fazla ganimet alabilmek için peygamber Efendimizi:

أَتَجْعَلُ نَهْبِي وَنَهْبَ الْعُبَيْ دِ بَيْنَ عُيَيْنَةَ وَالأَقْرَعِ

وَمَا كَانَ حِصْنٌ وَلا حَابِسٌ يَفُوقَانِ مِرْدَاسَ فِي الْمَجْمَعِ

وَقَدْ كُنْتُ فِي الْحَرْبِ ذَا تُدْرَإٍ فَلَمْ أُعْطَ شَيْئًا وَلَمْ أَمْنَعِ

وَمَا كُنْتُ دُونَ امْرِئٍ مِنْهُمَا وَمَنْ تَضَعِ الْيَوْمَ لا يُرْفَعِ

"Sen, benim ve 'Ubeyd'in (atının ismi) ganimetini 'Uyeyne ve el-Akra' arasında mı bölüştürüyorsun?"

"Ne Hısn ('Uyeyne'nin babası) ne de Hâbıs (el-Akra''ın babası) toplantılarda Mırdâs'tan (şairin babası) daha üstün değillerdi."

---

[91] el- Bağdâdî, Hatib *Târîhu bağdâd ev medîneti's-selâm*, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 2001, IV, 312.

“Ben, şüphesiz savaşta (düşmana karşı koyacak) kuvvete sahiptim. Ve (bugün) ganimetten mahrum bırakılmadım fakat yeterli bir şey de alamadım”.
“Ben ikisinden (‘Uyeyne ve el-Akra‘) daha düşük biri değildim. Ve bugün küçük düşürdüğün kişi (ebediyyen) yücelmez."92
Şeklindeki beyitlerle eleştirmiştir. Peygamber(s.a.v.) efendimiz onun serzeniş den ötürü kendisine kendisine verilen ganimetin miktarını çoğaltılmıştır. Bu rivayete de bakıldığında bu şiirin dilenmekten çok Abbâs b. Mirdas'ın henüz Müslüman olmadığı ve Peygamber (s.a.v.) Efendimizin hikmetini anlamamış olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

2.2.1. Önemli Temsilcileri

Öncelikle İslam dini bireylerin saygınlık ve asaletine çok büyük önem vermiştir. Kişinin dilenerek bayağı ve aşağılık duruma düşmesini engellemek için hükümler ihdas etmiştir. Pegamber Efendimiz (s.a.v.)'den rivayet edilen ve dilenmeyi yasaklayan hadislerin çokluğu apaçık buna işaret etmektedir. Dolayısıyla İslamın ilk yıllarında ve Raşid halifeler döneminde yukarıda zikrettiğimiz birkaç örnek dışında kaynak eserlerde dilenci edebiyatı ile ilgili fazla bilgilere rastlanmaz. İslam döneminde dilenmek zorunda kalan fakir insanların bütün ihtiyaçları halifenin emriyle beytûlmal tarafından karşılanırdı. Zorunlu haller dışında dilenen veya dilenmeyi meslek haline getirdiği anlaşılan kişilerin ise dilencilik yapması engelenirdi. Bu yüzden incelenen kaynaklarda İslamın ilk yıllarında dilenci şair ve dilencilik edebiyatı olgusuna rastlanılmamıştır.

2.3. EMEVİ DÖNEMİNDE DİLENCİLİK

Hulefâ-yi Râşidîn döneminden sonra (632-661) Suriye’nin merkezi Dımaşk’ta kurulan İslâm tarihinin bu ilk hânedan-devleti olan Emevî devleti (661-750) adını kurucusu Muâviye b. Ebû Süfyân (ö. 60/680)'ın mensup olduğu Benî Ümeyye (Ümeyyeoğulları, Emevîler) kabilesinden almıştır.

---

92 ez-Zehebî, Ebu Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed *Târîhu’l-İslâm ve vefeyâti’l- meşâhîri ve’l- a‘lâm,* el-Mektebetu’t-tevfîkiyye, Kahire, bty, II/347. Yıldız Ömer, *Şerhu'l-Mekkudî adlı eserde geçen şahid beyitlerin incelenmesi.*

Muâviye ve ondan sonraki iki halife bu kabilenin Süfyânî kolundan, diğer on bir halife ise aynı ailenin Mervânî kolundandır.[93]

Emevîler döneminde halk genel olarak, müslümanlar ve gayrı müslümanlar şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Müslümanlar da kendi içersinde Arap ve mevâlî olarak iki gruba ayrılmaktadır. Müslüman Araplar, devlette üstün ve yönetici kesimi oluşturmaktaydırlar. Müslüman olup Arap olmayanlar, Emevîler zamanında genel anlamda pek fazla itibar görmezlerdi.[94] Emevîler döneminde bir de alt tabakayı oluşturan köleler ve cariyeler bulunmaktaydı.

Emevi döneminde devletin başlıca gelirleri zekât, haraç, cizye, öşür, fey, ganimetler ve örfî vergilerdi. Emevi döneminde toplanan vergilerle Beytü'l-Mâl dolup taşmaktaydı. Buna rağmen Emevi döneminde sosyal adalet sağlanmamış zengin ve fakir arasından büyük uçurumlar meydana gelmiştir. Zengin ve fakir arasındaki bu uçurum devletin gelirinin az olduğundan değildi. Emevi halifelerinin ve valilerinin eğlenceye, zevk ve sefaya, içki meclislerine çok düşkün olmalarındaydı. Hatta Emevi halifesi Yezîd b. Abdimelik (ö. 105/724)'in eğlenceye çok düşkün olduğu, meclisinde gülüşmek, konuşma hatta dalga geçme konusunda nedimlerine müsaade ettiği zikredilir.[95]

Bir taraftan idareciler ve elit kesim nimetler içinde yaşarken diğer taraftan halkın büyük çoğunluğu yoksullukla mücadele ediyorlardı. Bu dönemde yoksul olan halkın bir kısmı Cahiliye döneminde varolan ve su'lûk diye isimlendirilen, İslamiyetin zuhuruyla ortadan kalkan haydutluğa tekrar başvurup kervanlara saldırmaya ve yol kesmeğe başladılar. Bir kısım yoksul da insanlara el açıp dilenmeye başladılar.

Özelikle çölde yaşayan bedeviler insanların açlıktan ölüm derecesine geldiği, çok kısıtlı besin maddelerinin yetiştiği kurak ve kavurucu çöl hayatından dolayı şehirlere inip yöneticilerden, cami, mescid gibi insanların

---

[93] el-Meğlûs, Sâmî b.Abdîllah b.Ahmed,*Etles tarîhu'd-devleti'l-emeviyyeti,* Mektebetu'l-âbîkân,Riyad,2011,113.
[94] Harb, Abdulhâdî,Mevsâtu edebi'l-muhtâlîn,57.
[95] el-Cahız Amr b.Bahr, *et-Tâc fî ahlaki'l-mülük,* (thk, Ahmet Zeki Paşa) Matbaâtu'l-emîriyye, Kahire, 1914, 28.

toplandığı yerlerde insanların dikkatini çekmek için süslü cümleler kullanarak dilenmişlerdir.[96]

Bedevinin biri Emevi Halifesi Hişam b. Abdulmelik (ö. 125/743)'in huzuruna çıkıp söyle hitap etmiş."Üzerimizden üç yıl geçti. Birinci yıl yağlarımız eridi. İkinci yıl kemik üzerindeki et soyuldu. Üçüncü yıl da kemikler kırıldı. Senin yanında mal bulunuyor. Eğer bu mal Allah'ın ise Allah'ın kulları arasında bu malı paylaştır. Eğer bu mal insanların ise neden bu malı onlardan esirgiyorsun? Yok, eğer bu mal senin ise bize sadaka ver. Şüphesiz Allah sadaka verenlere mükâfatlarını verecektir," der.[97]

Aynı şekilde Hasan Basri (ö. 110/728)'nin meclisine gelen bir dilenci oradakilere şöyle seslenmiştir: Bolluk ve bereket vaktinde sadaka verenden, malı sadece kendisine yettiği halde malını paylaşandan ve malı kendisine yetmediği halde başkasını kendisine tercih eden kişilerden Allah cc. razı olsun. Hasan Basri: "bu dilenci hiç kimseye bir özür bırakmadı," demiştir.[98]

Emevi halifelerinden bazıları fakir ve kimsesizlere sahip çıkmıştır. Örneğin Emevi halifesi Velîd b. Abdülmelik (ö. 96/715), hilafeti döneminde fakirlere, yetimlere ve engellilere her türlü hizmetin yapılmasını emretmiştir, onlara beytülmalden maaş bağlayıp dilenmelerini yasaklamıştır. Engelli insanlara yardım etmeleri için görevliler tayin etmiş, yetimlerin korunması için yetimhaneler açtırmıştır. Dilencilik gibi insan onuruna aykırı işlere başvurmamaları için kültürel açıdan da eğitimlerine önem vermiştir. Hastaların tedavisi için hastane kurdurmuş, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için karantina tedbirleri aldırmıştır. Zimmi ve gayrimüslimlerin ihtiyaçlarını karşılamak için ne gerekiyorsa yapmıştır. Kendi döneminde bulunan fakir ve düşkünlerin dilencilik yaparak insanları rahatsız etmelerinin önüne geçmek için her türlü yardımda bulunmuştur.[99]

---

[96] Harb Abdulhâdî,*Mevsuâtu edebi'l-muhtâlîn*,58
[97] el-Câhız, *el-Beyân ve't-tebyîn*, (thk, Abdusselâm Muhammed Harun), Mektebetü hâncî, Kahire, 1998, II, 70.
[98] el-Câhız, *el-Beyân ve't-tebyîn*, IV, 78
[99] es-Sallabi, *ed-Devletü'l-ümeviyye,* Daru'l-marifet, Beyrut 2008, II, 76.

2.3.1 Önemli Temsilcileri

Emevi devletinde İslamiyetin daha önce yasaklamış olduğu ve bir daha meydana çıkmaması için gerekli tedbirlerin alındığı dilenciliğin o günkü şartlar ve yönetimsel uygulamalar neticesinde tekrar ortaya çıktığı aktarılmıştır.

Ömer b. Abdilaziz (ö. 101/720) 'in hilafete gelmesi münasebetiyle şairlerin tekessüb amacıyla günlerce kapısında durduğu rivayet edilmektedir. Bu şairler arasında Emevi şiirinin en önemli temsilcileri sayılan Ahtal (ö. 92/710-11) Cerir (ö. 110/728 [?]) ve Ferezdak (ö. 114/732), bulunmaktadır. Bunlardan sadece Cerir'in huzura çıkmasına müsaade edilmiştir. Cerir

إن الذي بعث النبي محمداً جعل الخلافة في الإمام العادلِ

"Muhammed Peygamberi gönderen Yüce Allah hilafeti adil imama vermiştir."

Şeklindeki beytini okuyarak içeri girmiştir. Ömer b. Abdilaziz (ö. 101/720) 'in Ey Cerir: Allah'tan sakın! Sadece doğruları söyle demesi üzerine Cerir ailesinin zor ve sıkıntılı durumunu şu beyitlerle dile getirmiştir:

كم باليمامة من شعثاء أرملةٍ ومن يتيم ضعيف الصوت والنظر

ممن يعدّك تكفي فقد والده كالفرخ في العش لم ينهض ولم يطر

"Yemame'de nice saçı-başı darmadağınık dul, sesi ve bakışı zayıf yetim vardır. Onlar ki seni yuvasında uçamayan yavru kuşlar gibi babalarının yokluğuna yetecek olan kişi saymaktadırlar."

Kasidenin sonunda ibnu's-sebil olduğunu parasının kalmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Ömer b. Abdilaziz kendisine yüz dirhem vermiş ve Cerir: bu yüz dirhem bugüne kadar kazandıklarımın en sevimlisidir, demiştir. Dışarı çıktığında ise kapıda bekleyen şairlere: ben Emiru'l-

Muminin'in huzurundan geliyorum. O şairleri mahrum bırakıyor, fakirlere ise bağışta bulunuyor demiştir. [100]

Yukarıda da değindiğimiz üzere Cerir'in öncelikle medhiye sunmaya çalışması ve Ömer b. Abdilaziz'in kendisini uyarması üzerine dilenme anlamı çıkan beyitleri söylemiş olması niyetinin dilenmek olmadığını göstermektedir. Kanaatimizce bu ve benzeri rivayetlere dilenme ve dilencilik anlamının yüklenmemesi gerekir. Çünkü şairler zenginlerin veya idarecilerin bulunduğu her dönemde medhiyeler ve sunulan medhiyelere karşılık bağış söz konusudur. Emevi dönemini genel itibariyle ele aldığımızda o dönemde dilenen kişilerin dilenme aracı olarak nazımdan daha çok kendilerini nesir ve günlük konuşma dili ile ifade ettiklerini görmekteyiz. Dolayısıyla Emevî döneminde elle tutulabilir bir dilencilik edebiyatının oluşmadığını söyleyebiliriz.

2.4 ABBASÎ DÖNEMİNDE DİLENCİLİK

Abbâsîler, Hz. Peygamberin amcası Hz. Abbas (ö. 32/653)'ın soyundan gelen ve 750-1258 yılları arasında hüküm süren hanedandır. Abbâsî devleti (750-1258) Emevi Devleti (661-750) yıkılınca iktidara gelmiştir. Tarihçiler Abbâsî devletini iki döneme ayırırlar. Birinci dönem Emevi devletinin (132 h.) yıkılması ve Abbasî Devletinin kurulması. Bu dönem Abbasî Halifesi Mutevekkil (ö. 247/861)'in öldürülmesine kadar sürer. Bu dönemde Halifelerin güçlü ve kudretli olduğu dönemdir. İkinci dönem 247 yılından başlar ve Moğolların Bağdat'ı (606 h.) yılında ele geçirilmesine kadar devam eder. Bu dönem halifelerin genelikle Fars ve Türklerin ellerinde oyuncak oldukları bir dönemdir. [101]

Abbasîlerin yönetimi ele geçirdikleri zaman İslam devletinin ilim, fen, edebiyat, iyilik, kötülük, zenginlik ve fakirlikte zirve yaptığı bir zaman dilimidir.[102]

---

[100]el-İbşîhî, Şihabuddin Muhammed *el-Mustatraf fi külli fennin mustazzraf*,(thk, Müfîd Muhammed Kumeyha), Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986, I, 146.
[101] Tâkuşi, Muhammed Süheyl,*Târihu'd-devleti'l-abâsiyyeti,*Dâru'n-nefâis ,Beyrut, 2009, 32
[102] Harb,Abdulhâdî,*Mevsu'âtu edebi'l-muhtâlîn,*61

Emevîler döneminde halk; Müslüman Araplar, Müslüman olup Arap ırkına mensub olmayan mevâlî denilen müslümanlar, zımmîler ve köleler şeklinde dört sınıfa ayrılmışken, Abbâsî döneminde halk üç sınıfa ayrılmış. Abbasiler müslümanlar arasındaki Arap ırkına mensub veya mensub olmama ayrımını ortadan kaldırarak, İslamiyetin istediği gibi "bütün müslümanlar eşittir" ilkesini yeniden tesis etmişlerdir.[103]

Abbasî Devletinin başlıca gelirleri Emevi Devletletinde de olduğu gibi zekât, öşür, fey, haraç, cizye, ganimetler ve örfî vergilerden oluşuyordu. Devlet gelirlerinin büyük miktara ulaşmış olması ve bu gelirlerin adeletli bir şekilde dağıtılması halkın yüksek bir refah seviyesine ulaşmasını sağlamıştır. Abbasî devletinin ilk dönemlerinde ülkenin genişlemesi, mal ve servetin bollaşması, ticaretinin revaçta olmasıyla, Arapların daha önce görmediği kültürel kalkınmanın meydana gelmesine sebebiyet vermiştir Abbâsî devletinin ilk dönemlerinde mevcut gelirler askerî ihtiyaçlara, yol, köprü, çeşme gibi kamu yararına, halife, vezir ve diğer devlet adamlarının maaşları için kullanılırdı.

Me'mûn (ö. 218/833) döneminde (813-833) toplanan haraç vergisinin miktarının dört yüz milyon dirhemden daha çok olduğunu rivayet edilir. Mehdî (ö. 169/785)'nin, kızına on dört milyon dinar ve altı yüz milyon dirhem miras bıraktığı, Harun Reşîd (ö. 193/809)'in ardında dokuz yüz milyon dirhem bıraktığı kaynaklarda zikredilmektedir.[104]

Abbasi halifeleri zenginlikten dolayı kendilerini öven şairlere binlerce dirhem mükâfat vermekte herhangi bir sakınca görmemişlerdir. Abbâsî Halifesi Harun Reşid'in kendisini öven şair Mervan b. Ebî Hafsa (ö. 182/798)'ya yüzbin dirhem hediye ettiği zikredilmektedir.[105] Harun Raşid ve veziri Yahya el-Bermekî (ö. 190/805) kendilerini övdüğü için şair İbrahim el Mevsilî (ö. 188/804)'ye yüz elli bin dirhem verdikleri ve şair İbrahim el

---

[103] Dayf, Şevkî,*Târihu edebi'l-arabî asrü'l-abbâsiyyi's-sânî,*IV.9.
[104] Dayf Şevkî, *Târihu'l-edebi'l-arabî asrü'l-abbâsiyyi'l-evvel,* Dârul meârif, Kahire 1966, 45
[105] ez-Zehebî Ebû Abdillâh, *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâ,* (thk, Hasan Abdulmenân), Beytu'l-efkâri'd-devletiye, Lübnan 2004, 3816

Mevsilî'nin oğlu İshak (ö. 235/850)'ın Harun Reşîd'i övdüğü için yüz bin dirhem mükâfat aldığı nakil edilmiştir. [106]

Abbasî Devletin ikinci dönemi ise halifelerin yönetimde başarısız oldukları dönemdir. Bu dönemde beceriksiz bazı kişlerin halife olmalarından dolayı devlet eski kudret ve gücünden uzaklaşmıştır.

Devlete karşı isyanların başlaması, isyanları bastırmak için ordu oluşturulması, oluşturulan ordunun masraflarının halktan alınması, bazı halifelerin kendilerine sadık kalmaları ve emirlerini yerine getirmeleri için ordu komutanlarına bol bol ihsanda bulunmaları ve yaşanan kıtlık ve kuraklıklar, vergi memurlarının rüşvet alarak devlete ihanet etmeleri ve toplanan gelirlerin Beytü'l-Mâl yerine Halifeye yakın şahısların cebine girmesinden dolayı devletin ekonomisi çökmüştür.

Bir tarafta Bağdat'ta halife ve emirlerin şatafatlı saraylarında israf yaşanırken, halife ve emirlere yalakalık eden şairlere mükâfat dağıtılırken, devlet gelirleri keyfi tüketilken, sürekli düzenlenen eğlencelerle içkili mûsiki meclislerinde devlet hazinesi harcanırken, diğer tarafta fakirlikten bükülmüş, savurgan efendilerinin masraflarını artan vergilerle ödemek zorunda kalan bir toplum vardı.

Her türlü aşırılık ve israfın yaşandığı şatafatlı sarayların yanı başındaki sokaklar da ise Benu Sasan diye isimlendirilen ve halktan para almak için her türlü hileye başvurmaktan çekinmeyen dilencilerle doluydu.

Halkın büyük bir kesimi ve halifelere, valilere yakın olamamış edebiyatçılar ile Halife ve emirlerden uzak durarak ömürlerini saraylar kapısında geçirmeyi kendisine yakıştırmayan saygın âlim ve edebiyatçılar da fakirlikten kurtulamamışlar.

Arap toplumlarında var olan dilenciliğin, siyasi, ekonomik ve sosyal faktörlerin etkisiyle Abbasi devletinin ikinci döneminde ortaya çıktığı hakkında kaynak eserler ittifak etmişlerdir.

2.4.1. Önemli Temsilcileri

---

[106]el-İsfahânî Ebü'l-Ferec, *el-Eġānî,* (thk, İhsan Abbas), Dâru'l sadr, Beyrut, 2002, V,118.

Abbasi devletinde edebiyat genellikle halife ve valilerin beğenisiyle sınırlıydı. Neredeyse bütün şairlerin edebi eserlerini takdim ettikleri bir halife veya vali bulunurdu. Bundan dolayı Abbasi dönemi edebiyatcılarda mükâfata nail olma duygusu hâkimdir. Abbasiler döneminde zengin şairlerin yöneticilere yakın olan kimselerden oluştuklarını görmekteyiz. Abbasi döneminde şairler sadece edebi yetenekleriyle zengin olmadıkları, aynı zamanda halife ve emirlere yakın olan ve emirleri doğrultusunda hareket eden kimseler olduklarını görüyorüz.

Yani Abbasi döneminde şairlerin iyi bir mükâfat elde edebilmeleri için hem iyi bir edebiyat birikimine hem de siyasi otoriteye göre hareket etmeleri gerekiyordu. Abbasî döneminde kendi için sanatını icra eden, duygularında samimi ve hissetiği gibi şiir yazan çok az şair bulunmaktadır. Bu şairler hayatlarını yoksulluk içinde yaşamışlardır.

Abbasi döneminde yaşayan şairlerin yöneticiler ve halk tarafından hak ettikleri değerlerden mahrum bırakılmalarından dolayı dilenci şairlerin sayısında da artış olmuştur. Bu dönemde Ebu'ş-Şamakmakİbn Sükkereh el-Hâşimî, el-Ahnef el-Ukberi, İbnü'l-Haccâc, gibi pek çok dilenci şair bulunmaktadır. Bu şairlerin hayatlarına ve dilencilik hakkında söyledikleri şiirlere kısaca değineceğiz.

a) İbnu'l-Haccâc

Ebu Abdillah Hüseyin b. Ahmed b. Muhammed b. Câfer b. Muhammed İbnü'l Haccâc (ö. 391/1001) olarak bilinenen şairin doğum yeri ve doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kaynaklar onun hicri 283 tarihinden önce doğduğunu göstermektedir. İbnu'l Haccâc İmâmiyye Şîası'na mensub olduğu ve şiâ mezhebinin en büyük şairlerinden olduğu belirtilmiştir.[107]

İbnu'l-Haccâc'ın şiirde Cahiliye şairi İmrulkays b. Hucr'un seviyesine ulaştığı ve şiirde "muallim-i sânî" olduğu kabul edilmiştir.[108] Abbâsi Halifesi Muktedir-Billâh (ö. 320/932) döneminde (908-932) Bağdat'a muhtesip olarak görev yapmıştır ve günahlardan sakınmamasından dolayı bu görevden el

[107] İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yan* (thk, İhsan Abbâs) Dâru'l -sadr, Beyrut 1978, II, 171

[108] İbn Hallikân, *Târıhu ibnü hallikân,* 170.

çektirilmiştir. İbnü'l Haccâc Abbâsi Halifesi el-Mutî'-Lillâh (ö. 364/974), Büveyhî hükümdarları İzzü'd-devle Bahtiyâr (ö. 367/978), Addü'd-devle (ö. 983), Şerefü'd-devle (ö. 990), vezirler Ebü'l-Fazl İbnü'l-Amid(ö. 970) ve Sâhib b. Abbâd (ö,995) başta olmak üzere zamanın büyük idarecileriyle buluşmuş, onların himayesinde yaşamış ve bu sayede çokça mal elde etmiştir.[109]

Dönemindeki devlet adamları İbnü'l Haccâc'ın dilinden korkarlardı. Hatta Mısır Fâtımî Hükümdarı Muiz-Liddînillah (ö. 365/975) onun hicvinden korktuğu için kendisine hediye ettiği divanı için bin dinar ödemiştir.[110]

İbnu'l Haccâc dilinin sadeliği ve şiir yeteneğinden dolayı idarecilerin saraylarında bulunmuştur. Halifenin yanında devlet adamları hakkında inşad ettiği şiirleri müstehcenlikten arınmış değildi. Şiirlerindeki müstehcelik onun saraylardan kovulmasına sebeb olmuştur. Ölümü yaklaşınca işlediği günahlardan pişmanlık duyup tövbe ettiği ve ehl-i beytten İmam Cafer'in oğlu İmâm Mûsâ Kâzım (ö. 183/799)'ın ayaklarının dibinde defnedilmesini ve kabir taşına:

و كلبهم باسط ذراعيه بالوصد[111]

"Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi."Ayetin yazılmasını vasiyet etmiştir.[112]

İbnü'l Haccâc'ın şia mezhebine mensub olmasının delili ömrünün sonlana doğru söylemiş olduğu şu beyitlerdir:

كثر الشك والخلاف وكل يدعي الفوز بالصراط السوي

فاعتصامي بلا إله سواه ثم حبي لا حمد وعلي

فَاز كَلبٌ بحُبِّ أَصحابِ كَهفٍ كَيفَ أشقَى بحُبِّ آلِ النَّبِي

"Şek ve ihtilaflar çoğaldı. Herkes sırat köprüsünden kurtulmayı iddia ediyor. Benim bağlılığım kendinden başka ilah olmayan Allah cc. Ahmed ve Ali'ye olan muhabetimdir.

---

[109] Harb Abdûlhâdî, *Mevsûatu'l-edebi'l-muhtâlîn,* 185.
[110] Mez Adam, el-*Hadâretû'l-islâmiyye fi'l-karni'r-râbî'el-hicrî,* (thk, Muhammed Abdûlhâdî Ebû Ride) Dâru'l-kutubi'l-arabî, Beyrut, 1947, VI, 500.
[111] Kehf, 18,18
[112] Harb Abdûlhâdî, *Mevsûatu'l-edebi'l-muhtâlîn,* 187

Ashab'ı Kehf'i seven köpek kurtuluşa ermiştir. Peygamberin ehli beytini seven ben nasıl kötülerden olabilirim."[113]

İbnü'l Haccâc şiirlerinin çokluğuyla şöhret bulmuştur. Divanının on cilt olduğu tesbit edilmiştir. Divanı şöhret bulunca insanlar onun divanının bir nüshasına beşyüz ve yedi yüz dirheme satın almışlardır. İbnü'l Haccâc'ın şiirlerinin muhtevası genellikle hezl (mizah) müstehcenlik, argo ve bayağı ifadelerdir. Hatta bazen müstehcenliği öyle işlemiş ki insanlar onun şiirlerinden nefret etmeye başlamışlar. İbnü'l Haccâc'in divanının bugüne kadar basılmama sebebinin bu olduğu söylenilebilir. Divanı her zaman kütüphanelerde el yazma halinde kalmıştır.

Paris kütüphanesinde divanın geniş bir nüshanın bulunduğu ve hicri 510 yılında bunların toplayıp 141 bab olarak düzenlendiği zikredilmekteir.[114]

ez-Zehebî (ö. 748/1348) onu Asrın şairi ve edibi, edepsizliğin kralı, müstehcenliği nazım haline getirmekte ve hafif meşreplikte tek başına bir ümmet olarak değerlendirmektedir ve İbnu'l Haccâc'ın: "inşad etmiş olduğum bütün müstehcen şiirlerimde -Allah şahittir ki- sadece neşelenmek istedim" dediğini ifade etmektedir.[115]

Örnek Şiirler

İbnu'l-Haccâc zengin bir hayat yaşamasına rağmen şiirlerinde hezl üslûbu gereği hep fakirlikten yakınmış, et yemeği bir tarafa içecek çorba dahi bulamayıp tuz ekmek yediğini, kuru ekmek yemekten boğazının yara içinde kaldığını, kışlık ve yazlık elbiseleri olmadığını dile getirmişir.[116]

هذا وخبزي حافٍ بلا مرقٍ فكيف لو ذقت ثردة الدسم

ما لي وللحم إن شهوتهُ قد تركتني لحماً على وضم

وما لحلقي والخبز يجرحه بالملح يشكو حزونه اللقم

"Ekmeğim katıksızdır, yanında çorba yok, tam yağlı süte ekmek doğramanın tadı nasıldır abaca?

---

[113] el-Âmilî Bahâüddîn Muhammed b.Hüseyn, *el-Keşkül*, (thk, Muhammed Abdulkerim en-Nemîrî) Dâru'l kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1998, I, 169.
[114] Harb Abdûlhâdî, *Mevsûatu'l-edebi'l-muhtâlîn,* 187.
[115] ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ,* 1466.
[116] Bulut, *İbnü'l-Haccâc*, Tdv, İstanbul 2006, c, EK-1, s, 609-610.

Benim ve etin eğer iştahlanırsam, et beni kasap tezgâhı üzerinde terk etmiş. Ekmek tuz ile boğazımı acıtıyor, lokmaların üzüntüsünden şikâyet ediyor."[117]

Yine aynı uslup gereği bazen et ile beslenen bir köpek olmayı bazen ise ev kedisi olmayı temenni etmiştir:

نحن سنانيرُ أهل دولتكم فأنصفونا من صاحب الغدد

"Bizler devletinizin kedileriyiz, beze sahiplerinden bizlere insaflı davranın."[118]

İbnü'l-Haccâc kudye sanatının hakkını en iyi şekilde yerine getiren ender şairlerden biridir. Etten, ekmekten tutun da çuval bezine kadar başkasının yanında bulunan herşeyi dilenirdi. İstediği şeyleri elde etmek için de hiçbir şeyden çekinmezdi. Bazen dilendiği kişiyle alay edip ondan çuval bezi ister, bazen de aynı tavırlarla dilendiği kişilerden sarık vb. şeyler isterdi:

يا من له معجزات جود توجب عندي له الإمامه

ما لي إذا ما الشمال هبت قامت على رأسي القيامه

ودميت في القفا عيون بالطول في موضع الحجامه

أظن هذا من أجل أني في البرد أمشي بلا عمامه

"Ey yanında cömertlik mücizeleri bulunan kişi, ona bana imam (önder, lider) olması vaciptir.
Bana ne oluyorki kuzey rüzgârı esince, başımın üzerinde kiyamet kopuyor.
Hicamet yeri boyunca, kafamda bulunan gözler kanıyor.
(bunun sebebini) zannediyorumki bu soğuk hava da sarıksız dolaşmamdan dolayıdır."[119]

İbnü'l-Haccâc dilendiği ve övdüğü insanların karşısında kendini alçak göstermekten çekinmezdi. Aynı şekilde helal ve harama bakmaksızın her şeyi isterdi. Hatta ihtiyaç duyduğunda içki dahi dilenirdi. Aşağıdaki şiirinde bir şahıştan içki dilenme uslubu açıkça görülmektedir:

---

[117] er-Rûmî Ebû Abdîllâh el Bağdâdî, *Mu'cemü'l-udebâ îrşadü'l-erîb ilâ ma'rifeti'l-edîb,* 1043.
[118] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-Dehr*, I, 330.
[119] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr*, III, 63.

عندك يا سيدي نبيذ وليس لي منه رطل دردي

وقد تناهى أمري إلى أن بكرت من منزلي أكدي

"Ey seyyidim senin yanında nebîz (kuru üzümde, kuru hurma, arpa ve darı elde edilen bir içki türü) bulunur, benim ise nebîzden batman(7.697kg denk gelen ağırlık ölçüsü) tortusu bulunmaz.

Halimin son durumu erkenden evimden çıktım dileniyorum."[120]

İbnü'l-Haccâc'ın hayatından ve şiirlerinden anlaşılan şudur ki kullanmış olduğu bu ifade ve uslüp daha çok içinde bulunduğu şiir ekolünün gerekliliğini yerine getirmektir.

el-Câhız (ö. 255/869)'ın bir kitabında cimriliği yererken diğer bir kitabında cimriliği övmesi veya bir kitabında Müslümanların delillerini zikrederken başka bir kitabında hıristiyanların delillerini zikretmesi ve bununla dil ve ifadenin gücünü göstermeye çalışma çabası ile ibnu'l-Hâccâc'ın dilencilikle ilgili inşad etmiş olduğu şiirlerde kullanmış olduğu simgeler aynı ölçütlerle değerlendirilebilir. Yine aynı şekilde en-Nazzâm (ö. 231/845)'ın aynı anda bir şeyi hem övmesi hem de yermesi dilin ve bakış açısının gücünü göstermek içindir.

İbnü'l Hâccâc'ın şiirleri kolay anlaşılan, her kesin anlayabileceği tabirlerden oluşmaktadır. Daha çok şiirlerinde mana üzerinde duran şair, şiirlerinde hem fasih Arapçayı hem de avam dilini kullanmıştır. Bunlara ilaveten kimi yerlerde dilencilerin, açgözlülerin ıstılahlarını da kullandığı görülmektedir.

b) İbn Sükkereh el-Hâşimî

Ebu'l-Hasan Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el Hâşimî el-Bâğdadî, İbn Râitâh veya İbn Râbitâh olarak bilinmekte olan şair[121] Abbâsi Halifesi Ali b. Mehdi b. Mânsur'un oğlu ve Hâşimî soyundandır.[122]

---

[120] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr*, III, 66.
[121] Sezgin, Fuat, *Tarıhu'l-tûrâsi'l-arabî,* (thk, Mahmud Fehmî Hıcâzî) Camiatü'l-imam muhammed b. suud el-islamiyye,Riyad, 1991, IV, 152.
[122] ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, XVI, 552.

İbn Sükkereh (ö. 385/995)'in[123], dilenci şair İbnû-l Haccâc (ö. 391/1001) döneminde yaşadığı ve İbnû'l-Haccâc kadar meşhur olamadığı, dolayısıyla arkadaşını kıskandığı ifade edilmiştir.[124] İbn Sükkereh, Abbâsi ailesine mensub olmakla birlikte İbn Haccâc gibi o da şiâ mezhebinin mensublarındandır.[125]

İbn Sükkereh'den bahseden edebi kaynakların tümü onun Bâğdat şairi olduğundan, şiirlerin mükemmel, fesih, yaratıcı ve yenilikçi oluşundan bahseder. Zamanının büyük şairlerinden sayılan İbn Sükkereh'in şiirleri toplamda elli bin beyitten oluşmaktadır.[126]

Divanının büyük bir kısmını müstehcenlik, içki ve fahiş ifadelerin kapsamasından dolayı akranı olan İbnu'l-Hâccâc gibi onun da şiirleri edipler tarafından ilgi görmemiş ve önemsenmemiştir. Dolayısıyla divanının büyük bir bölümü kayıptır.

İbn Sükkereh'in divanında müstehcilik dışında kısmen de olsa medih, hiciv, yaşadığı zorluk ve sıkıntılar, üzüntü ve hayatının sonuna doğru tövbe etmesi ile ilgili şiirler bulunmaktadır.

Örnek Beyitler

İbn Sükkereh yaşadığı zamanda şiirin veya asil bir aileye mensup olamanın hiç değerinin kalmadığını, önemli olan şeyin yaşamak, hayatta kalabilmek için dilenmenin olduğunu ve gerekirse dinini dahi bir ekmeğe satabileceğini aşağıdaki beyitlerinde itiraf etmektedir.

رسالة من مكد وشاعرٍ وشريفِ

إلى فتى مستبد بكل فعلٍ ظريف

ولست مضمر نسكٍ كلاً ولا بعفيف

ولو أسام بديني لبعته برغيف

---

[123] Sin harfi ötre, kaf harfi üstün ve şeddeli, ra harfi üstün ve sakin ha harfi

[124] Mez, Adam, el-*Hadâretû'l-islâmiyye fi'l-karni'r-râbî'el-hicrî*, 1957, 459.

[125] Harb Abdûlhâdî, *Mevsûatu'l-edebi'l-muhtâlîn,*195.

[126] İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve en'bâ'ü ebnâ'i'z-zamân* (thk, İhsan Abbâs) Dâru'l-sadr, Beyrut, 1978, IV, 410.

"Bu mektup şair, şerif ve dilenci olan birinden bütün işlerinde zarif olan bir gence gönderilmiştir.
Ben ibadetlerimi gizleyen biri değilim aynı şekilde iffetli biri de değilim. Dinim ile usandırılsam, dinimi dahi bir ekmeğe satarım." [127]

İslam dinine göre seyyidlere verilmesi gereken hakların kendisine ve soydaşlarına verilmediğini gören şair birçok kasidesinde bu haksızlığı işlemiş ve bu duruma tepki göstermiştir. Aşağıdaki beyitlerde şair içinde bulunduğu yoksulluk ve haksızlık nedeniyle bayram neşesinden bile mahrum kaldığını dile getirmektedir:

قد أتى العيد لا أتى فلقد أنهج المهج

ليس فيه لهاشم ي سرورٌ ولا فرج

إنه عيد أهل ق م وقاشان والكرج

يتلاقى بياضهم بقلوبٍ من السبج

"Bayram geldi, (keşke) gelmez olaydı. Terk edilmiş olanı yıpratı.
Bayramda Hâşimîoğullarından olanlara neşe, mutluluk ve ferahlık yoktur.
Bayram Kum, Kâşân ve Kerç ehlinin bayramıdır. Onların beyazlıkları siyah bir kalp ile karşılaşıyor."[128]

Bir dostunun ona sabırlı olması gerektiğini ve içinde bulunduğu durumdan kurtulacağını tavsiye etmesine kızan şair böyle bir şeyin olmayacağını, rızkı için durmadan çalışması gerektiğini ifade etmektedir. Bu durumda olma sebebini sadece Arap ve asil bir soy olan Haşimoğullarına mensup olmada görmektedir ve bu zamanda gözde olanların Fars asıllılar olduğunu ifade etmektedir:

وجاهل قال لي: لا بد من فرجٍ فقلت للغيظ: لم لا بد من فرج؟

فقال من بعد حين قلت يا عجباً من يضمن العمر لي يا بارد الحجج

لو كان ما قلتَ حقاً لم أكن رجلاً مقسمُ العمر في الروحات والدل

[127] Hüseyin Ahmed, *Edebü'l-küdye,* 88
[128] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr*, I, 318.

أسعى لأدرك حظاً لو حظيت به ما كنت أول محظوظٍ من الهمج

ذنبي إلى الدهر أني أبطحي أبٍ ولست أعزى إلى قم ولا كرج

"Cahilin biri bana mutlaka sıkıntıdan kurtulacaksın söyledi, ona hışımla: neden mutlaka sıkıntıdan kurtulacağım dedim.

O, bir zaman sonra (kurtuluş olur) dedi. Ben de peki kim benim o zamana kadar yaşayacağıma garanti verir ey soğuk delil sahibi dedim.

Eğer senin dediğin doğru olsaydı, ben ömrümü karanlık ve çöllerde geçirmezdim.

Bir pay elde etmek için çabalıyorum, eğer elde edersem de açlıktan ilk pay sahibi olan kişi değilim.

Günahım ebediyyen Mekkeli biri olmam, Kum ile Kerç kentlerine mensup olmamamdan kaynaklanmaktadır.".[129]

İbn Sükkereh 'in mensubu olduğu ailenin şerefli bir aile olmasına rağmen açlığın acısını ve yokluğun elemini tatmıştır. Bunu da şiirlerinde edebi bir şekilde ifade ettiğini görmekteyiz. Açlık ve yokluk onu insanları ve zamanı kötülemeye, hatta ailesini de cimrilikle ve kendisine sahip çıkmamakla eleştirmektedir. Aşağıdaki beyitler onun kimsesiz olduğunu, dost ve kardeşinin olmadığını ve parasız yaşamaya çalışanların yaşam şekillerini açık bir biçimde ifade etmektedir.

جملة أمري أنني مفلسٌ وليس للمفلس إخوانُ

ولكم ذي عيش بلا درهمٍ فعيشه ظلمٌ وعدوان

"Durumumun özeti; ben bir müflisim, müflisin de dost ve kardeşleri yoktur.
Parasız yaşayan nice hayat sahibi vardır ki yaşamaları düşmanlık ve zülümdür. " [130]

Hayatının önemli bir bölümünü mucûn düşünce ve yaşam içinde geçiren şairin ömrünün sonralarına doğru pişmanlık içine girdiği görülmekte ve yaşadığı hayatın pişmanlığını terennüm ettiğini görmekteyiz. Şair aşağıda

[129] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr,* III, 29.
[130] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr,* III, 26.

zikrettiğimiz beyitlerinde bu duygu ve düşüncesini açık bir şekilde itiraf etmektedir:

محمدُ مَا أَعْدَدْتَ لِلْقَبْرِ وَالْبَلَى وَلِلْمَلَكَيْنِ الْوَاقِفَينَ عَلَى الْقَبْرِ

وَأَنْتَ مُصِرٌّ لا تُرَاجِعُ تَوْبَةً وَلا تَرْعَوِي عَمَّا يُذَمُّ مِنَ الأَمْرِ

سَيَأْتِيكَ يَوْمٌ لا تُحَاوِلُ دَفْعَهُ فَقَدِّمْ لَهُ زَادًا إِلَى الْبَعْثِ وَالنَّشْرِ

"Ey Muhammed (şair kendisini kasdediyor)! Sen kabir, sınav ve kabrin üzerinde duran iki melek için ne hazırladın?

Sen (yanlışında) ısrar ediyor ve tövbeye müracaat etmiyorsun. Ayrıca yerilen işlerden de pişmanlık duymuyorsun.

Önüne karşı koyamayacağın bir gün gelecek, o gün baas ve neşr için bir azık takdim et."[131]

c) el-Ahnef el-Ukberi

Ebû Hasan 'Ukayl b. Muhammed el-Ukberî en-Neşheli et-Temimî (ö. 385/995) olan şairin künyesi el-Ahnef'dir. Ayağında bulunan aksaklıktan dolayı kendisine el-Ahnef denilmiş. Şairin mensubu olduğu 'Ukbera, Bağdat'a yaklaşık on fersah mesafede Dicle Nehri'nin doğusunda bulunan küçük bir yerleşim yeridir. el-Ahnef, orada doğup orada ölmüştür. İncelenen kaynak eserlerde el-Ahnef'in ne zaman doğduğu, çocukluk ve gençlik dönemine ait bilgilere raslanılmamıştır. Sadece el-Ahnef'in hicri 385 yılında öldüğü rivayet edilmektedir.[132]

el-Ahnef Ben'u-Sâsân diye bilinen şairlerin en büyüğüdür. es- Se'âlibî onun hakkında: "dilenci şairlerin en özgünü, nükteli, zeki ve espirili en edebi cümlelere sahip olan şairidir diye bahseder.[133] Dilencilik edebiyatın el-Ahnef zamanından zayıfladığı ve makamelerin daha fazla önem kazandığını belirtilmiştir.[134]

---

[131] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr,* III,30.
[132] ez-Ziriklî, *el-A'lâm,* Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Kahire 2002, IV, 245.
[133] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr,* III, 30.
[134] Dayf Şevkî, *Târîhu'l-edebi'l-arabî*, 429.

el-Ahnef el-Ukberi'nin hacimli bir divanının var olduğu fakat bu divanın günümüze ulaşmadığı zikredilmektedir. Günümüzde ona nisbet edilen divanda çokça eksiklikler bulunmaktadır. el-Ahnef'in de divanında meslektaşı olan diğer dilenci şairlerin divanında bulunan medih, hiciv, hikmetli sözler zühd, dilencilik gibi konuları işlemektedir.

Aynı şekilde o da yaşadığı olumsuzluklardan, fakirlikten, zayıflıktan, dostlarının ve kabilesinin vefasızlıklarından, hastalıktan, ona zarar veren haşarelerden, tabiattan, soğukluktan, sıcaklıktan, yağmurdan, rüzgârdan kısacası her şeyden şikâyet etmektedir.[135]

Örnek Beyitler

Öncelikle el-Ahnef'in kasidelerinde dilencilere mensub olmasıyla iftihar ettiğini görmekteyiz:

على اني بحمد الله في بيت من المجد　　باخواني بني ساسان اهل الجد والحد

لهم ارض خراسان فقاشان الى هند　　الي روم الي زنج الي البلغار والسند

اذا ما اعوز الطرق علي الطراق والجند　　حذار من اعاديهم من اعراب والكرد

"Allaha şükürler olsun ki ben şerefli bir eve mensubum. Zor zamanların ve yorucu işlerin ehli olan Sasanlı kardeşlerimle yaşıyorum.

Hindistan'a kadar uzanan araziler de dâhil Horasan toprakları Sasanoğullarınındır, Bizans'tan Afrika'ya, Bulgaristan'dan Sind'e kadar da onlarındır.

Sasanoğullarının hasımlığından, Kürt ve Arapların hasımlığından daha çok sakın."[136]

Yukarıda şairin kendisini bizzat dilencilere nisbet ettiğini ve bundan da onur duyduğunu nakletmiştik. Fakat şair kendisine neden dilencilik yaptığını soran bir kişiye ise şöyle cevap vermektedir:

لائم لامنى فطال التعدى　　لم يرد بالملام إذا لام رشدى

قال لي أنت فيلسوف أديب شاعر　　حاذق بحل وعقد

هات قل لي ولا تقل قول زور　　لم تكدى فقلت من ضعف جدي

قد طلبت الغنى بكل ارتياد　　واحتيال ما بين هزل وجد

---

[135] Dayf Şevkî, *Târîhu'l-edebi'l-arabî*, 429.
[136] İbn Ebî'd-Dünya, *Kura'd-dayf*, III, 135.

فأبى الله أن أكون غنيا ما احتيالى والنحس يطرد سعدى

غير أنى لما طلبت فلم أظفر بشيء وضعت للدهر خدى

"Kınayan biri beni ayıpladı. Sataşmayı uzattı. Kınadığı vakit kınamasında iyiliğimi istemedi.

Bana sen filozof, edib, şair, hal ve akd'de maharetli birisin. Haydi, bana söyle fakat yalan söyleme.

Neden dilencilik yapıyorsun? Ben ciddiyetimim zayıf olduğundan dolayı olduğunu söyledim.

Ben şaka ve ciddiyet arasında arzu ve hile ile zenginliği istedim. Allah benim zengin olmamı istemedi.

Hile ve kötü kaderim mutluluğuma engel oldular.

Ben ne kadar zenginliği isteyip onu ulaşilmayınca yüzümü zamana bıraktım."[137]

el-Ahnef, diğer dillenci şairler gibi fakirlikten, yoksulluktan daima şikâyet etmiştir. Fakir olması ve kabilesinin kendisine yardım elini uzatmaması şairin kabilesinden utanmasına ve kabilesini hicvetmesine sebebiyet vermiştir.

Fakirlikten muzdarip olan ve bundan dolayı ailesini ve kabilesini yeren şair, fakirliği şu şekilde izah etmektedir:

يغدو الفقير وكل شئ ضده والأرض تغلق دونه أبوابها

حتى الكلاب إذا رأت ذا برة أصغت إليه وحركت أذنابها

وإذا رأت يوما فقيرا مقبلا هرت عليه وكشرت أنيابها

"Her şey ona karşı olduğu halde fakir koşuyor. Ve yeryüzü kapılarını ona kapatıyor.

Köpekler bile iyilik yapan birini görünce, Ona kulak verip kuyruklarını hareket ediyorlar.

Fakat onlara doğru gelen bir fakiri gördüklerinde ise ona saldırıp sivri dişlerini gösteriyorlar."[138]

---

[137] el-Hâtibî,el-Bağdâdî, *Târîhu bağdâd*,XII,301

[138] İbnü-n-Neccâr el-Bağdâdî, *Zeylü târîhi bağdâd*, (Mustafa Abdulkâdir Atâ) Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1997, II, 25.

Şair, yine fakir yaşamını bu beyitlerle terennüm etmektedir:

عشت في ذلة وقلة مال واغتراب في معشر انذال

بالآمال اقول لا بالمعاني فغذائي حلاوة الآمال

‘’Zillet, az mal ve alçakların meclisinden uzaklaşarak yaşadım.
Manalarla değil de umutlarla söylüyorum, gıdam umutların tatlılığıdır."[139]

el-Ahnef, başka bir şiirinde bırakın insanların sahip olduğu imkanları örümceğin evini dahi kıskanmaya ve bir örümcek kadar bile olamadığını itiraf etmektedir:

العنكبوتُ بنتْ بيتاً على وهنٍ تأوي إليه ومالي مثلهُ وطنُ

والخنفساءُ لها من جنسها سكنٌ وليسَ لي مثلها إلفٌ ولا سكنُ

"Ömürcek yaşadığı ve sığındığı bir mesken yapmış, benim ise onunkine benzer bir vatanım yoktur.
Uğur böceğinin bile kendi cinsinden dostu vardır, benim ise ne bir dostum ne de meskenim bulunur."[140]

Şair, bütün imkânsızlıkları yaşadığı dünyayı nihayet rüyasında süslü bir halde görür ve durumunu şikâyet edip kendisine de biraz cömert davranmasını talep eder. Aslında dünyanın da el-Ahnef gibi muzdarip olduğunu, onun da şikâyetlerinin var olduğunu şu aşağıdaki beyitlerde açıkça görmekteyiz:

رأيت في النوم دنيانا مزخرفةً مثل العروس تراءت في المقاصير

فقلت جودي فقالت لي على عجلٍ إذا تخلصت من أيدي الخنازير

"Uykuda dünyamızı köşklerde görülen gelin misali, altın süslü bir halde gördüm.
Bana cömert davran dedim. Bana aceleyle şöyle cevap verdi: Domuzların ellerinden kurtulduğumda."[141]

---

139 İbn Ebî’d-Dünya, *Kura’d-dayf*, III, 138.
140 Mez Adam, *el-Hadâretû’l-islâmiyye,* 496.
141 es-Se’âlibî, *Hâsü’l-hâs*, (thk, Hasen el-Emîn) Dâru’l-mektebeti’l-hayât, Beyrut 1986, 172.

el-Ahnef dünyanın yaşadığı dönemde domuzların elinde olduğuna kanaat getirmesiyle birlikte artık rezil ve alçak insanlardan bir şey istemenin ölümden daha zor olduğuna inanmış ve bu durumu şu şeklide açıklamıştır:

اقضى على من الآجل عذل العذول اذا عذل

واشد من عذل العذو ل صدود ألف قد وصل

واشد من هذا وذا طلب النوال من السفل

"Benim için ecelden daha zor olan şey kınayıcıların kınamasıdır.
Ayıplayanların kınamasından daha zor olan ise yanına gittiğin arkadaşının senden yüz çevirmesidir.
Bundan ve diğerinden daha zor olan ise alçaklardan ihsan dilemektir."[142]

el-Ahnef'in son olarak geldiği nokta rızkın Yüce Allah cc tarafından taksim edildiği, kendi rızkının da şehirlere paylaştırıldığı dolayısıyla şiir, hikmet ve felsefe bilgisiyle ile rızka ulaşılamayacağıdır:

قد قسم الله رزقي في البلاد،فما يكاد يدرك الا بالتفارق

ولست مكتسبا رزقا بفلسفة ولا بشعر،ولكن بالمخاريق

والناس قد علموا اني اخو حيل فلست انفق الا في الرساتيق

"Allah benim rızkımı şehirlere taksim etmiştir. Ancak ayrı ayrı ulaşılabiliyor. Ben rızkımı felsefe ve şiir ile elde etmiyorum. Rızkımı ancak hile ile elde ediyorum.
İnsanlar benim hilenin kardeşi olduğumu bilirler. Ben ancak köylerde infak ederim."[143]

2.4.2. Bedevi ve Sâsânî Dilenciler

Başlamak, ortaya çıkmak, önce gelmek" mânaları yanında "çölde yaşamak, sahrada oturmak" anlamında da kullanılan Arapça bedâvet (bidâvet) kelimesi, "yerleşik hayat, medeniyet" anlamına gelen hadâretin karşıtıdır. "Kır, sahra, çöl" anlamına gelen bâdiyede yaşayan kimselere bedevî veya ehlü'l-bâdiye, ebnâü'l-bâdiye denir. Bedevîler deve veya keçi kılından

---

[142] İbnû'l-Cevzî Ebû'l-Ferec, *el-Muntazam fi târihi'l-mülûk ve'l-ümem,* Dâru'l-sâdr, Beyrut *1358*, IIV, 185.
[143] İbn Ebî'd-Dünya, *Kura'd-dayf*, III, 138.

yapılmış çadırlarda göçebe hayatı yaşadıklarından ehlü'l-veber, ehlü'l-hıyâm veya sekenetü'l-hıyâm adlarıyla da anılırlar. Buna karşılık köy, kasaba ve şehirlerde kerpiçten yapılmış evlerde yerleşik hayat yaşayanlara ehlü'l-meder adı verilir.[144]

İbn Haldun (ö. 808/1406)'un değerlendirmelerine göre bedevilerde asıl olanın sadece zaruri ve temel ihtiyaçların karşılanması olduğu için bu insanlar dünyevi zevk ve rahatlığın paradokslarından korunmuşlardır. Yine İbn Haldun'a göre bedevilerin bu müspet özelliklerinin yanında saf ve temiz kalmış olmaları gibi üstün yönleri de vardır. [145]

Bu değerlendirmeye rağmen Bedevilerin çöl hayatının getirmiş olduğu zorluklarda veya kıtlık zamanlarında insanlardan özelikle de yöneticilerden yardım talep ettiklerine yönelil bilgiler de mevcuttur. Ancak bedevilerin yardım isteme şekilleri sâsânîlerin kullandıkları dilenme yöntemlerinden farklıdır.

Öncelikle Bedevilerin yardım istemeleri sadece ekonomik sebeplere dayanılır. Çöl hayatının zorlukları, kıtlık ve kuraklıklar, vergilerin ağır olması bedevilerin bir kısmını hırsızlık, eşkılayalık yaparak mal elde etmeye zorlamamıştır. Bazı Bedeviler ise dilenmeye mecbur kalmışlardır.

Kimi bedevilerin de bu tür sıkıntılar karşısınında çok farklı yöntemlere başvurdukları görülmektedir. Örneğin Çöl kuraklığına tahammül edemeyen ve hayatında usanmış fakır bir bedevi Hayber'de veba salgınının oldugunu duyunca çoluk çocuğunu alıp onların ölmesi için Hayber'e doğru yola koyulurken şu şiiri okumuştur:

قُلتُ لِحُمَّى خَيبرَ استَعِدِّي هَذي عِيالي فاجْهَدي وجِدّي

وباكِري بِصالِبٍ ووِرْدِ أعانَكِ اللهُ على ذا الجُندِ

"Hayber vebasına söyledim hazırlan, bunlar aile efradımdır, çabala ve gayret et.

[144]Fayda Mustafa, *Bedevî*, Tdv, İstanbul 1992, V, 311, 317.
[145] İbn Haldûn el-Mağribî, *Mukaddimetü İbn Haldûn*, (thk, Abdullah Muhammed) Dâru yeârıb, Dımeşk, 2000, I, 245.

Hararetli sıtman erken olsun. Bu askerlere karşı Allah senin yardımcın olsun."[146]

Başka bir bedevi ise içinde yaşadığı sıkıntı ve fakirliği kötüleyip zenginliği arzulayarak şu beyitleri söylemiştir.

سأعمل نص العيس حتى يكفني غنى المال يوما أو غنى الحدثانِ

وللموت خيرٌ من حياةٍ يرى لها على المرء ذي العلياء مسّ هوان

متى يتكلم يلغ حسن كلامه وإن لم يقل قالوا عديم بيان

"Günün birinde mal veya musibet zenginliği bana yeterli olsun diye deve işiyle uğraşacağım. Şüphesiz ölüm, şerefli insana hor ve zilletin dokunduğu hayattan daha hayırlıdır."(böyle bir hayat içinde bulunan kişi) konuştuğu zaman güzel ifadeleri ilga edilir, sustuğunda ise hiçbir şey bilmediği söylenilir."[147]

Bedeviler çöl hayatının zorluğundan ve kuraklık gibi sebeplerden dolayı dilenmişler fakat dilenciliği meslek haline getirmemişlerdir. Ayrıca dilenmek için asla hileye başvurmamışlardır. Daha çok insanların toplandıkları çarşı veya mescit gibi yerlere gidip zamanı şikâyet etmişler, durumlarının kötü olduğunu ortaya koyup, başına gelen felaketi betimleyen şiirler okumuşlar, söz ve anlam sanatlarıyla süslü ifadeler kullanarak dilenmişlerdir. Bir de ısrarla Arap asıllı bir bedevi olduklarını dile getirerek zengin Arapların cömertliğine sığınmışlardır.[148]

Sâsânî dilencilerinin en belirgin özelliği ise hile ve aldatmaydı. Kimi zaman hokkabazlık, ip cambazlığı, yanılsama gibi gösteriler sergileyerek, bazen yılan ve maymun oynatarak halktan para toplamaktaydılar.

Bedeviler, dilencilik için geldikleri büyük şehirlerde konaklamak için imarethane ve mescitleri kullanırlar, zor durumda kaldıklarında rastgele bir

---

[146] İbn Sîde el-Mürsî, *el-Muhkem ve'l-muhîtu'l-azam fi'l-luğa,* (thk, Abdulhamid Hendâvî), Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 2000, IV, 227.
[147] el- Müberred, *el-Kâmil fi'l-edeb,* I, 250.
[148] Harb, Abdulhâdî,,Mevsûatu'l- edebi'l-muhtâlîn,81.

evin kapısını çalarak yiyecek ve geceleyecek bir yer isterlerdi. Ayrıca bedevi dilenciler dilenmek için şehirlerarası seyahat yapmazlar.

Sâsânîler ise dilenmek için şehirlerarası seyahat edip konaklamak ve gecelemek için şehir kenarlarında kurdukları çadır veya arabalarını kullanırlardı. Nadiren konaklamak için bir evin kapısını çalarlardı.

Bedevi dilenciler tek başına dilenir, dilenmek için organize bir hareket içinde olmazlardı.

Sâsânîler ise dilenciler içinde örgütlü hareket eden yegâne gruptur. Hatta yol kesicilerin, hırsızların, azılı suçluların dahi onlardan çekindikleri ifade edilmektedir. Sâsânî dilencilerin birbirlerine bağlılıklarını, birbirlerini koruduklarını Meşhur dilenci şair olan el-Ahnef el-Ukberî (ö.385/995) şu beyitlerle ifade etmektedir:

بإخواني بني ساسان أهل الجد والحد

لهم أرض خراسان فقاشان إلى الهند

إلى الروم إلى الزنج إلى البلغار والسند

حذارا من أعاديهم من الأعراب والكرد

قطعنا ذلك النهج بلا سيف ولا غمد

ومن خاف أعاديه بنا في الروع يستعدي

"Elhamdülillah iyi bir aileye mensubum, sâsânî kardeşlerim calişkan insanlardır.
Horasan toprakları Sâsânîlerindir, Hindistan'a kadar uzanan araziler de.
Bizans'tan Afrika'ya, Bulgaristan'dan Sind'e kadar da onlarındır.
Sâsânîlerin düşmanlıklarından Kürt ve Arapların düşmanlıklarından daha çok sakın.
Bu yolda biz kılıçsız ve kınsız yürüdük.
Kim düşmanlarını bizimle korkutursa kendi haline terk edilir."[149]

[149] es-Se'âlibî, *Yetîmetü'd-dehr,* (thk, Mufıd Muhammed) Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1983, III, 123.

Sâsânî dilenciler dilenmek için geldikleri şehirlerde dilenciliği meslek haline getirdiklerini halktan gizlemek ve bir bölgede dilendikten sonra bölge halkının kendilerini unutmasını sağlamak için genellikle yerleşik halktan ayrı durmaya önem vermişlerdir.

Bedevi dilencilerın dilleri açıktır. Bedeviler için önemli olan kendi dertlerini ortaya koyabilmektir. Bu yüzden gösterişsiz bir dil kullanılar. Bedevi dilenciler kendi aralarında konuşurken kinayeli, üstü kapalı veya gizemli konuşmazlar.[150]

Sâsânîler dilenirken hile ve gizlilik onlar için esastır. Anlamını sadece kendilerinin bildikleri başkalarının anlamadığı şifreli birtakım kelimeleri kullanırlar. [151]

Gayret etmeden, çeşitli hilelerle insanları kandırarak külfetsiz bir şekilde para kazanan bu insanlar, dilenciliği yegâne meslek olarak seçmişlerdir. Aslında Benu Sâsânîler Abbasi döneminde çalışıp kazanmadan emek sarfetmeden sadece dilenerek maişetlerini halktan sağladıklarından dolayı iktisadi anlamda devlete büyük bir zarar vermişlerdir. Ancak onların Arap toplumuna verdikleri zarar sadece ekonomik alanıyla sınırlı değildir. Ayrıca onlar Bedevi Araplara da dilenciliği öğretmişler.

2.5. DİLENCİLİK EDEBİYATININ KONULARI

Abbasî döneminde özelikle hicri dördüncü yüzyılında siyasi ve ekonomik hayatın çalkantılı olmasindan dolayı toplumda insanlar sınıflara ayrılmış. Abbasi dönemeninde dinin zayıflaması zenginlerin ve makam sahiplerinin fakir ve muhtaçlara sadaka, zekât vb yardımlarda bulunmamalarından dolayı fakir ve muhtaç olan kişiler dilenciliğe ve hileye başvurmuşlardı.[152]

Dünyanın her yerinde hayat ile edebiyat birbirine paraleldir; edebiyat konusunu genelikle çevresinden alır. Bir bakımda edebiyat hayatı yansıtır. Hayatta yaşanan her olayı edebi eserlerde bulmamız mümkündür. Şair kendi şahsından çok toplumun içinde bulunduğu durumlarla ilgilenir. Ama dilenci

---

[150] Abdülganî, Hasan İsmail, *Zâhiretü'l-kudye fi'l-edebi'l-arabi*, Mektebetu'z-zehrâ, Kahire 1991, 185.
[151] Abdülganî, Hasan İsmail, *Zâhiretü'l-kudye fi'l-edebi'l-arabi*,194.
[152] Abdülganî, Hasan İsmail, *Zâhiretü'l-kudye fi'l-edebi'l-arabi*,35

şairler zenginlerin hakları olan malları ellerinden aldıklarını düşündüklerinden dolayı topluma ve özelikle zenginlere karşı kin ve nefret ile doludurlar.

Dilenci şairler çektikleri sıkıntıların etkisiyle bencilleştiklerinden dolayı toplumun yaşadıkları sıkıntılarını görmezden gelip dertlerine ilgisiz kalırlar. Kendi sıkıntılarıyla ilgilendiklerinden ötürü sadece kendilerini tasvir ederler, toplumu tasvir etmekten kaçınırlar. Dilenci şairler kendilerini tasvir ederken açlıklarını, sofralarında ekmek, et, çorbanın bulunmadığını sadece tuz bulunduğundan yakınırlar. Bedenlerinin zayıflığını, yırtık veya yamalı elbiselerini dile getiriler. Zamanın kendilerine adil davranmadığını ve yaşam şartlarını şikâyet ederler[153].

2.5.1. Fakirlik

Dilenciler, fakirliklerini, kış günlerinde yakacak bir şeylerinin bulunmamasını, kendisiyle birlikte ailelerinin yaşadıkları zorlukları dile getiriler. Bu yaşadıkları zorlukları, sıkıntıları şiirlerine yansıtırlar. Şiirleri genelikle kıtlık, açlık ve felaketlerden bahseden edebiyata dönüşürülür. Bu da dilenci edebiyatının ortaya çıkmasının sebeblerindendir. Abbasi döneminin dilenci şairlerin piri olan Ebu'ş-Şamakmak (ö. 200/815) kendisini şu şekilde tasvir etmektedir:

ولقد أهزلت حتى محت الشَّمسُ خَيالي

مَن رَأى شَيْئاً مُحالاَ فأنَا عَين المحال

لَيس لِي شيءٌ إذا قي ل لِمَنْ ذا قلتُ ذا لي

ولقد أفلستُ حتّى حَلَّ أكلي لِعيَالَي

فِي حِرام النَّاس طُرًّا مِن نِسَاء ورجال

لو أرَى فِي النَّاس حُرًّا لَم أكنْ فِي ذا المِثَال

“Gerçekten o kadar zayıflandım ki güneş benim gölgemi yok etti.
Kim imkânsız bir şey görmüştür? İşte ben imkânsızın ta kendisiyim.

[153] Abdülganî, Hasan İsmail, *Zâhiretü'l-kudye fi'l-edebi'l-arabi*,35-53

Bunun sahibi kimdir? Denildiğinde "bu, benimdir" diyebileceğim hiçbir şeyim yoktur.
Gerçekten sıfırı tükettim öyle ki aile bireylerinin beni yemeleri helaldir.
Allah'ın Hareminde bulunan bütün erkek ve kadınlar eğer hür bir insan görülürse ben onlardan olamam."[154]

Dilenci şair, zayıflığının sebebini fakirlikten dolayı olduğunu iddia eder. Hatta bazı dilenci şairler fakirliği kendilerine künye yapıp insanlara kendilerini dilenci sıfatıyla tanıtırlar. Dilenci şair Ebu Fir'avn (ö. ?) kendisini künyesi ile tanıtıyor.

انا ابو فرعون فاعرف كنية حل ابو عمرة وسط حجرة

"Ben Ebu Firavn, künyemi bilin, fakirlik[155] evimin ortasına yerleşmiştir."[156]

Şair Ebu Firavn dilenciliğini açıkça söylemediğinden dolayı maksadının anlaşılmadığını düşünüp şiirin devamında kendi çocuklarının yaşam şartlarının kötülüğünü ve irade ettiği fakirliği açıkca ifade etmektedir.

وصبية مثل فراخ الذر سود الوجوه كسواد القدرِ

جاء الشتاءُ وهم بِشَرٍّ بغيرٌ مص وبغير أُزر

حتى إذا لاح عمود الفجر وجاءني الصبح غدوت أسري

وبعضهم ملتصق بصدري وبعضهم منحجر بحجري

أسبقهم إلى أصول الجدرِ هذا جميع قصتي وأمري

فارحم عيالي وتول أمري كنيت نفسي كنية في شعري

أنا أبو الفقر وأم الفقر

"Çocuklar karınca yavrusu gibiler, yüzlerindeki siyahlık tencere siyahlığı gibidir.
Kış geldi onlarda beşerdir, emecek bir şeyleri ve yardım edecek kimseleri yoktur.

---

[154] İbn. Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd,* Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1983, I, 264.
[155] (ابو عمرة fakirliğin künyesidir.)
[156] et-Tevhîdî, Ebû Hayyân, *el-İmtâ ve'l-mu'ânese,* (thk, Heysem Hâlîfe et-Tâ'îmî) Mektebetü'l-asriyye, Beyrut, 2011, II, 53.

Sabah aydınlığı yaklaşınca ben gece boyu uzaklaşıyorum.
Bazıları göğsüme yapışmışlar, bazıları da kucağımda oturmuşlar.
En acalecileri duvarın dibindedir, benim hikâyem ve durumum bu minvaldedir.
Aileme merhamet edin, yardım edin. Ben kendimi şirimde künyem ile tanıtım. Ben fakirliğin annesi ve babasıyım."[157]

2.5.2. Açlık

Dilenci şairlerin sofraları genellikle ekmek, et ve çorbadan mahrumdur. Bu yemeklerden birinin dilencinin sofrasında bulunması nadirdir. Dilenci şairler, bu yemeklerin tümünden veya bir kısmından mahrum oldukları için gözyaşı döküp ağlarlardı. Öyle ki mahrumiyetin en sıkıntılı durumunu yaşayan fakir şairlerden biri olan Ebu'ş-Şamakmak ekmek bulan kişinin dünyada en faydalı şeye ulaştığını o kişiye artık hiçbir şeyin zarar veremeyeceğine inanmaktadır. Bu inancını aşağıda zikredilen beytinde dile getirmektedir.

مَا جَمَعَ النَّاسُ لِدُنْيَاهُمُ أَنْفَعَ فِي البَيْتِ مِنَ الخُبْزِ

وَالخُبْزُ بِاللَّحْمِ إِذَا نِلْتَهُ فَأَنْتَ فِي أَمْنٍ مِنَ التَّرْزِ

"İnsanlar dünyaları için evde bulunan ekmekten daha faydalı hiçbir şey biriktirmemişlerdir. Ekmeği et ile birlikte elde edersen sen artık ölümden bile güvendesin."[158]

İbnu Haccâc sofrasında ekmeğin bulunmamasını ve uzun zamandır sofrasının ekmeksiz olduğunu belirtirken hiçbir peygamberin bu şekilde yaşamadığını iddia etmektedir:

أتعشى بغير خبزٍ، وهذا خبري منذ مدةٍ في غدائي

فأنا اليوم من ملائكة الدو لة وحدي أحيا بغير غذاء

---

[157] İbn Mu'tezz, Ebu'l Abbâs Abdullah b.Muhammed el-Abbâsî, *Tabakâtü'ş-şu'arâ,* (thk, Abdüssetâr Ahmed Ferrâc) Dâru'l-maârif, Mısır, 1996, I, 114.
[158] Ûmâd el-Ûbûdi, *Şi'ri'l-cû' fi'l-edebi'l-'arabî*, Mecelletu ebhâsi'l-Basra. 2013, XXXVIII, 1.

أيةٌ لم تكن لموسى بن عمرا ن ولا غيره من الأنبياء

"Akşam yemeğini ekmeksiz yiyorum, benim beslenmem çok zamandan beri böyledir.
Ben bugün devletin meleklerindenim, yalnızca ben gıdasız yaşamaktayım.
Bu mucize ne Musa b. İmran'a ne de diğer peygamberlere verilmiştir."[159]

Dilenci şairlerin sofrasında bazen sadece ekmek ve boğazını yaralayan tuz bulunurdu. Ekmeğin yanında çorba veya et bulunmaz, bu da onu mutlu etmezdi.

İbnu'l-Haccâc, bir zengine kendi sofrasını betimleyerek şöyle seslenmektedir:

هذا وخبزي حافٍ بلا مرقٍ فكيف لو ذقت لذة الدسم

وما لحلقي والخبز يجرحه بالملح يشكو حزونه اللقم

"Bu bir yana, ekmeğim çorbasız, katıksızdır. Şayet tadarsam acaba kuyruk yağının lezzeti nasıldır?
Ekmek tuz ile boğazımı yaralarken boğazıma ne oluyorki lokmanın üzüntüsünden şikâyet ediyor."[160]

Kimi zamanda dilenci şairin sofrasında yemek adına hiçbir şey bulunmaz. Sofrasını serip eşi ile birlikte Allah'a yalvarmaya başlar.

يا ربّ إنّي قاعدٌ كما تَرَى وزَوْجتي قاعِدةٌ كما تَرَى

والبَطن منّي جائع كما ترى فَمَا ترى يا ربَّنا فيما تَرَى

"Rabim gördüğün gibi oturmuşum. Eşim de ya rabbi gördüğün gibi o da oturmuş.
Karnım gördüğün gibi aç. Gördüğün şeylerde ey rabbimiz ne görüyorsun?"[161]

2.5.3. Giysi Sıkıntısı

Dilenci şairlerin sofralarında yemek bulunmadığı gibi elbiseleri de yırtık ve köhne idi. Zaten hayatın gerçeği de şudur; yemek alamayan kişi

---

[159] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr*, I, 330.
[160] er-Rumî Ebû Abdillâh, *Mu'cemü'l-üdebâ*, (thk, İhsan Abbas) Dâru'l-ğarbi'l-islamî, Beyrut, 1993, I, 396.
[161] İbn, Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd*, III, 437.

elbise alacak paraya da sahip değildir. Soğuk havalardan dolayı elbisesinin olup olmadığını soran kişiye İbnu Sukkire söyle cevap vermektedir:

قيل: ما أعددت للبر د فقد جاء بشده

قلت: دراعة عري تحتها جبة رعده

"Bana, soğuk hava için ne hazırladın, soğuk hava bütün şiddetiyle geliyor denildi.
Önü açık bol bir elbise ve altında titreyen bir cübbe giydim diye cevap verdim."[162]

Sofrasında yiyecek, sırtında giyeceği olmayan dilencinin aile efradına bakabilecek malı da yoktur şüphesiz. Bu tür şairler genellikle kasidelerinde ailesinin bulunduğu durumu, onların kötü hallerini, yemeklerinin ve giyecek elbiselerinin bulunmadığını dile getirip onun dinlenleyen merhamet sahibi kişilerin onlara acıyıp yardım elini uzatmalarını umut etmektedir:

وصبيةٍ مثلِ صغارِ الذرِّ سودِ الوجوهِ كسوادِ القدر

جاءهمُ البردُ وهمْ بشرٌ بغيرْ قطفٍ وبغيرْ دُثْرِ

تراهمُ بعدَ صلاةِ العصرِ بعضهمُ مُلتصقٌ بصدري

وآخرٌ مُلتصقٌ بظهري إذا بكوا عللتُهُمْ بالفجرِ

حتى إذا لاحَ عمودُ الفجرِ ولاحتِ الشمسُ خرجتُ أسري

عنهمْ وحلوا بأصولِ الجدرِ كأنهمْ خنافسٌ في جحرِ

هذا جميعُ قِصتي وأمري فاسمعْ مقالي وتولَّ أجري

فأنتَ أنتَ ثقتي وذُخري

"Nice çocuklar/ım varki karınca yavruları gibiler, yüzleri de tencere siyahlığı gibi siyahtır.
Soğukluk geldi, onlarda insanoğludur, pamuksuz ve örtüsüzler.

[162] İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân,* IV, 410.

Onları ikindi namazından sonra görürsün, bazıları göğsüme yapışmışlar.
Diğerleri de sırtıma yapışmışlar, ağladıkları zaman onları fecrin doğuşuna kadar oyalıyorum.
Şafak ve güneş doğmaya başlayınca onlardan gizli çıkıyorum. Çocuklar, duvar diplerine giriyorlar.
Öyleki bir evde bulunan osurgan böcekleri gibidirler.
Durumum böyledir, sözümü dinle bana yardım et.
Sen güvendiğim ve kuvvet aldığım kişisin".[163]

2.5.4. Evsizlik

Dilenci şairin sofrasında yemeğin bulunmaması, giyebileceği güzel bir elbisesinin olmaması gibi uzun ve yorucu bir günden sonra dinlenecek bir yeri ve yurdu da bulunmazdı. Bazen güzel bir evde yaşamayı hayal ederken çok geçmeden onun da serap olduğunu görürdü.

Bunun için dilenci şair evini betimlerken alaylı bir dil kullanıp insanlarin mahcup olacağı bir tarz ile anlatmaya gayret gösterir. Evinin rutubetli olduğunu yatmak için üzerine atacağı bir örtünün bulunmadığından bahseder. Örneğin dilenci şair el-Ahnef el-Ukberi kendini mahlûkların en zayıfı olan örümcek ile kıyaslamakta ve örümceğin ağ örerek yaşadığı bir evinin olduğunu, kendisinin ise bir insan olarak yaşayacağı bir evinin dahi olmadığını alaylı bir şekilde şöyle dile getirmektedir:

العنكبوتُ بنتْ بيتاً على وهنٍ تأوي إليه ومالي مثلهُ وطنُ

والخنفساءُ لها من جسمها سكنٌ وليسَ لي مثلها إلفٌ ولا سكنُ

"Örümcek zayıflığına rağmen sığınacağı bir ev yapmış, benim onun gibi bir evim/vatanım yok.
Böceğin onun gibi dostları var, benim ise onun gibi ne bir dostum ne de bir meskenim bulunmaktadır."[164]

Ebu'ş-Şamakmak da el-Ukberî gibi, bir eve sahip olmadığından dolayı yeryüzünü kendine mesken yapmışır. Bu ev öyle geniş ki evi kapsayacak ne

[163]el-Beyhakî, İbrahim b.Muhammed, *Kitâbü'l-mehâsin ve'l-mesâvî*, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1961, I, 589.
[164] es- Se'âlibî, *el-İ'câz ve'l-i'câz*, Mektebetü'l-kur'an, Kahire, 2010, 237.

bir duvar ne de evin üstünü örtecek bir tavan vardır. Ve şair bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

فمنزليَ الفضاءُ وَسقفُ بَيْتي سماءُ الله أو قِطَع السَّحاب

فأنتَ إذا أردتَ دَخَلتَ بَيتي عليّ مُسَلماً من غَيْر باب

لأنِّي لم أجد مِصراعَ باب يكونُ من السَّحاب إلى التُّراب

"Koskoca çöl benim evimdir, evimin tavanı ise Allah'ın seması veya bulut parçalarıdır.

Eğer sen evime girmek istersen. Kapısız bir şekilde bana selam vererek evime girebilirsin.

Çünkü ben gökyüzünden yeryüzüne kadar uzanan bir kapının kanadını bulamadım/ tedarik edemedim."[165]

Aynı şekilde Bediuzzaman el-Hemedânî (ö. 398/1008) de Ebu'ş-Şamakmak'dan geri değildir. Çoğu zaman uzun ve yorucu bir günden sonra dinlenecek bir barınağının olmamasından dolayı zor ve zahmetli geçen günün sonunda gecesini gökyüzünün karanlığında geçirmek zorunda kalmıştır. el-Hemedânî sadece damı ve duvarı olan bir evde ikamet edişini şiirinde şu şekilde dillendirmiştir:

اصبحت في بيت بلا بيت اقلب الكف على ليت

وصاحب البيت يريد الكرا وليس في البيت سوي البيت

"Eve benzemeyen bir evde sabahlandım. Ellerimi "keşke" üzerine çeviriyorum.

Evin sahibi kira istiyor, evin içinde bitten başka bir şey yoktur."[166]

Dilencinin evinde fakirlikten başka hiçbir şey bulunmaz. Evinin kapısını kapatması hırsızlardan korktuğu için değil, daha çok kimsenin onun bu kötü durumunu görmemesi içindir. Dilenci şair evini tasvir ederken evine girecek olan hırsızın bizzat çalınacağından korktuğunu belirtmektedir. Şair aşağıdaki şiirinde biraz mübalağa sanatını fazlaca zorlamışsa da yaşadığı gerçeğin bundan çok düşük olduğu da söylenemez:

---

[165] İbn Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd*, III, 36-37.

[166] el-Hemedânî, *Dîvânu bedî'izzâm el-hemedânî*, 47.

ليس إغلاقي لبابي أن لي فيه ما أخشى عليه السرقا

إنما أغلقه كي لا يرى سوء حالي من يجوب الطرقا

منزلٌ أوطنه الفقر فلو دخل السارق فيه سُرقا

لا تراني كاذباً في وصفه لو تراه قلت لي: قد صدقا

"Evimin kapısını çalınacak bir şeyim bulunduğu için kapatmıyorum.
Evimin kapısını sadece yoldan geçenlerin kötü halimi görmemeleri için kapatıyorum.
Bir ev ki fakirlik onu yurt edinmiştir. Hırsız şayet evime girerse kendisi çalınır.
Evimi vasfederken yalan söylediğimi sanma.
Eğer evimi görsen bana doğru söylediğimi söylerdin."[167]

2.5.5. Zenginlerin Hali

Dilenci şair kendi açlığını düşünüp zengin insanların köpeklerine et yedirdiğini görünce bundan üzüntü duyar ve insanlardan yardım istemeyerek köpeğin yerinde olmayı ister.

İbnü'l-Haccâc, İzzuddevle (ö. 367/978)'nin köpeklerine et yedirdiğine şahit olunca şu beyitleri söylemiştir:

رأيتُ كلاب مولانا وقوفاً ورابضةً على ظهر الطريق

تغذى بالجدا فوددت أني وحقّ اله خركوشٌ سلوقي

فيا مولاي رافقني بكلبٍ لآكل كل يومٍ مع رفيقي

" Efendimin köpeklerini yol üzerine oturuken gördüm.
Bol bol besleniyorlardı, ben Allah'ın hakkı için av köpeğinin tırnağı olmayı istedim.
Ey efendim! Beni köpek ile arkadaş yap ki her gün arkadaşımla beraber yiyebileyim."[168]

---

[167] İbn Mu'tezz, *Tabakâtü'ş-şu'arâ,* 376.
[168] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr*, III. 67.

2.5.6 Pire

Dilenci şairin kaldığı ev, örümcek yuvası, fare, akrep, yılan vb. böceklerle doludur. Böcekler yiyecekleri bir şeyler bulurlarsa ondan faydalanırlar, yiyecek bulamadıklarında ise ev sahibinin kanını emerler.

Ebu'ş-Şamakmak onu rahatsız eden, gecesini uykusuz geçirmesine sebeb olan, kanını emen pire hakkında şu beyitleri inşad etmektedir:

يا طولَ يومي وطول لَيْلَتِيَهْ إنّ البراغيثَ قد عبثَ بيهْ

فيهنَّ بُرْغُوثَةٌ مُجَوَّعَة قد عقدَتْ بَنْدَها بِفَقْحَتِيَ

"Ey günümün ve gecemim uzunluğu, Pireler benimle oynuyorlar.
Pireler içinde aç bir pire var ki yularını gözüme düğümlemiş."[169]

2.6. ŞAİRLERİN DİLENİRKEN BAŞVURDUKLARI YÖNTEMLER

2.6.1. Hileye Başvurarak Dilenmek

Dilenci şairler nezaketli, hünerli ve usta olmakla beraber hileci kişilerdir. Hile yapan dilenci şair rızkı için çalışmaya çaba sarf etmez. “İhtiyaçlar hile kapısını açar” deyimini haklı çıkarırcasına, insanların duygularını sömürerek isteklerine kavuşabilmek için her türlü hileye başvururlar.[170]

Hayatın insanlara hileler dayatmasından dolayı rızıklarını hileye başvurarak aramayı tercih eden dilenci şairlerden biri olan el Ahnef el Ukberî durumunu şu şekilde açıklamaktadır:

قد قسم الله رزقي في البلاد فما يكاد يدرك إلا بالتفاريق

ولست مكتسباً رزقاً بفلسفةٍ ولا بشعر ولكن بالمخاريق

والناس قد علموا أني أخو حيلٍ فلست أنفق إلا في الرساتيق

"Allah cc benim rızkımı şehirlere taksim etmiştir. Ben rızkıma ancak az az ulaşabilirim.
Felsefe ve şiir ile rızkımı elde etmiyorum, rızkımı sadece hileler ile elde ediyorum.

---

[169] el-Cahız, *Kitâbü’l-hayevan,* V, 390.
[170] Abdülganî, Hasan İsmail, *Zâhiretü’l-kudye fi’l-edebi’l-arabi*,53

Bütün insanlar bilirler ben hilenin kardeşiyim. Ben sadece karanlıkta da infak ederim."[171]

Dilenci şair için gittiği her memlekette para toplamak için kendisine has bir üslub kullanır. Bazen dilenci şair bu hilelerin nasıl ve nerede kullanılacağını kendinden sonra gelecek dilencilere vasiyet ederdi.

el-Câhız, *el-Buhalâ* adlı eserinde dilencilerin piri sayılan ve dünyalığını dilencilikle en güzel şekilde toplayan, Hâleviyu'l-Mekıddı künyesiyle tanınan Halid b.Yezid'in, ölüm döşeğindeyken oğluna malının az olduğu zaman hangi hileleri yaptığını, bu malı nasıl topladığını şu şekilde vasiyet ettiğini zikretmiştir:

"Eğer tüm malım zayi olursa dilenci olduğum zamanlardaki gibi hikâyeler anlatarak mal kazanırdım veyahut şehir şehir dolaşırdım. Sakalım gür ve beyazdır, boyum uzun ve güzeldir, eğer gözümden gözyaşı istesem gözlerim bu isteğimi kabul eder, insanlarda bulunan az rahmet çok maldan daha iyidir. "[172]

Dilenciler keskin zekâlarıyla dil becerisiyle, kelime oyunlarıyla ve her mekâna uyan tabiatlarıyla rızıkları için merhametli kişilere yönelirler. Dilenciler her şeyin en iyisinin kimde olduğunu bildiklerinden dolayı isteklerine kavuşabilmek için insanların duygularını sömürerek her türlü hileye başvururlar. Çünkü Abbasi toplumunda kültürlü fakat fakir insanların rızıklarını kazanmak için türlü hilelere başvurmaktan başka çareleri yoktu.

Dilenci şairler birbirlerine şu şekilde nasihatta bulunmuşlardır: ''Ya gözlerini gökyüzüne dikip kaside oku veya şehir şehir dolaşıp rızık elde et çünkü bu zamanda ancak bu şekilde geçinilebilir''.

ويلك هذا الزمان زور فلا يغرنك الغرور

بزوق ومخرق وكل أطرق واسرق وطلبق لمن تزور

لا تلتزم حلة ولكن دربالليالي كما تدور

"Bu zaman zor bir zamandır, sakın aldatıcılar seni aldatmasın.

---

[171] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr,* III, 118.

[172] el-Câhiz Amr b. Bahr, *Kitâbü'l buhalâ,* (thk, Tâha el-Hâcirî) Dâru'l-me'ârif, Kahire, 2009, 49.

Korkak, sefih, zayıf ol başını önüne dür, ziyaret ettiklerinden çal ve onlara yalan konuş.
Bir hal üzerinde durma gece döndüğü gibi sen de dön."[173]

Dilencilerin en sık başvurdukları hile gece vaktinde yolculuk etmek ya da geceleyin seyahat ediyor izlenimini uyandırarak, yolda kalmış bir yolcu gibi kapı kapı dolaşarak dilenmektir. Araplar yolda kalmış kişilere yardım etmeyi kendileri için faziletli bir iş sayardı. Cömert Araplar geceleri konaklayan kervanlar için yemek hazırlarlardı. Ayrıca Araplar misafirperverliklerinden dolayı tek başlarına yemek yemeyi ayıp sayarlardı. Bunun için hizmetçilerini yolları gözetlemek üzere görevlendirdikleri bilinen bir gerçektir.

Dilenciler, cömert insanların bu hassasiyetlerini zayıflık olarak algılamışlar ve insanları kandırarak rızıklarını elde etmeye çalışmışlardır.

أنا أبو قَلَمُونٍ في كلِّ لَوْنٍ أكُونُ

اخْتَرْ من الكسب دُوناً فإنّ دَهْرَكَ دُونُ

زَجِّ الزمان بحُمْقٍ إن الزمان زَبونُ

لا تُخدَعَنّ بعَقْل ما العقلُ إلا الجنونُ

“Ben bir bukalemunum, her renge girebilirim. Kendine kazanç yolu için bir alçaklık seç; çünkü yaşadığın devir alçaklık devridir.
Zamanını ahmaklıkla savuştur. Gerçekten zaman tekmeleyen bir devedir.
Hiçbir zaman akılla aldatılma, çünkü akıllılık delilikden başka bir şey değildir."[174]

Dilenci şairin dilenmesinde kendisinin sorumlu olmadığını, tek sorumlu olarak zamanı göstermesi en sık başvurduğu hilelerden biridir. Bu konuda el-Hemedânî şöyle demektedir:

الذنبُ للأيام لا لِي فاعْتِبْ على صَرْفِ اللَّيالِي

بالحُمْقِ أدركْتُ المنَى ورَفَلْتُ في ثَوْبِ الجمالِ

---

[173] el-Hemedânî, *Dîvânu bedî'izzâm el-hemedânî*, 39.
[174] Receb Abdülcevâd İbrahim, *el-Mu'cemü'l-arabî'li-esmâ'i'l-melâbis,* (thk, Mahmut Fehmî Hicâzî) Dâru'l-âfâki'l-arabîye, Kahire, 2002, 27.

“Suç benim değil, günlerindir. Dolayısıyla gecelerin tutumunu kına.
Ahmaklık sayesinde isteklerimi elde ettim ve güzel elbiselerle gezindim. ”[175]

el-Hemedânî Sasaniler makâmesinde benzer bir tutumu da şöyle sergilemektedir:

هذا الزمان مشم كما تراه الغشوم

الحُمْقَ فِيهِ مَلِيحٌ والعِقْلُ عَيْبٌ وَلُومُ

والمالُ طَيْفٌ، ولكِنْ حَوْلَ اللئَّامِ يحومُ

"Bu devir, gördüğün gibi, uğursuz ve acımasızdır. Bu devirde ahmaklık güzel, akıllı olmak ise kusur ve kınanacak bir şeydir.
Mal hayaldır. Ancak alçakların etrafında dönmektedir."[176]

2.6. 2. Hile Yöntemleri

Tecrübeli dilenciler kendilerinden daha tecrübesiz olanlara tecrübelerini aktarır ve onlara bildikleri hile türlerini anlatırlardı. Kendini farklı bir kişi olarak tanıtmak, yâda hayvanları kullanmak bu hilelerden sadece bir kaçıdır. Kaynak eserlerde geçen bu hilelerden bazılarını aşağıda zikredeceğiz.

a) Farklı Bir Kişiliğe Bürünmek

Bu hileye başvuran bir dilenci başından geçen macerayı şu şekilde aktarmaktadır:

Bir memleketin en büyük camisine girdim. Bazı insanlar yanımda toplandılar. Ben kendimi onlara tanıtıp şöyle dedim: Değerli insanlar! Ben Şam'ın Mismisa beldesindenim. Allah için cihat edenlerdenim. Babamla beraber ondört savaşa katıldım. Bu savaşlardan yedisi karada yedisi de denizde vuku buldu. Ermenistan'da savaştım, Konstantini’ye girdim. Mesleme b. Abdulmelik (ö. 121/739 [?])’in camisinde namaz kıldım. Ben Gâzil b. er-Rukan el-Musîsî’yim. Bütün derbentlerde meşhur ve tanınan biriyim. Kılıç ve mızrak kullanabilen İslam'ın yiğit pehlivanlardan biriyim.

---

[175] el-Kayrevanî, Ebû İshâk İbrahim b. Ali *Zehrü’l-âdâb ve semerü’l-elbâb*, Dâru’l-kutubi’l-ilmiye, Beyrut, 1997, II, 452.
[176] el-Hemedânî*, Dîvânu Bedî’izzâm el-hemedânî,* 112.

Bizans meliki, Tarsus şehrinin önüne gelmiş, çocukları öldürmüş, kadınları da esir almştır. Benim de iki oğlumu alarak Rum diyarına götürdü. Ben yanımda bazı ticaret kitapları bulunduğu halde kaçtım. Haramiler yolumu kestiler ve beni soydular. İlk önce Allah'ı daha sonra sizleri kendime vekil kıldım. Eğer siz İslam'ın bir gazisini vatanına ve memleketine göndermek istiyorsanız bunu yapın, dedim.

Allah'a yemin ediyorum henüz sözlerim bitmeden üzerime dirhemler yağmaya başladı. O şehirden ayrıldım ve üzerimde yüz dirhemden daha çok para vardı.[177]

b) Hayvanları Kullanmak

Dilencilerin hile yöntemlerinden biri de maymun, yılan vb. hayvanları evcilleştirip onlarla dilenmektir. Maymuna namaz kılmayı, tesbih çekmeyi, ağlamayı öğretip saf insanları kandırarak maymunun aslında bir insan olduğunu ama evlendiği eşinin cadı olduğunu ve ona sihir yaparak onu maymuna dönüştürdüğünü söylemişlerdir. Bizzat bu olaya şahit olan bir kişi bu hileyi şu şekilde aktarmaktadır;

Dilenci cuma günü güzel yüzlü, temiz elbiseli Hintli bir arkadaşını erkenden camiye gönderir ve mihraba yakın bir yerde güzel bir seccade sermesini söyler. Namaz vakti yaklaşınca dilenci maymuna ancak padişah çocuklarının giyebildiği pahalı bir elbise giydirir. Elbisenin ortasına da kıymetli bir kuşak bağlar ve en güzel kokular sürer. Daha sonra maymunu bir katıra bindirir ve ardından da üç Hintli dilenci yürür. İnsanların yanından geçtiklerinde dilenci bu maymunun aslında Hint diyarı melikinin oğlu olduğunu fakat sihire maruz kaldığını haykırır.

Dilencinin işaretiyle maymun camiye girer, seccadenin üzerinde durur, misvak ve tesbihini çıkarıp mendilinin üzerine koyar. Ağzını mısvak ile temizleyip sonra iki rekât namaz kılar. Daha sonra tesbihini eline alıp zikir çekmeye başlar. Maymun bu işleri yapınca büyük olan dilenci ayağa kalkar, insanlara selam verir ve şöyle haykırır:

Ey insanlar! Her kim ki sağlık ve sıhhatla sabahlamışsa Allah'ın sayılamayacağı nimetlerine nail olmuş demektir. Bu gördüğünüz maymun

[177]el-Beyhakî, *Kitâbü'l-mehâsin ve'l-mesâvî,* 246-247.

aslında maymun değildi. Ondan daha güzel ve daha takvalı bir genç bulunmazdı. Babası onu meliklerden birinin kızıyla evlendirdi. Evlilikleri mutlu bir şekilde devam ederken eşine, kocasının cariyelerinden birine âşık olduğunu söylemişler. Eşi kıskanmış ve babasının evine gitmek için izin istemiş. Babasının evine giden kadın gördüğünüz gibi bu gence sihir yapmıştır. Çocuğunu bu durumundan utanan baba da bu genci yaşadığı memleketden kovmuştur.

Biz de eşini bütün meliklere sorarak bulduk. Eşinden bunu tekrar eski haline çevirmesini rica ettik. Eşi değeri yüzbin dirhem olan bir eşyasını kaybettiğini ve bedelini getirmemiz şartıyla onu yeniden eski haline çevireceğini kabul etti. Bunun üzerine biz gördüğünüz maymunun bütün malını sattık fakat on bin dirhem eksik kaldı. Ailesini, saltanatını ve vatanını kaybetmiş kendi suretinden başka surete çevrilmiş olan bu gence yardım edin.

Dilenci bunları söylerken maymun da mendiliyle yüzünü kapatıp ağlamaya başlar. İnsanlar bu duruma acıyıp elllerinden gelen yardımı yaparlar. Ve dilenciler camide büyük bir mal toplayarak ayrılırlar.[178]

c) Diğer Hile Yöntemleri:

المخطران (derviş kılıklı) yani çok dindar olduğunu göstererek bu duruma uygun elbiseler kuşanıp dilenenlere denir. Ayrıca İran Şahı Babek (ö. 223/838) zamanında müezzin olduğu için Babek'in (ceza olarak) dilini kökten kesmiş olduğunu iddia ederler. el-Câhız bu durumu biraz da espirili olarak şöyle anlatır:

"Esner gibi açtığı ağzında, dilini görmek mümkün değildir. Aslında, öküzdili kadar uzun bir dili vardır. Ben de onun dilinin olmadığına inanmıştım." Bu tür dilencilerin yanında, ne demek istediğini açıklayan birisi ya da hikâyesini yazdığı bir kâğıt mutlaka bulunur.[179]

الكغاني (deli, saralı deli): Deli ve sara hastalığı numarası yaparak ağzından köpükler çıkarırlar. Gerçirdiği sara krizi ya da cinnetin şiddetinden

[178] Mez Adam, el-*Hadâretû'l-islâmiyye*, II, 125.
[179] el-Câhiz, *Kitabü'l buhalâ*, 53-59; el-Beyhakî, *Kitâbü'l-mehâsin*, II, 648-649.

ötürü, kimse onun çaresizliğinden şüphe duymaz. Hatta insan, nasıl oluyor da hala böyle bir hastalıkla yaşayabildiğine şaşırır.

البنوان (Efedimci dilenci) kapının tokmağını çalar ve "efendim" diyerek dilenir. Bu tür dilenciler kendilerini köle misali çok aciz bir kişi olarak tanıtır ve o şekilde dilenirler. Böylece insanların merhametlerini celbederler.

القرسي (uyuz dilenci): Geceleyin bacağını sıkıca sararak yatar. Bu organlarına kan toplanıp şişince, kırmızı bir otu üzerine sürer, sonra da yağ damlatır ve üzerine bez örterek bir tarafını acık bırakır. Bunu görenler onun uyuz hastalığına yakandığını sanırlar.

المشعب (çocuk hırsızı dilenci): bu tür dilenci gelecekte dilendirmek için yeni doğmuş çocukları kaçırarak gözlerini kör eder, elini ayağını sakat bırakır; ya da elini bileğinden keser. Bazen de anne-babalar kendileri dilendirmek veya kiraya vermek için çocuğu bu şahsa getirip sakat bıraktırırlar.

العواء (şarkıcı dilenci veya bağırarak dilenen): Dilenmeye, akşam ile yatsı vakitleri arasında çıkar. Sesi güzel ise bu işi şarkı söyleyerek yapar.

الاسطيل (Kör taklidi yaparak dilenen): Bu tür dilenciler, bazen gözünün tamamen kör olduğunu, bazen daha sonra gözüne kara su indiği, bazen de gözüne perde indiğinden dolayı göremediğini iddia ederek dilenir. Bu tarz dilenme daima ilgi görmüştür.

المزيدي (Palavracı dilenci) Yanında paralarıyla dolaşır ve “Bunlar kadife kumaş almak için biriktirilmiş paralardır, (eksiği tamamlamak için) Allah rızası için biraz daha verin" der. Bu tür dilenciler bazen bir çocuğu sırtlarında taşır. Bazen ise kefen parası isteyerek dilenirler.

المستعرض (beyefendi dilenci): bu dilenci türü düzgün bir kılıkla ve itibarlı bir kişiymiş gibi dolaşırlar. Dilenirken sıkılıyormuş ve tanınmaktan

çekiniyormuş gibi bir hava yaratır ve bundan dolayı da kısık sesle konuşurlar.[180]

2.6.3. Seyahat Etmek

Bilindiği üzere dilencinin rızkını elde etmesi için bulunduğu şehrin dışında dolaşması, başka şehirlere hatta farklı ülkelere yolculuk etmesi gerekir. Hayâ rızkı engeller, hareket berekettir. Dolaşan köpek hareketsiz oturan cesur aslandan daha iyidir,[181] sözü bunu en güzel şekilde açıklar.

Abbasiler dönemi dilencilerinin en belirgin özelliği sürekli olarak bir şehirden başka bir şehre seyahat etmeleridir. Bu seyahatlarinde ülkeler, şehirler ve o şehirlerde yaşayan halkların adetleri ve garip hadiseleri hakkında geniş bilgi sahibi oldukları için kimi zaman casusluk amacıyla da kullanılmışlardır. Dilenciler çok seyahat etmelerinden dolayı Hz. Hızır ile müşerref olacaklarına inanırlar.[182] Dilenci şair Ebu Dülef (ö. 390/1000) bir şiirinde kendisini Hz. Hızır ile kıyaslar.

ألا إني حلبت الدهر من شطر إلى شطر

وجبت الأرض حتى صرت في التطواف كالخضر

وللغربة في الحر فعال النار في التبر

وما عيش الفتى إلا كحال المد والجز

فبعض منه للخير وبعض منه للشر

"Doğrusu ben güngörmüş ve tecrübe sahibi biriyim. Yeryüzünü dolaştım ve dolanmada Hz. Hızır gibi oldum.

Sıcaklıkta gurbet (e çıkmak), ateşin altın tozuna yaptığı gibidir. Gencin yaşantısı ancak med-cezir gibidir.

O yaşantının bir kısmı hayır bir kısmı da kötülükten ibarettir."[183]

---

[180] el-Câhiz, *Kitabu'l buhalâ,* 53-59, el-Beyhakî, *Kitâbü'l-mehâsin*, II, 648-649.

[181] es-Se'âlibî, *et-Temsîl ve'l-muhâdara fî hikem ve'l-münâzara,* (thk, Abdülfettâh Muhammed el-Hulv) Dâru'l-kutub, Kahire, 1983, 92.

[182] es-Seâlibî, *el-Kinâyât ve't-ta'rîz,* (thk, Aişe Hüseyin Ferid) *Dâru'l-kubâ'î- li't-tabâ'â ve'n-neşr ve't-tevzî*', Kahire, 1998, 121.

[183] İbn Ebi'd-Dünya, *Kura'd-dayf*, III, 435.

Dilenci rızkının Allah tarafından kendisine taksim edildiğine, rızkı için gereken çabayı göstermesi ve rızkını zamanın dişlerinin arasından söküp alması gerektiğine inanır. Rızkına ulaşması için hile ve zahmet çekmesi gerektiğine de inanır. Bundan dolayı el-Âhnaf el-Ukberî rızkının Allah tarafında taksim edildiğini ve rızkına kendisi için taksim edilmiş olunan rızkına hile ile ulaşabildiğini şiirinde şu şekilde yansıtmaktadır.

قد قسم الله رزقي في البلاد فما يكاد يدرك الا بالتفاريق

ولست مكتسبا رزقا بفلسفة ولا بشعر ولكن بالمخاريق

"Allah u Teâla benim rızkımı şehirlerarasında taksim etmiştir. Rızkıma ancak azar azar ulaşabiliyorum.

Rızkımı felsefe ve şiir ile elde etmiyorum. Ben rızkımı ancak yalanlarla elde ediyorum." [184]

Dilenci gurbetli kaderinde yazıldığını ve bundan kurtuluşun olmadığına inanır. Sürekli gurbete çıkmasını ve şehir şehir dolaşması kendisini rüzgâr önündeki kum yığına benzeterek ifade eder. Ebu Dülef dilencilerin gurbete çıkmaları hakkında şu beitleri inşad etmiştir:

تغربنا إلى أنا تناءينا إلى شهر

فظل البين يرمينا نوى بطنا إلى ظهر

كما قد تفعل الريح بكثب الرمل في البر

‘’Batıya gittik, bir aylık (uzun bir zaman) mesafe uzaklaştık. Rüzgârın yeryüzündeki kum tepelerine yaptığı gibi.’’[185]

el-Ahnef ve Ebu Dülef el-Hazrecî) dilenci şairler olarak meşhur olmalarının dışında birer seyyah olarak da şöhret bulmuşlardır. Seyahat konusunda Ebu Dülef, el-Ukberi’den daha fazla meşhur olmuştur. *Hadaretu’l İslam* adlı eserde Ebu Dülef’den şairliğinin yanı sıra seyyah ve madenlerden anlayan bilgin olarak bahsedilmiştir. Onun Fars, Çin, Buhara ve Semerkant’a seyahat ettiği, coğfraya ilmi ile ilgili iki risalesinin var olduğu ve bu risalesinin ilgili ilimlerde cok önemli olduğu vurgulanmıştır.

---

[184] es-Se’âlibî, *Yetimetü’d-dehr*, III, 118.
[185] es-Se’âlibî, *Yetimetü’d-dehr*, III, 355.

Ayrıca dilenci şair Ebu Dülef Büveyhî Devletinin vezirlerinden, âlim ve ediplerin dostu olan Sâhıb b.'Abbâd (ö. 385/995)'ın en yakını olmuş ve Ebu Dülef'un seyahat masraflarını Sâhıb b. 'Abbâd karşılamıştır. Ebu Dülef dilencilerin seyahatını şiirlerinde anlatırken yeryüzü, denizler, İslam ülkeleri hatta Müslüman olmayan ülkelerin büyünüyle dilencilerin otlağı ve rızıklarını arayacakları mekânlar olarak belirtmiştir:

إذا ضاق بنا قطرٌ نزلْ عنه إلى قطر

لنا الدنيا بما فيها من الإسلام والكفر

فنصطاف على الثلج ونشتو بلد التمر

فنحن الميزقانيو ن لا ندفع عن كبر

همُ شتّى فسلني عن همُ ينبيك ذو خبر

"Bir bölge bizlere dar geldiğide, başka bir bölgeye doğru yol alırız.
Dünya ve içindeki islam ve küfür ile birlikte bizlere mahustur.
Karın üzerinde dizilir, hurma şehirlerine dağılırız. Bizler dilenciyiz kibirle itilmeyiz.
Onlar dağınıklar onları bana sor sana onların durumlarını söyleyeyim."[186]

2.6.4 . El Açmak ve Taleb Etmek

Dilencilikte el açmanın diğer mesleklerde olduğu gibi usul ve kaideleri bulunmaktadır. Dilencilerin el açması işlemleri doğdukları andan başlar öldükleri ana kadar devam eder. İstemek, dilencinin hayatta aldığı en önemli derstir. İkinci ders ise günün ilk saatlerinde rızkını elde etmek için nasıl davranması gerektiğini bilmesidir. Usta bir dilenci yardım edileceğini bildiği üslupla yardım taleb eder. Belagat ilminin en önemli konularından biri olan muktaza-yı hal durumunu göz önünde bulundurur. İstediğine ulaşmak için sihirli kelimeler kullanır. Genelikle onu dinleyenlerin kendisine acıyacağı üslupla konuşur.

Örneği dilenci bedevinin biri cemaatin ortasında durup bir şeyler talep ederek şöyle seslenmiştir:

[186] İbn Ebi'd-Dünya, *Kura'd-dayf*, III, 417.

"Ey basiretliler, fesahatli konuşanlar, asil nesep sahipleri, cömert insanlar, geniş yürekliler, güleryüzlüler beni bu durumdan kurtarın."[187]

Bedevi dilenci söylemiş olduğu bu özlü sözlerle kendisine yardım edecek insanların seviyesini belirlemiştir. Yüzü buruşuk olanların, akıl sahibi olmayanların, sözün inceliklerini bilmeyenlerin, asil olmayanların kendisine yardım etmeyeceğini bir bakıma dile getirmiştir.

Dilenci yardımını elde edeceğini umduğu kişiyi yüceltip: "Ellerim istek ve arzu ile sana uzanmış, boynum bükük olarak sana eğilmiş, gözlerim sükranla sana dikilmiş, bize senden umduğumuz muameleyi yap" diyerek sadaka vermeye teşvik eder.[188]

Başka bir dilencinin kullandığı ifadeler ise şu şekildedir:

"Ben kötü insanlardan bir şey istemem fakat senden bir şeyler taleb etmekten de üşenmem. Ben kendimi senin yardımına yaklaştırdığım gibi sen de beni iyilik ve ihsanına yaklaştır.[189]

Güzel beyan tabiatlarına işlenmiş olan bedevi dilenciler bu konuda çok daha şanslıdırlar. Örneğin bir bedevi şu ifadeler ile dilenmiştir:

"Bir senedir kıtlık var, hallerimiz meşakkatlıdır, ellerimizden de bir şey gelmiyor, merhamet gösterene Allah da rahmet ediyor. Allah'a borç veren kişi zülme uğramaz.[190]

Bazen bedevi dilenci dilenmek için sarf ettiği sözlerin yanında kendi görüntüsünden de yardım alırdı. Bu konuda ihtiyar bir dilencinin sözleri şu şekildedir:

"Ey kavmim yolda kalmış, beli bükülmüş, sırtı buna şahit olmuş, elbisesi soyulmuş, Allah cc şikâyetini duymuş olan bu fakir ihtiyara sadaka verin.[191]

Bazen de bedevi dilenciyi çocukları dilenmeye iter. Onların isteklerini yerine getirmesi zor olduğundan dolayi el açıp dilenir. Merhametli bir zengin arayan şu şairin sözleri bu kısma girmektedir:

---

[187] el-Beyhakî, *Kitâbü'l-mehâsin*, I, 24.
[188] İbn Kuteybe, *Uyûnü'l-ahbâr* (thk, Ahmed Zeki el-Adevi) 1925, III, 137.
[189] İbn Abdilberr, *Behcetü'l-mecâlis ve ünsü'l-mücâlis ve şahzü'z-zâhini ve'l-hâcis* (thk, Muhammed Mûrsî el-Hûlî,) Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Kahire 1962, 172.
[190] İbn Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd*, III, 433.
[191] İbn Kuteybe, *Uyûnü'l-ahbâr*, s, 132.

ألا فتى أروع ذو جمال من عرب الناس أو الموالي

يعينني اليوم على عيالي وصبية قد ضاق عنهم مالي

وساقهم جدب وسوء حال إليكم يا سادة الرجال

فقد مللت كثرة السؤال والله يجزيكم على الإفضال

"Doğrusu, Arab ya da mevaliden güzel ve cemal sahibi olan bir genç.
Bu gün kendileri için malım az olan çocuklarımdan dolayı bana yardım etsin.
Ey insanların önderleri! Kıtlık ve kötü durum onları sizlere yöneltmiştir.
Ben çok fazla dilenmekten bunaldım, Allah cc iyiliğinize karşılık sizleri mükâfatlandırsın."[192]

Yine bu tür dilenmeye örnek olacak başka bir şiir şu şekildedir:

هَل من فَتًى مُقْتدر مُعِين على فَقير بائس مِسْكين

أبي بناتٍ وأبي بَنينٍ جَزاه ربِّي بالذي يُعْطِينيَ

أفْضَلَ ما يُجْزِي به ذو الدِّين

"Yardımcı ve kudret sahibi bir genç var mıdır? Kız babası ve erkek babası fakir, muhtaç ve miskin kişiye yardım etsin.
Allah cc dindar kişinin en iyi mükâfatını bana ihsanından dolayı kendisine versin."[193]

Dilenciler bazen sadece ihtiyaç duydukları şeyi isterler. Ebu Firavn es-Sâsî'nin elinde torbasıyla kendi aşiretinden yardım talep etmesi bunun örneği sayılabilir:

يا أخوتي يا معشر الموالي أنا ابنكمْ وأنتمُ أخوالِي

هذا زبيلي وجِرابِي خالي والماءُ عالٍ والدقيقُ غالي

وقد مللنا كثرةَ العيالِ

[192] el-Cahız, *el-Beyan ve't-tebyin*, I, 595.
[193] İbn Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd*, III, 435.

"Ey kardeşlerim! Ey amcaoğullarım! Ben sizin evladınızım, sizler de benim dayımlarımsınız. Bu benim heybem ve boştur, su yukarıdadır, un da pahalıdır. Evlatların çokluğundan artık usanmışız."[194]

İbnü'l-Haccâc ise durumunun kötü olmasından dolayı elbisesini satıp kendisini yaşayan ölüye benzetmiştir. Kerem sahibi zengin kimselerin ona yardım etmesi için onlara şu şekilde seslenmiştir.

يا سادتي قول ميت في مثل صورة حي

لم يبق في الخرج شيء أتأذنون بشيء

"Ey büyüklerim bu canlı süretinde olan bir ölünün sözüdür.
Heybede hiçbir şey kalmamış, banabir yardımda bulunur musunuz?"[195]

Tüm bu zikredilenlere rağmen bazen dilencinin yüzüne tüm kapılar kapanır ve kendisine yardım elini uzatacak hiç kimseyi bulamaz. Bu durumda dilenci yine ümidini kesmez fakat bu defa insanların yerine insanları yaratan, zenginlerin de kendisine muhtaç olduğu yüce Allah'a el açar ve ondan dilenmeye başlar.

Kimi yerde bunu edep ve terbiye çerçevesinde icra ederken kimi zaman da fakirliğin vermiş olduğu buhrandan dolayı haddini aşarak talep eder. Aşağıdaki beyit bu ikinci kısma giren dilencilere örnek gösterilebilir:

أيا رب رب الناس والمنّ والهدى أما لي في هذا الأنام قسيم

أما تستحي مني وقد قمت عارياً أناجيك يا ربي وأنت كريم

أترزق أبناء العلوج وقد عصوا وتترك قرماً من قروم تميم

"Ey benim, insanların, minnetin ve hidayetin rabbi! Bu insanlar arasında benim payım yok mudur?
Halimden utanmıyor musun? Çıplak halde sana niyaz ediyorum ve sen kerem sahibisin.
Sana isyan ettikleri halde kâfirlerin evlatlarına rızık veriyorsun.
Ulu Temimoğullarının bir efendisini ise terk ediyorsun."[196]

---

[194] el-Bağdâdî, *Kitâbü'l-varaka fî ahbârî'ş-şu'arâ,* (thk, Abdülvehhâb Azzâm-Abdüssettâr Ahmed el-Ferrâc) Dâru'l-me'ârif, Mısır, III, 57.
[195] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr*, III, 57

Başka bir dilenci şair de açlığını Allah'a şu şekilde şikâyet etmektedir:

يا رب إني سائلٌ كما ترى مشتملٌ شميلتي كما ترى

وشيختي جالسةٌ فيما ترى والبطن مني جائعٌ كما ترى

فما ترى يا ربنا فيما ترى

"Ey Allahım! Gördüğün gibi ben dilenciyim ve gördüğün gibi örtüme sarılmışım.

İhtiyarım, gördüğün gibi oturmuşum ve gördüğün gibi karnım da aç.

Ey rabbimiz! Gördüğün şeylerde ne görüyorsun?"[197]

2.6.5. Medih

Dilenci şairler rızıklarını elde etmek için maddi beklentiler umdukları kişileri övmüşlerdir. Dilenci şairin bu tür şiirinde tek konu övgüdür ve buradaki övgünün amacı da sadece maddi kazançtır. Dilenci şair maddi kazanç elde etmeyi düşündüğü her kişiyi methetmiştir. Bağışta bulunmayanları da acımasızca eleştirmiştir. Bu dönemde yazılmış olan medih türü şiirler Cahiliye döneminde yazılmış olan medih şiirlerinden bütünüyle farklıdır.

Cahiliyye dönemi şairleri sadece övgüye mazhar olmuş kimseleri överlerdi, maddi kazanç elde etmek için kimseyi methetmezlerdi. Cahiliyye dönemi şairlerinin kasidelerinde bir bölüm medih iken Abbasi döneminde maddi beklenti uğruna şiirler söylendiğinde kasidelerin büyük kısmı medihdir.

Dilenci şair kasidesine öveceği kişinin cömertliğini ve iyiliğini ön plana çıkararak başlar. Çünkü dilenci şairin hayatında en önemli olan şeyi insanların ona yardım etmesi ve ona karşı cömert davranmalarıdır. Kişinin yüz güzelliği onun cömertliğine delalet ettiği için dilenci şair ilk önce memdunun güzelliğinden bahseder. İbnu Haccâc'in memduhuna söylediği şu beyitler buna örnek gösterlebilir:

فديت وجه الأمر من القمر يجلو القذى نوره عن البصر

---

[196] el-Beyhakî, *Kitâbü'l-mehâsin,* II, 585

[197] el-Beyhakî, *Kitâbü'l-mehâsin*, ,I, 248.

فديت من وجه يشككنى في انه من صلالة البشر

‘’Aya karşılık emirin nuru gözden çapağı silen yüzüne kurban oldum.
Beşer neslinden olduğu beni şüpheye düşüren bir yüze kurban oldum.’’[198]

Başka bir şair de memduhunu aşırı mübalağa ile şu şekilde övmektedir:

يا مَنْ إذا نَظَرَ الهِلا لُ إلى محاسنِهِ سجَدْ

وإذا رأَتْهُ الشَّمسُ كا دَتْ أَن تموتَ من الحسَدْ

" Ey güzelliğine baktığında ayın secdeye kapıldığı.
Ve güneşin de onu gördüğünde neredeyse kıskançlıktan öleceği kişi."[199]

Dilencinin övdüğü insanlardan beklediği en önemli şey onun cömertliği ve kendisine yapacağı ikramıdır. İnsanda bulunan el insanın cömertliğine şahitlik eden en önemli uzuv olduğundan dolayı şair (mecaz-ı mursel babından) elin cömertliğinden bahs eder. Örneğin Ebu'ş-Şamamak bütün iyiliklerin, övdüğü kişinin ellerinde toplandığını bir şiirinde şu şekilde vurgulamıştır:

فسبحان من جعل المكرمات جميعا بكف أبي أحمد

وقال له كن كما تشتهي فكان النهاية في السؤدد

وهل غيره احمد يرتجى

"Bütün iyilikleri Ebu Ahmed’in ellerinde toplayan Allah’ı tenzih ederim.
Allah ona istediğin gibi ol dedi ve nihayet o da hüküm sahibi oldu.
Acaba onun dışında birisine övgüm umulabilir mi?"[200]

2.6.6. Hiciv

Cahiliye dönemi Arap toplumunda hiciv türünün özel bir yeri bulunurdu. Hiciv savaşlarda düşman kabileye karşı kullanılan en etkin moral silahıydı. Bu sebeple şairler hicivlerini keskin kılıca, ok ve mızrağa benzetmişlerdir. Bir kabilede yiğitlik mertlik, cömertlik gibi erdemlere sahip

[198] es-Se’âlibî, *Yetimetü’d-dehr*, I, 310.
[199] es-Se’âlibî, *Yetimetü’d-dehr*, I, 332.
[200] es-Se’âlibî, *Yetimetü’d-dehr*, I, 230.

olanlar övgü konusuyken yanı sıra korkaklar ve cimriler hicvin başlıca konusunu teşkil etmekteydi.

Abbasiler döneminde kabile bağlarının zayıflamasıyla savaşların devletlerarasında meydana gelmesinden dolayı hiciv ferdileşmiş, kabile hicvinin yerini şahsı hicivler almıştır. Bu da hicvin biçim olarak değişmesine yol açmıştır. Dilenci şairinin övgü ve hicivdeki maksadı maddi menfaat elde etme gayretidir. Dilenci şair kazanç elde ettiği kişileri överken maddi kazanç elde etmediği kişleri de acımasızca eleştirmiştir. Hatta dilenci şair maddi menfaat elde etmediğinde zenginleri insan vasfından çıkarıp hayvana benzetmişlerdir.

Örneğin Ebu'ş-Şamakmak) iyilik görmediği bir zengini bir şiirinde köpeğe benzetmiştir:

جئتُه زائراً فأدنَى مكاني وتلقَّى بِمرْحَبٍ وتحيَّهْ

لا كمِثْلِ الأصَمِّ حارثةِ الل مِ شبيهِ الكُلَيبة القَلَطيَّهْ

جئتُه زائراً فأعرضَ عنِّي مثلَ إعراض قحبةٍ سُوسِيَّه

"Ziyarete gittim selam ve merhaba ile beni karşıladı ve yerimi alçak tuttu. Sağır gibi değil, çirkin köpekcağız gibi kınanmaya uygun bir şekilde.
Onu ziyarete gittim yıpranmış kahbe gibi benden yüzünü çevirdi."[201]

Başka bir dilenci şair de menfaatine nail olmadiği bir zenginin yürüyüşünü domuza, şahsını eşeğe, şişmanlığını file daha sonra inek ve öküze son olarak da onu ahmak olarak hicvetmiştir.

الطّريقَ الطَّرِيقَ جاءكُم الأح مقُ رأس الأَنتانِ والقَذِره

وابن عم الحمار في صورة الفيـ ـل وخال الجاموس والبقره

يمشي رُويداً يريد حَلْقتكم كمشي خِنزيرةٍ إلى عَذِره

" Yol verin! Yol verin! Yanınıza, kokuşmuşluğun ve pisliğin başı olan ahmak geldi.
Fil süretinde eşeğin yeğeni, öküzün ve ineğin dayısı. Domuzun kendi necasetine yürümesi gibi topluluğunuza girmek için yavaş yavaş yürüyor." [202]

---

[201] el-Câhiz, *Kitabu'l-heyevan,* I, 263.

Başka bir dilenci şair ise kendisine ihsan da bulunmayan kişiyi hicvederken onu hayvana benzetip toplum içinde rencide etmeye çalışmışır:

وله لحيةُ تَيْسٍ وله مِنْقَارُ نَسْر

وله نَكْهَة لَيْثٍ خالَطَتْ نكْهَةَ صَقْرِ

"Onun tekesakalı ve akbaba gagası vardır.
Onun aslana benzer olan ağız kokusu atmacanın ağız kokusuyla karışmıştır."[203]

Dilenci şairlerin insanları hayvana benzetmeleri ve onları toplumun kabul hoş karşılamadığı vasıflarla nitelemelerindeki tek amaç onlarda talep ettikleri maddi çıkarları elde etmemelerinden dolayıdır.

Dilenci şairlere ihsanda bulunmayan kabileler de onların hicivlerinden kurtulamamıştı. Hatta bazı dilenciler kendisine yardım elini uzatmayan kabileyisini dahi hicvetmiş ve kabile fertlerini aşağıdaki şiirde olduğu gibi yağmursuz buluta ve meyvesiz ağaca benzetmiştir:

لا تخْدَعَنْكَ اللِّحَى وَلَا الصُّوْرُ تِسْعَةُ أَعْشَارِ مَنْ تَرَى بَقَرُ

تَرَاهُم كَالسَّحَابِ مُنْتَشِرًا وَلَيْسَ فِيْهِ لِطَالِبٍ مَطَرُ

فِي شَجَرِ السَّرْوِ مِنْهُمُ مَثَلٌ لَهُ رُواءٌ وَمَا لَهُ ثَمَرُ

"Sakallar ve simalar seni aldatmasın. Gördüklerinin onda dokuzu inektir. Onları bulutlar gibi dağınık görürsün fakat içinde isteyene yağmur yoktur. Selvi ağacında onlar için bir darb-ı mesel vardır, şöyleki selvi ağacının güzelliği var fakat meyvesi yoktur."[204]

Kabileleri hatta gerektiğinde kendi kabilesini dahi hicvetmekten geri kalmayan şair dilenci kendisine gereken değerin verilmediği, hakettiği yardım ve ihsanı alamadığı şehirleri de hicvetmiştir. Çalışmamızın konusu olan Ebu'ş-Şamakmak'ın Bağdat hakkında söylediği şu hiciv şiiri buna örnek gösterilebilir:

ليسَ فيها مروءةٌ لشريفٍ غيرَ هذا القناعِ بالطيلسانِ

---

[202] el-Câhiz, *Kitabu'l –heyevan*, I, 239.
[203] el-Askerî, Ebû Hilâl *Cemheretü'l-emsâl,* I, 251.
[204] es-Se'âlibî, *Yetimetü'd-dehr*, II, 350.

وبقينا في عصبةٍ منْ قريشٍ يشتهونَ المديحَ بالمجانِ

‘’Bağdat’ta seçkinlerin giydiği yeşil örtüye bürünmenin dışında şerefli insanların kişiliği yoktur.

Bizler övgüyü bedava isteyen bir Kureyş grubu içinde kaldık.’’[205]

Dilenci şairin medihden beklentisi olduğu gibi hicivden de şüphesiz bir beklentisi vardır. Medihte övdüğü şahısların ona yapmış oldukları veyahut yapacakları maddi yardımların beklentisi sözkonusuyken hicivde de ona ihsanda bulunmayan kişileri karikatürize edip insanların gözünden düşürmektir. Belki de hiciv toplumlarda bulunan eşitsizliğin dışa vuramaya çalışılan bir eleştirisidir.

[205] el-Bağdâdî, *Târîhu bağdat,* XV, 186.

3. EBU'Ş-ŞAMAKMAK HAYATI ŞİİRLERİ VE KUDYE EDEBİYATINDAKİ YERİ

3.1. HAYATI

Tam ismi Ebû Muhammed Mervan b. Muhammed olan şairin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte kaynak eserlere bakıldığında Emevi devletinin sonlarında yaşadığı ve Abbâsi döneminde öldüğü görülmektedir.[206] Lugatta Şamakmak kelimesinin "uzun boylu erkek, hareketli, zinde, enerjik" anlamlarına geldiği zikredilmektedir.[207]

el-'A'lâm adlı eserde Ebü'ş-Şamakmak'ın uzun burunlu, geniş avurtlu, çirkin görünümlü bir kişi olduğu belirtilmiştir.[208] Ayrıca Ebu'ş-Şamakmak'ın son Emevi Halifesi Mervan b. Muhammed (ö. 132/750) 'in azatlı kölesi olduğu da kaynaklarda zikredilmektedir.[209]

Ebu'ş-Şamakmak Buhara asıllı olup Ubeydullah b. Ziyad (ö. 67/686)'ın Buhara halkı için Basra'da inşa ettiği mahallede doğmuş ve gençliğini orada geçirmiştir. Beşşâr b. Bürd (ö. 167/783-84), Ebu Nuvâs (ö. 198/813 [?]), Ebu'l-Atâhiye (ö. 210/825 [?]) gibi şairlerle birlikte aynı dönemde yaşamış ve onları hicvetmiştir.

Şiir kabiliyeti ve fakirliğinden dolayı kendisine:

افقر الشعراء واشعر الفقراء

"şairlerin en fakiri ve fakirlerin en iyi şairi" denilmiştir.

Abbasi Halifesi Harun Raşid zamanında hayatının bir kısmını hilafet merkezi olan Bağdatda geçirmiştir.[210] *Tarihu bağdat* adlı eserde İbn Aişe (ö. 125/743 [?])'ye nisbet edilen görüşe göre Ebu'ş-Şamakmak'ın Bağdat hakkında şu şiiri söylediği zikredilmiştir.

ليس فيها مروءة لشريف غير هذا القناع بالطيلسان

وبقينا في عصبة من قريش يشتهون المديح بالمجان

---

[206] Ferrûh, Ömer, *Târihu'l-edebi'l-arabî'l-asri'l-abbasî*, 180
[207] İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, X, 186.
[208] ez-Ziriklî, *el-a'lâm,* VII, 209.
[209] Ferrûh, Ömer, *Tarihu'l-edebi'l-arabî,* 180.
[210] el- Müberred, *el-Kâmil fi'l luğa ve'l-edeb*, II, 24.

Bağdat'ta seçkinlerin giydiği yeşil örtüye bürünenin dışında şerefli insanların kişiliği yoktur.

Bizler övgüyü bedava isteyen bir Kureyş grubu içinde kaldık [211]

Ebu'ş-Şamakmak Abbasi Halifesi Me'mun (ö. 218/833)'un zamanında hicri 205 yılında vefat ettiği tahmin ediliyor. Yaşamı boyunca, birçok yere seyahat yapmasına rağmen ölünceye kadar fakirlikten kurtulamamıştır.[212]

Ebu'ş-Şamakmak insanlardan uzak bir şekilde yaşardı. Kapısı çalındığında kapı deliğinden bakardı, eğer gelen kişi tanıdık ve sevdiği biriyse kapıyı açar, yoksa o kişi gidene kadar sessiz kalırdı. Bu şekilde davranmasının sebebi ahlaki bir problemden çok içinde bulunduğu fakirliğe yorulabilir.

Tanıdığı kişiler bir gün onun evine gelip onun perişan halini görürler ve ona şöyle derler:

Ey Ebâ Şamakmak! Sana müjdeler olsun, bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz'in şu sözü irad ettiği rivayet olunmuştur: إن العارين في الدنيا هم الكاسون يوم القيامة " Dünyada çıplak olan kişiler ahirette giyinik bir halde olacaklardır."

Arkadaşlarından bu sözü duyan Ebu'ş-Şamakmak: Eğer söylediğiniz doğruysa ben de o gün manifaturacı olurum." der ve şu şiiriyle içinde bulunduğu durumu izah eder:

انا في حال تعالى ال لـه ربي ايّ حـال

ليس لـي شيئ اذا قيـ ـل لمن ذا قلت ذا لي

ولقد افلست حتي حل أكلي لعيال

"Ben öyle bir haldeyimki ey yüce rabim! Bu nasıl bir durumdur.

Bu kimindir? Denildiğinde: "bu benimdir" diyebileceğim hiçbir şeyim yoktur.

Ben müflis bir durumdayım ki çocuklarımın beni yemeleri onlara helaldır."[213]

Ebu'ş-Şamakmak başka bir şiirinde hiçbir malının olmadığını sefere çıktığından bütün malını yanında götürdüğünü belirtmiştir.

---

[211] el-Bağdâdî, *Târîhu bağdat,* XIII, 146.
[212] Dayf Şevkî, *Târihu'l-edebi'l-arabî asrü'l-abbâsiyyi'l-evvel,*440
[213] Ebû-ş-Şamakmak, *Dıvanu ebî'ş-şamakmak,*15.

أتُراني أرَى من الدَّهر يوماً لِيَ فيه مَطِيَّة غيرُ رِجْلي

كلّما كُنتُ في جَميع فقالوِا قَرِّبُوا للرَّحيل قَرَّبتُ نَعْلِي

حيثُما كنت لا أخَلِّف رَحْلا مَن رآني فقد رآني ورَحْلي

‘’Acaba kendimi günün birinde ayaklarımın dışında bir bineğimin olduğu bir halde görecek miyim?

Topluluk içinde her olduğumda ve göçmek için hazırlanın dendiğinde ben ayakkabımı yaklaştırdım.

Nerede olursam olayım yolculuk eşyalarımı ardıma bırakmam. Beni gören beni ve yolculuk eşyalarımı görür.’’[214]

3.2. EBU'Ş-ŞAMAKMAK'IN AKRANI OLAN ŞAİRLERLE İLİŞKİSİ

Beşşâr b. Bürd

Muhdes şairlerin ilki olan ve “muhdesûn” diye bilinen yeni bir akımın kurucusu kabul edilen Beşşâr b. Bürd, Ebu'ş-Şamakmak'a her yıl ikiyüz dirhem öderdi. Ebu'ş-Şamakmak bir gün Beşşârb. Bürd’ün yanına gidip.

Ey Ebu Muaz (Beşşâr b. Bürd’ün künyesi) benim cizyemi ver, demiş.

Beşşâr b. Bürd: Sana verdiğim cizye midir? Diye sormuş.

Ebu'ş-Şamakmak: Sen nasıl isimlendirsen öyle olsun demiş.

Beşşâr b. Bürd: Sen benden daha mı fasih birisin?

Ebu'ş-Şamakmak: Hayır

Beşşâr b. Bürd: Benden daha mı bilgilisin?

Ebu'ş-Şamakmak: Hayır.

Beşşâr b. Bürd: Benden daha mı şairsin?

Ebu'ş-Şamakmak: Hayır.

Bunun üzerine Beşşâr b. Bürd: O zaman sana neden cizye vereyim, demiş Ebu'ş-Şamakmak seni hicvetmemem için demiş. Beşşâr b. Bürd ona sen beni hicvedersen ben de seni hiciv ederim deyince Ebu'ş-Şamakmak öyle mi? Demiş ve ardından şu beyitleri söylemiş:

اني اذا ما شاعر هجانيه ولج في القول له لسانيه

[214] İbn Abdirabbih, *İkdü’l-ferîd*,I,264.

ادخلته في آست امه علانيه بشار يا بشار .....

.

"Ben bir şairi hicvettiğim zaman ve onun hakkında söz söylemek için dilimi inatlaştırdığımda, onu annesinin …. ….. Beşşâr! Ey Beşşâr…….. Beytin kafiyesinden şiirin nereye gideceğini bilen Beşşâr hemen yerinden kalkıp Ebu'ş-Şamakmak'ın ağzını kapatmış ve ona ikiyüz dirhem ödemiştir. ''[215]

Bir gün Ebu'ş-Şamakmak Beşşâr b. Bürd'e gidip fakirlik ve yoksulluktan şikâyet etmiş ve yanında hiçbir şeyin olmadığını söylemiştir. Beşşâr b. Bürd, ona: Vallahi benim yanımda da sana yetecek hiç bir şeyim yok. Kalk beraber Ukbe b. Selm'in yanına gidelim. Ebu'ş-Şamakmak'la beraber kalkıp Ukbe'nin yanına gitmişler. Beşşâr b. Bürd, Ebu'ş-Şamakmak'ı Ukbe b. Selm'e takdim ederken onun iyi bir şair olduğunu, şükür ve medih ehli olduğunu belirtmiştir. Ukbe b. Selm, Ebu'ş-Şamakmak'a beşyüz dirhem verilmesini emretmiş. Bunun üzerine Beşşâr b. Bürd, Ukbe b. Selm hakkında şu beyitleri söylemiştir:

يا واحد العرب الذي امسى وليس له نظير

لو كان مثلك آخر ما كان في الدنيا فقير

"Ey Arapların içinde benzeri bulunmayan yagane şahsiyet! Eğer senin gibi biri daha olsaydı, dünyada fakir kalmazdı.[216]

Bu beyitleri dinleyen 'Ukbe b. Selm, Beşşâr için de iki bin dinar ödenmesini emretmiştir. Ebu'ş-Şamakmak, Beşşâr b. Bürd'e bize fayda verdin biz de sana fayda verdik demiştir.

Ebu'l-'Atâhiye

Abbâsî Döneminin meşhur şairlerinden biri olan, Kûfe'de yetişip ve orada çömlekçilik yaparak geçimini zorlukla kazanan Ebü'l-Atâhiye buna rağmen eğlenceye çok düşkün olup kendisi gibi içki ve eğlenceye meraklı

[215] el-İsfahânî, *Muhâdarâtü'l-üdebâ ve muhâverâtü'ş-şu'arâ ve'l-büleğâ,* II, 716.
[216] el-İsfahânî, *el-Eğânî,* III, 178.

kimselerle bir arada bulunurdu.[217] Ebu'ş-Şamakmak, Ebu'l-Atâhiye'nin kötü insanlarla oturup kalkmasını hoş kalşılamaz, Ebu'l-'Atahiye'ye senin gibi yaşlı ve değerli bir şairin bu gibi kötü insanlarla nasıl arkadaşlık yapar diye sorar. Ebü'l-Atâhiye onların hilelerini öğrenmek ve kelimelerini ezberlemek için onlarla arkadaşlık yaptığını ifade eder.[218]

Ebu'ş-Şamakmak ile Ebû Nuvâs İbn Ezyen'in evinde toplanmışlardı. Ebu'ş-Şamakmak ve Ebu'l-Atâhiye arası iyi değildi. Ebu'l-Atâhiye eve girince Ebu'ş-Şamakmak saklandı. Onlara hizmet eden köle kızlara benziyormuş. Ebu'l-Atâhiye köleyi cariye sanmış ve İbn Ezyen'e bu cariyeyi ne zaman aldın diye sormuş. İbn Ezyen de az önce aldım, onun hakında söyleyebileceğin güzel bir sözün var mı? diye sorunca Ebu'l-Atâhiye ellerini uzatarak şu beyti söylemiştir:

مددتُ كفِّي نحوكمْ سائلاً ماذا تردُّون على السَّائلِ

"Dilenerek ellerimi sizin tarafınıza uzattım, dilenciye ne ikram edersiniz."[219]

Ebu'ş-Şamakmak gizlendiği yerden yüksek sesle Ebu'l-'Atahiyey'ye şu şekilde karşılık vermiştir:

نَرُدُّ فِيهِ فَيْشَةً صُلْبةً تُشْفِي جَوَى دَائِكَ مِنْ داخِلِ

"Ellerinin arasına dâhilde olan hastalığının havasını iyileştireceğin sert bir penis vereceğiz."[220]

Bunun üzerine Ebu'l-Atâhhiye: vallahi bu Ebu'ş-Şamakmak'ın sesidir der ve kızgın bir şekilde kalkıp meclisi terkeder.

Ebu'ş-Şamakmak ve çağdaşı olan aynı zamanda kendisi gibi hiciv şairlerinden olan Ebu'l-Atâhhiye ile arasının iyi olmadığı ve birinin bulunduğu yerde diğerinin bulunmadığı bilinmektedir.

Mervan b. Hafs

Şairlere hediye ve ikramda bulunan Abbasi Halifesi Mehdî, (ö. 169/785) Mervan b. Hafsa (ö. 182/798)'ya üç yüz dirhem vermiştir. Bunu

---

[217] Ayyıldız, Erol, Ebu'l-'Atahiyye, Tdv, İstanbul 1994, 10, 294-295.
[218] el-İsfahânî, *el-Eğânî*, IV,70.
[219] el-İsfahânî, el-Eğânî, IV, 90.
[220] Şihâbuddin Ahmed et-Tifâşî, *Nuzhetu'l-elbâb f'i mâ lâ yucedu fi kitâb*, (thk, Cemal Cum'a), Londra, 1992, 134.

öğrenen Ebu'ş-Şamakmak Mervan'a gelip sana verilen hediyeden bana da ver demiş. Mervan:''Ey Ebu-ş-Şamakmak! Ben ve sen milletten alan fakat kimseye bir şey vermeyenlerdeniz,'' demiş. Bunun üzerine Ebu'ş-Şamakmak öyleyse benden şu iki beyti iyice dinle demiştir:

لِحْيَةُ مروانَ تَقِي عَنْبَرا خالطَ مسكاً خالصاً أذفرا

فما يُقيمانِ بها ساعةً إلاَّ يعودانِ جميعاً خرا

"Mervân'ın sakalı güzel, saf miske karışmış Ambere karşı kendini korur.
Misk ve Amber onun sakalıyla bir vakit dururunca hepsi birden serseme dönüşür."[221]

Ebu'ş-Şamakmak'ın beyitlerini dinleyen Mervan'ın ona iki veya on dirhem ödediği belirtilmiştir. Ebu'ş-Şamakmak aldığı dirhemler karşılığında Mervan b. Hafsa'yı bu kez medheder.[222]

Genel olarak bakıldığında Ebu'ş-Şamakmak'ın çağdaşı olan şairlerle arasının iyi olmadı görülmektedir. Şiirlerinde bulunan aşırı hiciv ve mucûn kendisinden daha yetenekli olan şairlerin bile ona ikramda bulunmasını sağlamıştır.

3.3. EDEBİYATÇILARIN EBU'Ş-ŞAMAKMAK'IN ŞİİRLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Öncelikle Arap Edebiyatının en büyük nesir yazarlarından biri olan el-Câhız 'ın Ebu'ş-Şamakmak 'ın şiirlerini *el-Heyavan* adlı eserine almış olması ve bu vesileyle Ebu'ş-Şamakmak ve şiirlerinin bir nevi ölümsüz olmasını sağlamış olması onun Ebu'ş-Şamakmak'ın şiirlerine önem verdiğini gözler önüne sermektedir. İncelediğimiz kadarıyla el-Câhız 'ın Ebu'ş-Şamakmak'ın şiirleri arasında daha çok İntak sanatıyla inşad ettiği şiirleri eserine aldığı görülmektedir.[223]

Ebu'ş-Şamakmak'ın güzel ve beğenilen şiirleri olduğu gibi beğenilmeyen ve eleştirilen şiirleri de mevcuttur. Arap edebiyatı ve tenkid âlimleri Ebu'ş-Şamakmak'ın şiirleri hakkında ihtilaf etmişlerdir. *el-Kamil fi-l-*

---

[221] Ebu-ş-Şamakmak, *Dıvanu Ebî'ş-şamakmak*, 49
[222] İbn Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd,* III, 40.
[223] el-Câhiz, *Kitabu'l-heyevan,* I, 264.

Lüga ve-l-Edeb adlı eserinde el-Muberred (ö. 286/900), Ebu'ş-Şamakmak'ın şiirleri hakkında şu kanaatini dile getirmişti:'' Ebu'ş-Şamakmak'ın şiirde bazen hata yaptığı görülmektedir. Dolayısıyla zayıf lafız ve manalar içeren şiirleri bulunur. Fakat hezl ve eğlencenin dışında ciddi bir şekilde ağırbaşlılık ile yazmış olduğu şiirlerde ise, doğru ve isabet ettiği manalar daha fazladır.''[224]

Bedi'ilminin kurucusu sayılan İbn Mu'tezz (ö. 296/908) de *Tabakâtu'ş-Şuarâ'* adlı eserinde Ebu'ş-Şamakmak'ın bütün şiirlerinin kıymetli ve iyi olduğunu belirtmiştir.[225]

Merzubânî (ö. 384/994) ise Ebu'ş-Şamakmak 'ın şiirlerinin genellikle hiciv temalı olduğunu, lafızlarının çoğunlukla zayıf kaldığını, kısmen de tuhaf, alışılmamış garip beyitlerinin bulunduğunu söylemiştir.[226]

İbn Abdirabbih (ö. 328/940) Ebu'ş-Şamakmak'ın edebi kişiliğini şair, nükteli, müeddip olarak tanıtırken, yaşadığı koşullardan dolayı da kendisini mahrum, dilenci ve insanlardan bıkan biri olarak tanımlamıştır.[227]

Mecma'u'l-adab fî mu'cemi'l-elkâb adlı eserde Ebu'ş-Şamakmak fakirliğinden dolayı "Kussu'ş-Şu'ara" (şairlerin rahibi) olarak tanıtılmış, kendisinin zarif şairlerden olduğu ve çağdaşı olan şairlerin ödüllerini aldığı zikredilmişdir.[228]

3.4. EBU'Ş-ŞAMAKMAK'IN ŞİİRİNDE DEĞİNDİĞİ GENEL TEMALAR

Ebu'ş-Şamakmak'ın şiirlerin genel teması fakirlik, medih ve hicivdir. Ebu'ş-Şamakmak açlığı, fakirliği, yoksulluğu ortaya koyan en büyük şairlerdendir. Cömert, fakir insanlara kol kanat gerenleri güzel bir dille övdüğü gibi dünya malına haris olan ve mal toplama teleşında olanları da gayet fasih bir şekilde hicvetmektedir. Son olarak da yaşadığı dönemde

---

[224] el-Müberred, *el-Kâmil fi'l luğa ve'l-edeb,* II, 24.
[225] İbn Mu'tezz, *Tabakâtü'ş-şu'arâ,* s, 129
[226] Merzübânî, *Muʿcemü'ş-şuʿarâ,* s, 397.
[227] İbn Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd,* III, 35.
[228] Kemaluddin Ebu'l-Fadl eş-Şeybâni, *Mecma'u'l-adab fî mu'cemi'l-elkâb,* (thk, Muhammed el-Kazım), Muessesetu't-tiba'eti ve'n-neşr, İran, 1416 h, III/345.

yaygın olan şiir düzenini önemsediği gibi bazen de önemsememiş lafız ve mana açısından farklı bir ekole öncülük etmiştir.

Genel olarak Ebu'ş-Şamakmak'ın yaşadığı dönemde kadim şiir ekolü ile birlikte yeni şiir ekollerinin de ortaya çıktığı ve şairlerin özellikle bu ekollere mensubiyetini belirtmek için o ekolun gerektirdiği şekilde şiirler inşad ettiği söylenebilir. Şiirlerinde aşırı hiciv ve müstehcenlik bulunduğu için eleştirilen Ebu'ş-Şamakmak'ın bizzat bir bedeviye para verip kendisini hicvetmesini istemesi hiciv ve müstehcenliği o günkü toplumsal ahlaka göre değerlerdimenin daha doğru olacağını göstermektedir.

Yine aynı şekilde o dönemde dilencilikle birlikte ortaya çıkan Tufeyli, Sakîl ve Hamakat türü şiir ekollerinin içeriklerinin de bu kiriterlerle değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında Ebü'ş-Şamakmak'ın temsil ettiği edebi ekolde gayet başarılı örnekler sunduğu hatta zikrettiğimiz üzere dönemin en büyük şairlerinin onun hicvinden kurtulmak için kendisine caize veya kendi tabiriyle cizye vermek zorunda kaldığını görmekteyiz. Son olarak elimizin altında bulunan bu divanın konusunun açlık, övgü ve hicivden müteşekkil olduğu söylenilebilir. Bu konuya ilgili beyitler aşağıda verilmiştir.

3.5. EBU-Ş-ŞAMAMAK'IN DİVANI VE KUDYE EDEBİYATINDAKİ YERİ

3.5.1. DİVANI

Ebu'ş-Şamakmak'ın divanı ilk olarak Avusturyalı şarkiyatçı Gustave Edmund von Grunebaum (1909-1972) tarafından derlenip bir araya getirilmiştir. Bu derleme elli yedi maktu'a ve ikiyüz on altı beyitten oluşmaktadır ve hece harflerine göre tertip edilmiştir. Daha sonra bu şiirler Muhammed Yusuf Necm (1925-2009) tarafından tekrar ele alınmış ve Avursuryalı müsteşriğin tesbit ettiği maktu'alara altı maktu'a, beyitlere de otuz beş beyit ilave edilmiştir.[229]

Son olarak Ebü'ş-Şamakmak'ın divanı üzerinde bizim de çalışmamızda esas aldığımız Vadıh Muhammed es-Samed'in araştırmasını görmekteyiz. Kendisi bu çalışmada farklı birçok kaynaktan istifade ettiğini belirtmektedir. Çalışmaya bakıldığında daha önce Ebü'ş-Şamakmak'a nisbet edilen bazı

[229] Ebu-ş-Şamakmak, *Dıvanu Ebî'ş-şamakmak*, 8.

beyitlerin çıkarıldığını, ona ait olmadığı ileri sürülen veya ona nisbet edilmeyen beyitlerin eklendiğini görmekteyiz. Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye tarafından ilk baskısı 1995 yılında yayınlanan bu divanda beyitlerden önce kaside veya beytin arka pılanı, sebeb-i inşadı zikredilmiştir. Ayrıca beyitlerde geçen garip kelimelerin izahı yapılmıştır[230].

3.5.2 . Kudye Edebiyatındaki Yeri

Ebu'ş-Şamakmak'ın divanı incelendiğinde divanın genel olarak yoksulluk, mahrumiyet, zamandan ve insanlardan şikâyet, hiciv ve nadiren de olsa medih temalarını kapsadığı görülecektir. Bu zikrettiğimiz temalar Kudye edebiyatının genel konularını içermektedir. Ebu'ş-Şamakmak'ın şiirlerine bakıldığında şiirlerinde Kudye edebiyatına dair en güzel örneklerin sunulduğu ve bu örnek şiirlerin edebi kaynaklarda da kaydedildiği görülecektir. Aşağıda Ebu'ş-Şamakmak'ın kudye edebiyatı çerçevesinde inşad ettiğini düşündüğümüz beyitlerini alt başlıklar halinde sunmaya çalışacağız.

a) Barınma Sıkıntısı

Ebu'ş-Şamakmak bütün hayatını fakirlikle geçirmiştir ondan dolayı kendisine: "şairlerin en fakiri, fakirlerin en şairi" denilmiş. Ebu'ş-Şamakmak şahsına mahsus olan evin yokluğunu ve dolayısıyla bütün yeryüzünün kendi evi olduğunu aşağıda aktardığımız şiirinde edebi bir şekilde zikretmektedir.

فمنزيلي الفضاء وسقف بيتي سماء الله او قطع السحاب

فانت اذا اردت دخلت بيتي علي مسلما من غير باب

لأني لم اجد مصراع باب يكون من السحاب التراب

ولاخفت الإباق علي عبيدي ولاخفت الهلاك علي دوابي

ولاحاسبت يوما قهرمانا محاسبة فاغلظ في حسابي

وفي ذا راحة وفراغ بال فداب الدهر ذا ابدا ودابي

"Evim çölden ibarettir, evimin tavanı ise Allah'n seması veya bir bulut parçasıdır.

[230] Ebu-ş-Şamakmak, *Dıvanu Ebî'ş-şamakmak*, 8.

Sen eğer benim evime gireceksen, kapısız bir şeklide bana selam verebilirsin. Çünkü ben gökyüzünden yeryüzüne kadar büyük bir kapı kanadı bulmadım. Kölemin firar etmesinden korkmam, hayvanımın telef olacağından da korkmam.

Ben hiçbir gün kâhyam ve hizmetçim ile hesab yapmadım. Ki hesabımda sinirleneyip ağır söz söyleyeyim.

Bunda rahatlık ve kalbin mutmainliği vardır, zamanın alışkanlığı böyledir ve benim alışkanlığında böyledir."[231]

Aynı şekilde Ebu'ş-Şamakmak zaten yok hükmünde olan evinde hiçbir hiçbir şeyin bulunmamasını ise şu beyitlerle dile getirmektedir.

ولقد قلت حين اجحرني البرد كما تجحر الكلاب ثعله

في بيت من الغضارة قفر وليس فيه الا النوى والنخاله

"(Bu sözleri) köpekler tilkileri inine sokduğu gibi soğukluk da beni inime sokunca söyledim.

Öyle bir ev ki nimetlerden mahrumdur. İçinde sadece hurma tabağı ve hurma çekirdeğinden başka bir şey bulunmamaktadır."[232]

Şairler genel olarak tasvirlerini yokluk çektikleri şeylere benzetirler. Bu bazen açlık çeken şairin bulduğu herşeyi ekmeğe benzetmesi veya çok fakir olan bir kişinin geçen her insanın kendisine para verecekmiş gibi ümitlere kapılmasını içeren beyitlerde rastlarız. Hayatında hiç ev sahibi olamamış olan Ebu'ş-Şamakmak da gördüğü her bir nesneyi eve benzetmektedir. Aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi Ebu'ş-Şamakmak görmüş olduğu fili bir ev olarak nitelemektedir:

يا قوم إنِّي رأيتُ الفِيلَ بعدَكُم فبارَكَ اللّه لي في رُؤْيةِ الفيلِ

رأيت بيتاً له شيءُ يحرّكه فكدتُ أصنعُ شيئاً في السراويلِ

"Ey kavmim sizden sonra fili gördüm, Allah benim fili görmemi mübarek eylesin.

---

[231] İbn Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd*, IV, 216.
[232] el-Câhiz, *Kitabü'l-heyevan*, V, 266

Kendisine ait bir şeyi hareket ettiren (filin organını kastediyor) bir ev gördüm. Az kalsın donuma bir şeyler yapacaktım."[233]

b) Talihsizlik

Yukarıda da değindiğimiz üzere Ebu'ş-Şamakmak hayatının tümünü fakirlikle geçirmiştir. Tüm yaşamını fakirlikle geçirmiş olması bile başlı başına onun talihsizliğine işaret etmektedir. Ebu'ş-Şamakmak talihsizliğini ve kendisinden bir türlü ayrılmayan, yakasını bırakmayan bela ve müsibetleri kendi ifadeleriyle veciz bir şekilde inşad etmektedir:

لو ركبتُ البحارَ صارت فجاجاً لا ترَى في متونها أمواجَا

ولو أني وضعتُ ياقوتةً حمراءً في راحتي لصارت زجاجّاً

ولو أني وردْتُ عذباً فراتاً عاد لاَ شكَّ فيه ملحاً أجاجَاً

"Eğer ki ben denizde yolculuğa çıkarsam, deniz dağlar arasında bulunan yol gibi olur ve denizin üzerinde de dalga göremezsin.
Şayet ben kırmızı bir yakutu elime alırsam, o yakut değersiz bir cama dönüşür.
Eğer ben tatlı su kaynağına gidersem, süphesiz o tatlı su, tuzlu suya dönüşür."[234]

c) Yiyecek Sıkıntısı

Evli olmakla birlikte yoksul bir yaşama düçar olmuş olan dilenci şairlerin yaşamış oldukları sıkıntılar zorunlu olarak aile bireylerine de sirayet etmiştir. Aşağıdaki örnek beyitte Ebu'ş-Şamakmak kendisinin ve çocuklarının ekmeğe olan özlemlerini şu şekilde dile getirmektedir:

ما جمع الناس لدنياهم انفع في البيت من الخبز

والخبز باللحم اذا نلته فانت في امن من الترز

فلو راوا خبزا علي شاهق لأسرعوا للخبز باجمز

[233] el-Câhiz, *Kitabü'l-heyevan,* VII, 175.
[234] İbn Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd,* II, 474.

"İnsanlar dünyaları için ekmek dolu bir evden daha faydalı bir şey toplamamışlardır.
Eğer ekmek ile ete ulaşabilirsen sen o vakit ölümden / hastalıktan güvende olursun.
Eğer insanlar ekmeği dağın tepesinde bile görseler, ekmek için acele bir şekilde koşarak giderler."[235]

Başka bir şiirinde ise Ebu'ş-Şamakmak ekmeğinin hatta hiçbir şeyinin olmadığını kısa ve öz bir şekilde aktarmaktadır:

ليس لي شيء اذا قيـ ـل لمن ذا قلت ذا لي

ولقد افلست حتى حل اكلي لعيالي

"Bu kimindir? Diye sorulduğunda "bu benimdir" diyebileceğim hiçbir şeyim yoktur.
Ben öyle iflas etmişimki aile efradının beni yemesi dahi onlara helaldir."[236]

Ebu'ş-Şamakmak fakirliğinden dolayı evinde bulunan kedi, fare vb. hayvanların yokluğa artık dayanamayıp evi terk ettiklerini intak[237] sanatını kullanarak şu şekilde belitmektedir.

فأرى الفأرَ قد تجنبَ بيتي عائذاتٍ منهُ بدارِ الإمارَه

ودعا بالرحيلِ ذبان بيتي بينَ مَقْصُوصَةٍ إلى طيَّاره

وأقامَ السِّنَّوْرُ في البيتِ حَوْلا ما يَرَى في جوانبِ البَيْتِ فارَه

يُنغِضُ الرَّأْسَ منه من شِدَّةِ الجُو وعيشٍ فيه أذى ومراره

قلتُ لما رأيته ناكسَ الرأسِ كئيباً في الجوفِ منه حراره

ويكَ صبراً فأنتَ من خير سنورٍ رأتْهُ عينايَ قَطُّ بِحَارِه

قال: لاصبرَ لي وكيفَ مقامي ببيوتٍ قفرٍ كجوفِ الحماره

قلتُ: سرْ راشداً إلى بيت جارٍ مُخْصِبٍ رَحْلُهُ عظيمِ التِّجاره

---

[235] İbn Mu'tezz, *Tabakâtü'ş-şu'arâ,* s, 128.
[236] İbn Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd,* III, 36.
[237] İntak; konuşma yeteneği bulunmayan hayvanları, bitkileri, cansız varlıkları ve soyut kavramları insan gibi konuşturmak sanatıdır.

"Farelerin evimden uzaklaşlaşıp emirin evine sığındıklarını gördüm. Evimde bulunan sinekler; kırkılmış ve uçanlar şeklinde yolculuk için çağrıda bulundular.

Kedi benim evimde bir sene kaldı. Evimin köşelerinde hiç fare göremedi. Açlıktan, eziyet ve acının olduğu yaşamdan dolayı başını aşağı yukarı sallıyordu.

Üzgün ve başını öne eğerek gördüğümde ona sordum. Ve içinde de hararet/kızgınlık vardı.

Vay sana ne güzel sabrediyorsun, sen yakınımda olupta gözlerimin gördüğün en iyi kedisin.

Kedi sabrım kalmadı dedi. Nasıl eşeğin karnı gibi boş bir evde durabilirim. Kediye güle güle komşumun evine git dedim. Onun eşyası çoktur ve o büyük bir tüccardır."[238]

d) Giyecek Sıkıntısı

Hayatın idamesini gerektiren yiyecek maddesini temin edemeyen dilenci şairlerin kendileri için giyecek malzemeleri temin edebilmeleri beklenilemez. Ebu'ş-Şamakmak kendi özelinde de bu hakikati bir şiirinde dile getirmektedir.

لو قد رأيت سريري كنت ترحمني الله يعلم مالي فيه تلبيس

والله يعلم مالي فيه شابكة الا حصيرة والأطمار والديس

"Eğer benim yatağımı görseydin bana acırdın. Allah biliyor ki benim bu konuda aldatmam yoktur.

Allah biliyor ki benim örgülü elbisem de yok, var olan ancak hasır, hasır otu ve eski elbiseden ibarettir."[239]

e) İstemek

Dilenci şairlerin şiirlerinde en fazla görülen içeriklerden biri zenginlerden yardım istemek, durumlarının zorluğunu onlara açıklamak ve

---

[238]el-Câhiz, *Kitabü'l -heyevan,* V, 270.
[239]İbn Abdirabbih, *İkdü'l-ferîd,* III, 36.

onların desteğini kazanmak çabasıdır. Bu konuda dilenci şairlerden çok fazla şiir nakledilmiştir. Aşağıdaki beyitte Ebu'ş-Şamakmak bir melikten yardım talep etmektedir.

يا ايها الملك الذي جمع الجلالة والوقاره

اني رأيتك في المنام وعدتني منك الزياره

فغدوت نحوك قاصدا وعليك تصديق العبره

ان العيال تركتهم بالمصر خبزهم العصاره

شرابهم بول الحمار ومزاجه بول الحماره

ضجوا فقلت تصبروا فالنجع يقرن بالصباره

حتى ازور الهاشمي اخا الغضارة والنضاره

ولقد غدوت وليس لي الامديحك من تجاره

"Ey vakar ve uluğunu şahsında birleştirmiş olan Melik! Ben seni rüyamda ziyaret sözü verir bir halde gördüm.

Akabinde seni kasdederek yanına geldim. Senin de bu ikazı tasdik etmen gerekir.

Çocukları Mısır da bıraktım, ekmekleri/yiyecekleri posadır. İçecekleri merkep sidiği, içeceklerinin karışımı ise dişi eşek sidiğidir.

(açlıktan dolayı) Patırdı, gürültü çıkardırlar. Onlara: umut çok sabreden kişi ile birliktedir.

Sabredin, taki en Haşim soyundan, refah ve bereket sahibi olan kişiyi ziyaret edeyim, dedim.

Sabah erkenden huzuruna geldim ve benim ticaret adına sadece senin hakkında olan övgüm vardır.''[240]

f) Medih

İncelediğimiz kadarıyla Ebu'ş-Şamakmak'ın divanında birkaç medih şiirinden başka medhiye türüne örnek olabilecek şiirlere rastlayamadık.

[240] İbn Mu'tezz, Tabakâtü'ş-şu'arâ, s,127.

Ebu’ş-Şamakmak’ın medih türü şiirlerinin az olmasının sebebi kanaatimizce ya tabiatının daha çok hiciv sanatına eğilim göstermesinden kaynaklanmaktadır. Yahut kendisinin elde etmek istediği şeyleri hiciv türü şiirler inşad ederek daha kolay elde edebilmesinden dolayıdır. Netice olarak zenginler ve yöneticiler onun hicivlerinden korktuklarından dolayı ona ihsanda bulunurlardı. Aşağıdaki beyitler Ebu'ş-Şamakmak'ın medhiye türünde inşad ettiği halde içinde yine memduh'un dışındakileri hicveden şiirlerin neredeyse tümünü kapsamaktadır.

وليس علي باب بن ادريس حاجب وليس على باب بن ادريس من قفل

"İbn İdris'in kapısında kapıcı yoktur ve İbn İdris'in kapısında kilit de bulunmaz."[241]

شفيعي الى موسى سماح يمنينه وحسب امريء من شافع بسماح

وشعري شعر يشتهي الناس اكله كما يشتهي زبد بز رباح

‘’Benim Musanın yanında olan şefaatçim onun sağ elinin cömertliğidir.
Bir kişinin şefaatçisi olarak muhatabın cömertliği yeterlidir.
Şiirlerim de Buzzi rebbah kaymağının arzulandığı gibi insanların yemesini arzuladığı şiirlerdir.’’[242]

قال لي الناس زر سعيد بن سلم قلت للناس لا ازور سعيدا

واميري فتى خزاعة بالبصرة قد عمها سماحا و جودا

‘’İnsanlar bana: Said İbn Sullem'i ziyaret et, dediler.
Ben de onlara Said'i ziyaret etmem,dedim.
Benim emirim Basrada bulunan ve Basrayı cömertlik ve semahat açısından kapsayan Huza'a Kabilesinden bir delikanlıdır. ’’[243]

لشتان ما بين اليزيدين في الندى يزيد سليم والأ غر ابن حاتم

فهم الفتى الأزدي اتلاف ماله وهم الفتى القيسي جمع الدراهم

"Cömertlik konusunda Yezid es-Suleym ve el-Ağer b. Hatım diye bilinen Yezideyn arasında ne çok fark vardır.

---

[241] Ebû-ş-Şamakmak, *Dıvanu Ebî’ş-şamakmak, 32*
[242] Ebû-ş-Şamakmak, *Dıvanu Ebî’ş-şamakmak,* 35.
[243] el- Müberred, *el-Kâmil fi’l luğa ve’l-edeb,* II, 25

Ezd kabilesine mensub olan genç malını (iyilik ve infakta) yok etmeyi kasdetti.

Kays kabilesine mensub olan genç ise dirhem toplamayı amaçladı."[244]

g) Hiciv

Ebu'ş-Şamakmak'ın şiirlerine bakıldığında genelikle hiciv temalı şiirler olduğu görülmektedir. Hatta bu yüzden kendisine "hiciv şairi" denilmiştir. Aşağıdaki beyitlerde hicvetmek istediği birini neredeyse bildiği bütün hayvanlara teşbih etmiştir:

الطريق الطريق جاءكم احـ ـمق رأس الأنتان والقذره

وابن عم الحمار في صورة الفـ ـيل وخال الجاموس والبقره

يمشي رويدا يريد خلقتكم كمشي خنزيرة الي عذره

"Yanınıza, kokuşmuşluğun ve pisliğin başı olan ahmak geldi.
Yol verin! Yol verin! Fil süretinde eşeğin yeğeni, öküzün ve ineğin dayısı. Domuzun kendi necasetine yürümesi gibi topluluğunuza girmek için yavaş yavaş yürüyor." [245]

Merzubanî (ö. 384/994), Ebu'ş-Şamakmak ve onun şiirlerini zikrederken ona ait hicivler arasında en onur kırıcı beytin aşağıda zikrettiğimiz beyit olduğunu aktarmaktadır:

انتم خشار خشار وليس خز كخيش

تزوجوا في قريش ان كنتم من قريش

"Sizler değersizsiniz, değersizsiniz, çuval gibisiniz, ipek değilsiniz. Küreyşlilerle evlenin eğer ki siz Küreyşlilerden iseniz."[246]

Ebu'ş-Şamakmak'a ait hiciv, iğneleyici, onur kırıcı şiirler okunduğunda her bir şiirde okur, bu en iğneleyici şiirdir düşüncesine kapılır. Fakat başka bir hiciv içerikli şiiri okuduğunda daha önce okumuş olduğu şiirin aslında daha insaflı olduğu bilgisine kanaat getirmektedir. Aşağıda aktardığımız beyitlerde de görüldüğü üzere bu beyitler kanaatimizce

---

[244] Ebû-ş-Şamakmak *Dıvanu ebî'ş-şamakmak s.40*
[245] el-Câhiz, *Kitabü'l –heyevan,* I, 239.
[246] Merzübânî, *Muʿcemü'ş-şuʿarâ*, 394.

Merzübânî'nin en onur kırıcı olarak gördüğü beyitlerden daha ağır bir dille ifade edildiği kesindir.

ألا قولا لسران المخازي ووجه الكلب والتيس الضروب

له بطن يضل الفيل فه ودبر مثل راقود النشوط

له وجه عليه الفقر باد مرقعة جوانبه بفوط

اذا نهض الكرام الي المعالي تري سران يسفل في هبوط

"Söyleyin rezil Ser'an'a, köpek yüzlü, osuran keçi. Filin içinde kaybolduğu bir karnı vardır onun.

Arkası balık küpü gibidir. Fakirliğin üzerinde aşikâr olan bir yüzü vardır. Elbisesi sofra beziyle yamalanmıştır.

Asil insanlar yüceliklere doğru giderlerken Ser'ân'ın aşağı doğru indiğini görürsün."[247]

Ebu'ş-Şamakmak'ın hicivleri içersinde kısmen de olsa derin anlamlar ve İslami öğretiler barındıran şiirler de bulunmaktadır. Şair aşağıdaki beyitlerde haram mal ile yapılan hac ibadetinin geçersizliğini çok anlamlı bir şekilde dile getirmektedir:

اذا حججت بمال اصله دنس فما حججت ولكن حجت العير

لا يقبل الله الا كل طيبة ما كل من حج بيت الله مبرور

"Aslı haram olan bir mal ile hac ibadetini ifa edersen hac yapmış sayılmazsın, ancak kervanda bulunan develer hac yapmış olur.

Allah (cc) sadece temiz olan şeyleri kabul eder, Allah'ın evini kasdeden herkesin haccı kabul değildir."[248]

Ebu'ş-Şamakmak bir kişiyi hicvetmek istediği zaman o kişinin kim olduğu, zaman ve mekânın buna uygun olup olmadığına bakmadan hicvederdi. Aşağıdaki beyitte bir misafirlik anında ev sahibinin kendisine iyi davranmadığını gören şair hiç çekinmeden ev sahibini hicvetmiştir.

شرابك في السراب اذا عطشنا وخبزك عند منقطع التراب

---

[247] el-Câhiz, *Kitabü'l –heyevan,* I, 263.
[248] Merzübânî, *Muʿcemü'ş-şuʿarâ*, 394.

رأيت الخبز عز لديك حتى حسبت الخبز في السحاب

"Susadığımızda senin suyun bulutlardadır, ekmeğin en uzak toprak parcasındadır. Ekmeğin senin yanında değerli olduğunu, hatta ekmeğin bulutlarda olduğunu düşündüm."[249]

Ebu'ş-şamakmak hiciv ettiği birinin çimriliğine vurgu yapıp onun ellerini demirçi bile açamiyacağini belirtir.

إنَّ رياحَ اللؤمِ منْ شحه لا يَطمَعُ الخنزيرُ في سَلْحِهِ

كفاهُ قفلٌ ضلَّ مفتاحهُ قد يَئِسَ الحَدَّادُ مِنْ فَتْحِهِ

''Kınama rüzgarları onun cimriliğinden dolayındır.Domuz bile onun dışkısına istek duymaz.Elleri demircinin açmaktan umudunu kestiği, anahtarı kaybolmuş bir kilittir.''[250]

ğ) Ebu'ş-Şamakmak'ı hiciv eden şairler.

Hiciv şairi olan Ebu'ş-Şamakmak kendisini hiciv etmesi için bedeviye para vermesi hiciv ve müstehcenliği o günkü toplumsal ahlaka göre değerlerdimenin daha doğru olacağını göstermektedir.

مررت بأير بغل مسبطر فويق الباع كالحبل المطوق

فما إن زلت أعركه بكف إلى أن صار كالسهم المفوق

فلما أن طغى وربا وأندى ضربت به حر أم أبي الشمقمق

أزيدك، أم كفاك؟ وذاك أني رأيتك في التجارة لم توفق

[249] Ebu-ş-Şamakmak, *Dıvanu Ebî'ş-şamakmak*, s,29
[250] el-Câhiz, *Kitabü'l –heyevan*,I,355.

‘’Güçlü bir katır organının yanından geçtim. Halkalı halat gibi karıştan biraz daha büyüktü.

Ok gibi olana kadar Elimle onu ovmaya devam ettim. Azıp büyüyüp ıslandığında ise Ebu Şamakmak'ın a ……. s…….

Daha fazlasını söyleyeyim mi yoksa yeterli mi (ey Ebu Şamakmak) çünkü ben seni başarısız bir ticaret içinde görüyorum.’’ [251]

Çalışmanın son beytini hicivle meşhur olmuş, yaşadığı dönemdeki şairleri hicvetmekten hiç çekinmemiş, ekmeğini hicivden kazanmış ve hatta bir şiirinde artık bu zelil ticaretten tövbe ettiğini, çağdaşı olan Ebû Nuvâs'ın öyleyse hiç kimse sana ekmek vermez demesi üzerine ölümüne kadar hicvetmeye devam etmiş bir şair olan Ebu’ş-Şamakmak’ın en ağır hicvine ayırmayı uygun gördük ki şairin şiir felsefesine de uyumluluk olaşabilsin .Söz konusu beyt şöyledir.

أسَمج النَّاس جميعاً كلِّهم كذُبَابٍ ساقطٍ في مَرَقةْ

"İnsanlar bütünüyle çorbaya düşen sinek misali iğrenç olmuşlar."[252]

[251] İbn Mu’tezz, Ebü’l Abbâs Abdullah b.Muhammed,*Tabakâtü’ş-şu'arâ*,35.
[252] el-Câhiz, *Kitabu'l-heyevan,* I,263.

SONUÇ

Hiç şüphesiz şiir, beşeriyet tarihi boyunca varlığını, gücünü hissettirmiş ve etkisini göstermiştir. Bu etkinin en fazla görüldüğü toplumların başında Arap toplumu gelmektedir. Cahiliye dönemimde şairin söylediği bir şiir ile bir kabilenin değeri yücelirken, söylenen bir şiir nedeniyle de bir kabile değersizleşebiliyordu. Arapların kabile reisinden sonra en fazla değer verdikleri kişilerin başında şairler gelirlerdi. Şiir, Arap toplumun bu kadar öneme sahip olduğu halde milâdî IV. yüzyılda Cahiliye şiirinin önemli temsilcilerinden sayılan Nâbiga ez-Zübyânî ve Meymûn b. Kays el-A'şâ başta olmak üzere bazı şairlerin şiirlerini bir kazanç vasıtası haline dönüştürdükleri görülmektedir.

Her dönemde var olduğu gibi İslami dönemde de, mahrumiyet ve yoksullar bulunmaktaydı. Fakat Peygamber (s.a.v.) Efendimizden rivayet edilen ve dilenmeyi kötüleyen hadislerin varlığı ayrıca İslam dininin paylaşımı esas alan emirleri neticesinde bu dönemde dilenciliğin çok fazla yaygınlaşmamasını sağlamıştır. Bu dönemde şairler nezdinde kayda değer dilencilik örneklerine rastlanılmamıştır.

Peygamber(s.a.v.) Efendimizin mirasının en güzel şekilde uygulandığı Râşid Halifeler dönemi temelleri Peygamberimiz tarafından atılan İslâm Medeniyetinin kurumsallaşması yolunda büyük adımların atıldığı bir dönemdir. Bu dönemde ekonomik, anlamda da önemli mesafeler kat edilmiştir. Dolayısıyla toplumdaki fakir, kimsesiz, yaşlı, bakıma muhtaç çocuk, kadın ve engellilerin ihtiyaçlarını karşılanmıştır. Hatta muhtaç durumda olan gayr-i Müslimlerin ihtiyaçları da, beytülmalden karşılanmıştır. Muhtaç olmadığı halde dilenciliğe başvuranlar ise bu dönem şiddetle engellenmiştir.

Emevi döneminde çölde yaşayan bedevilerin, yöneticilerin huzurunda veya mescid etrafında oturup edebi cümleler ile çöl hayatının kuraklığını, zorluklarını betimleyerek dilendiklerini görmekteyiz. Fakat Emevi döneminde dilenen bedevilerin sadece kıtlığın şiddetli olduğu zamanlarda ve geçim

sıkıntılarından dolayı dilendikleri söylenilebilir. Ayrıca bu dönemde dilenen bedevilerin şiir yerine edebi nesir türü ifadeler kullanmalarından dolayı bu dönem için manzum dilencilik edebiyatından bahsedilmez.

Abbasî devleti döneminde ise, ülke sınırlarının genişlemesi, refahın bollaşması ve ticaretinin revaçta olmasıyla, doğunun daha önce şahit olmadığı bir kültürel kalkınmanın meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Yine aynı devletin özelikle ikinci döneminde, halk sınıfları arasında adil paylaşımın ortadan kalkması ve devletin ekonomik yapısının bozulmasıyla beraber yaşam tarzları bakımından korkunç bir uçurum meydana gelmiştir. Halk ya çok muhtaç ya da haddinden daha fazla refah durumdaydı. Bu yüzden tarih bu dönem için "zenginlerin cenneti, fakirlerin cehennemi tabirini uygun görmüştür. Çalışmamızın ana teması olan dilencilik edebiyatı işte böyle bir sınıfsal uçurumun olduğu bir dönemde vücut bulmuş ve edebiyat sahnesine çıkmıştır. Bu dönemde bireysel olarak dilenenler olduğu gibi grup halinde dilenen, dilenme felsefeleri olan, sanatlarını büyükten küçüğe intikal ettiren ve kendilerine daha çok Benû Sasan ismini uygun gören dilenciler de ortaya çıkmıştır. İlk başlarda Arap ırkına mensup olmayan özelikle Fars asılı olan bu kimselere verilen bu isim zamanla ister Arap asılı ister farklı milletlerden olsun hile ve düzenbazlığa başvurarak dilencilik yapan herkesi kapsamıştır.

Dilenci şairlerin piri olan Ebu'ş-Şamakmak fakirlerin en şairi ve şairlerin en fakiridir.Ebu'ş-Şamakmak'ın hayatın bütününü fakir olarak geçirmesinin en önemli sebebi dilinin sivriliğinden ötürü saraya giremesinden kaynaklamaktadır.Dilinin sivriliğinden dolayı dönemin yöneticileri ve akranı olan şairler ondan çekinip ona yardımda bulunmuşlar.

KAYNAKÇA

Abbâs, Abdu's-Sâtır,(1997) ***Dîvânu en-Nâbiğa ez-Zubyanî***, Beyru: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-Âmılî, Bahâüddîn Muhammed, (1998) ***el-Keşkûl***, (thk, Muhammed Abdulkerim en-Nemîrî) Beyrut: Dâru'l kutubi'l-ilmiyye.

el-Askerî, Ebû Hilâl el-Hasen b. Abdillâh, (1988) ***Cemheretü'l-emsâl,*** (Thk, Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm) Kahire :Dâru'l-fikir,.

Ayyyıldız, E . (1994) Ebu'l-'Atahiyye, İstanbul :T.D.V.

el-Bağdâdî, Ali b. Muhammed, (1979)***Tefsîru'l-hâzîn,*** Beyrut: Dâru'l-fikir.

el-Bağdâdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Davud el-Kâtib,(1986) ***Kitâbü'l-varaka fî-ahbârî'ş-şu'arâ,*** (thk, Abdülvehhâb Azzâm ve Abdüssettâr Ahmed el-Ferrâc) Mısır: Dâru'l-me'ârif.

el-Bağdâdî, Abdulkahır b. Ömer, (1998) ***Hizânetu'l-edeb ve lubbu lübâbi lisâni'l-'arab***, (thk, Muhammed Nebîl et-Tarîfî-Emîl Bedî el-Yakûb) Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hâtibî, (2001) ***Târîhu bağdat ev medîneti's-selâm***, (thk, Beşşâr Âvvâd Me'ruf) Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-Beyhakî, İbrahim b.Muhammed, (1991)***Kitâbü'l-mehâsin ve'l-mesâvî,*** (Thk, Muhammed Ebû Fazl İbrahim) Kahire: Dâru'l-Me'ârif,

Bulut, A. (2006) *İbnü'l-Haccâc*, İstanbul T.D.V

el-Câhız, Amr b. Bahr,(1914) ***et-Tâc fî ahlaki'l-mulûk,*** (thk, Ahmet Zeki Paşa) Kahire: el-emîriyye.

el-Câhız, Amr b. Bahr,(1998) ***el-Beyân ve't-tebyîn,*** (thk, Abdusselâm Muhammed Harun) Kahire:Mektebetü'l-hâncî.

el-Câhız, Amr b. Bahr (1996) ***Kitabu'l-hayevân,*** (thk. Abdüsselam Muhammed Harun) Beyrut: Dâru'l-cîl.

el-Câhız, Amr b. Bahr (2009)***Kitabu'l-buhalâ,*** (thk, Tâha el-Hâcirî) Kahire:Dâru'l-me'ârif.

el-Cumahî, İbn Sellâm,(2001)***Tabakâtu fuhûli'ş-şu'arâ,*** (thk, Muhammed Ali Beydûni) Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-Cürcânî, Ali b. Muhammed, (1976) ***et-Ta'rîfât,*** (thk, İbrâhîm el-Ebyârî) Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-'arabî.

Dayf, Şevkî, (1980) ***Târîhu'l-edebi'l-arabî (asrü-d-düvel ve'l-imârât el-cezîretü'l-arabiyye el-ırâk İran)***,Kahire: Dâru'l-Me'ârif .

Dayf, Şevkî,(1960) ***Târîhu'l-edebi'l-arabî el-asri'l-câhilî,***Kahire: Dâru'l-Me'ârif .

ed-Dineveri, Ebû Muhammed Abdullâh İbn Kuteybe,(1925) ***Uyûnu'l-ahbâr,*** (Thk. Ahmed Zeki el-Adevi) Kahire. Dâru'l-kitâbi'l-arabî.

ed-Dineveri , Ebû Muhammed Abdullâh İbn Kuteybe,(1958) ***eş-Şi'r ve'ş-şu'arâ,*** (thk, Ahmed Muhammed Şâkır) Kahire:Dâru'l-Meârif.

Durmuş, İ.2010, ''Şiir''T.D.V.

Durmuş, İ (2016) ,'' Su'lûk'', D.İ.A.

Ebu'ş-Şamakmak, (1995)***Dıvânu Ebî'ş-Şamakmak,*** (thk, Vâdîh Muhammed es-Sâmed) Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-Gazzâlî,Ebû Hâmîd Muhammed b.Muhammed b.Ahmed,(1974) ***İhyâ'u-ulûm'id-dîn***, (terc, Ali Arslan), İstanbul: Hikmet neşriyat.

el-Gazzâlî,Ebû Hâmîd Muhammed b.Muhammed b.Ahmed,((2002),***Mükâşefetü'l-Kulûb***, (thk, Muhammed Raşid el-Kâbâyî) Beyrut: Dâru'l-ihyâi'l-ulûm.

el-Hafâcî, Şihâbuddin, (2012) ***Şerhu durreti'l-ğavâs fi evhami'l-havâs,*** (thk, Meysûn Abdusselam Necib) Birleşik Arap Emirlikleri: Dâru'l-kutubi'l-vataniyye.

el-Hafâcî, Şihâbuddin, (1998) Şihâbuddîn, ***Şifâu'l-ğalîl fîmâ fî kelâmi'l-'Arab mine'd-dahîl,*** (thk. Muhammed Keşâş) Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-Hafâcî, Muhammed Abdulmun'im,(1986) ***eş-Şi'ru'l-câhilî,*** Beyrut. Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-Hamevî, Ebû Abdîllâh Şîhâbüddîn Yâkût b. Abdîllâh,(1993) ***Mu'cemü'l-üdebâ irşadü'l-erîb ilâ ma'rifeti'l-edîb,*** (thk, İhsan Abbâs) Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-islâmî.

Harb, A.,(2008) ***Mevsû'atu edebi'l-muhtâlîn,*** Dimaşk: Daru't-tekvîn li't-te'lîf ve't-terceme ve'n-neşr.

el-Hazrecî, Ebû Dülef Mis‘ar b. Mühelhil,(1970) ***er-Risâletü’ŝ-ŝâniye rihâletü’l-kârni’l-âşir,*** (thk. Butrus Bûlğhâkuf, Enes Hâlidof) (terc, Mahmut Munîr Mursî), Kahire: Alemu’l-kutub.

el-Hemedânî, Ebu'l-Fadl Ahmed,(2005) ***Makâmâtu bedîizzamân el-hemezânî*, Şerh, muhammed abduh,** Beyrut:Dâru’l-kutubi'l-ilmiyye..

Hüseyin, A.,(1995*)* ***Edebu'l-Kudye fî 'asri'l-'abbâsiyyîn,***Dımaşk: Dâru'l-hasâd li'n-neşri ve't-tavzî.

Hüseyin, M,(1948) ***el-Hecâu ve’l-hecâûn fi’l-Cahiliye,*** Beyrut: Mektebetü’l- âdâb bi’l-cemâmîz.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddin en-Nemîrî,(1962) ***Behcetü’l-mecâlis ve ünsü’l-mecâlis ve şahzü’z-zâhini ve’l-hâcis***, (thk. Muhammed Mûrsî el-Hûlî) Kahire: Dâru’l-kutubi’l-ilmiyye.

İbn Abdirabbih, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî,(1983) ***İkdü’l-ferîd,*** (thk, Abdûlmecid et-Terhinî) Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye.

İbnû’l-Cevzî, Ebû’l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahman el-Bağdâdî, (1358h.) ***el-Muntazam fi târihi’l-mülûk ve’l-ümem,*** Beyrut: Dâru’l-sâdr,

İbn Ebi’d-Dünya, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed el Kureşî, (1997) ***Kura’d-dayf***, (thk, Abdullah b. Hamd el-Mansur) Riyad: Edvau’s-selef, Riyad.

İbn Ebi’l-Haddîd, Hibetullâh ***el-Medâinî, Şerhu nehci’l-belâğa***, (thk, Muhammed Ebü’l-Fazl İbrahim) Kahire: Dâru ihyâi'l-kutubi’l-arabiyye**.**

İbnu’l-Esir, Ebu’l-Hasen İzzüddin Ali b. Muhammed el-Cezerî, (1997) ***el-Kâmil fi’t-târîh,*** (thk, Ömer Abdusselâm Tedmirî) Lübnan: Dâru’l-kitabi’l arabi.

İbn Hallikân, Ebu’l Abbâs Şemsüddin Ahmed b. Muhammed, (1978) ***Vefeyâtü’l-a’yân ve en’bâ’ü ebnâ’i’z-zamân,*** (thk. İhsan Abbâs) Beyrut:Dâru’l-sadr.

İbn Hallikân, Ebu’l Abbâs Şemsüddin Ahmed b. Muhammed, ***Târıhu İbn Hallikân***, bty. byy.

İbn Hanbel, Ahmed,(1999) ***Musnedu'l-İmâm Ahmed İbn Hanbel,*** (thk, Şuayb Arnaûd) Kahire:Muessesetu'r-risâle.

el-Humrydî Muhammed b. Fetûh,(2002) ***el-Cem'u beyne's-sahihayn el-buhârî ve muslim,*** (thk, Ali Hüseyn el-Bevvâb) Beyrut:Dâru'l- ibn hazm,

İbn Fârıs, Ahmed,(1979) ***Mu'cemu Mekâyîsi'l-luga,*** (thk, Abdusselam Muhammed Harun) Beyrut: Dâru'l-fikir,

Fayda, M. (1992) İstanbul: ''Bedevî'' T.D.V.

Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddin b. Ya'küb b. Muhammed (2005) ***Kâmûsu'l-muhît,*** (thk, Muhammed Naîm el-Ârkusûsî) Beyrut:Muesesetu'r-risâleti li't-tabââti ve'n-neşri ve't-tevzî.

el-Fâhûrî, H.,(1986) ***el-Câmî fi târîhi'l-edebi'l-Arab, (el-Edebu'l-Kadim),*** Beyrut:Dâru'l-cîl.

el-Fârısî, Ebu'l-Kâsım Zeyd b. Ali,(2017) ***Şerhu kitâbi'l-hamase li'l-fârisî,*** (Thk, Muhammed Osman Ali) Beyrut:Dâru'l-evzâî.

Ferrûh, Ö. (1968) ***Târihu'l-edebi'l-arabî'l-asri'l-abbasî,*** Lübnan: Daru'l ilim li'l-melâyîn.

Ferrûh, Ö .(2008) ***Târîhu'l-edebi'l-Arabî,*** Beyrut:Dâru'l-İlim li'l-muallimîn.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed b.Mükerrem b.Ali el-İfrîkî, (2010)***Lisânu'l-'arab,*** Beyrut: Dâru sâdır.

İbn Mu'tezz, Ebü'l Abbâs Abdullah b.Muhammed,(1996) ***Tabakâtü'ş-şu'arâ,*** (thk, Abdüssetâr Ahmed Ferrâc) Mısır: Dâru'l-me'ârif.

İbnü'n-Neccâr, Ebû Abdillâh Muhibbüddîn Muhammed el-Bağdâdî,(1997) ***Zeylu târîhi bağdâd,*** (thk, Mustafa Abdulkâdir Atâ) Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye..

el-İbşîhî, Şihabuddin Muhammed,(1986) ***el-Muztadraf fi külli fennin muztezraf,*** (thk, Müfîd Muhammed Kumeyha),Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-İsfahânî, er-Râğıb Ömer b.Abdurrahman es-Sârîsî, (1902) ***Muhâdarâtü'l-üdebâ ve muhâverâtü'ş-şu'arâ ve'l-büleğâ,*** (thk, İbrahim Zeydân) Mısır: Matbeâtü'l-hilâl.

el-Kâlî, İsmail b. Kasım Ebû Ali,(1999) ***el-Maksûr ve'l-memdûd,*** (thk, Ahmed Abdulmecid Herîdî) Kahire:Mektebetu'l-hâncî..

el-Kalkaşendî, Ahmed b. Ali,(1987) ***Subhu'l-a'şâ fî sinâ'ati'l-inşâ'***, (thk, Yusuf Ali Tavîl) Dımaşk: Dâru'l-fikir.

el-Keyravânî, Ebû İshâk İbrahim b. Ali el-Husri,(1997) ***Zehrü'l-âdâb ve semerü'l-elbâb,*** Beyrut**:** Dâru'l-kutubi'l-ilmiye.

el-Keyravânî, İbn Reşik,(1994) ***el-'Umde fî mahâsini'ş-şi'r ve âdâbih,*** (thk,Muhammed Karkazan), Dımaşk.

el-Kureşî, Ebû'l-Fidâ'İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddin el-Kaysî,(1999) ***Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm***, (thk, Sâmî b. Muhammed Selâme) Beyrut: Dâru'l tâybe li-n-neşr ve't-tevzîâ.

Mez, A.,(1947) ***el-Hadâretû'l-islâmiyye fi'l-karni'r-râbî'el-hicrî,*** (terc. Muhammed Abdûlhâdî Ebû Ride) Beyrut:Dâru'l-kutubi'l-arabî.

Marun, A.,(1960) ***Edebü'l-Arab,*** Beyrut: Dâru'l-sekâfe.

el-Müberred, Ebû'l-Abbâs Muhammed b.Yezid,(1997) ***el-Kâmil fi'l-edeb (fi'l-luğa ve'l-edeb ve'n-nahv ve't-tasrîf),*** (thk, Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim) Kahire: Dâru'l-fikri'l-arabî,

Muîn, M.,(1952) *Ferheng-i Fârsî,* (Der, Azizullah Alizâde),Tahran: İntişârât-ı edinâ.

el-Munâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf İbn Tâcil'ârifin,(1995) ***Feyzü'l-kadir şerhu'l-Camii's-sağır***, (thk, Ahmed Abdusselam) Beyrut:Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-Mursî, İbn Sîde Ebû'l-Hasen Ali b. İsmail ed-Darîr,(2000) *el-**Muhkem ve'l-muhîtu'l-azam fi'l-luğa,*** (thk, Abdulhamid Hendâvî) Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

el-Mustasimî, Muhammed b. Aydemir,(2015) ***ed-Durru'l-ferîd ve beytu'l-kâsîd,*** (thk, Süleyman el-Cubûrî) Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmiyye.

en-Necâr, Muhammed Alî, Mustafa, İbrahim, ez-Zeyât, Ahmed Hasen, Hâmıd Abdulkâdir-(1960) ***el-Mu'cemu'l-vasît,*** (thk, Abdusselam Hârun) Kahire:Dâru'd-da've.

en-Nesâî, Ahmed b. Şuayb Ebû Abdirrahman,(1986) ***el-Muctebâ mine's-Sunen,*** (thk, Abdulfettah Ebû Gudde),Haleb: Mektebetu'l-matbuâti'l-islamiyye.

en-Nisâbûrî, Ahmed b. Muhammed,(2002) ***el-Keşfu ve'l-beyân,*** (thk, Ebû Muhammed İbn 'Aşûr) Kahire: Dâru ihyâ'i't-turâsi'l-'arabî

Receb, Abdülcevâd İbrahim,(2002) ***el-Mu'cemü'l-Arabî'li-esmâ'i'l-melâbis,*** (thk, Mahmut Fehmî Hicâzî) Kahire: Dâru'l-âfâki'l-arabîyeti.

es-Sâgânî, Ebû'l-Fezâil Radıyyüddin (Radî) Hasen b.Muhammed b.Hasen (1971) ***et-Tekmile ve'z-zeyl ve's-sıla li-kitâbi Tâci'l-luġa ve Sıhâhi'l-ʿArabiyye li'l-Cevherî***, (thk, İbrahim İsmail el-Enbari),Kahire: Matbeâtu dâru'l-kutub..

es-Sallâbî, Ali Muhammed Muhammed,(2008) *ed-Devletü'l-umeviyye*, Daru'l-me'arifet, Beyrut.

Safvet Ahmet Zeki *Cemheretu hutebi'l arab fî ûsûri'l-arâbiyyeti'z-zâhire,* el-Mektebetu'l-ilmiyye, Beyrut.

es-Se'âlibî Ebû Mansûr,(1986) ***Hâssü'l-hâs,*** (thk, Hasen el-Emîn) Beyrut:Dâru'l-mektebeti'l-hayât.

es-Se'âlibî Ebû Mansûr,(, (1983)***et-Temsîl ve'l-muhâdara fi hikem ve'l-münâzara,*** (thk. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv)Kahire: Dâru'l-Kutub, Kahire.

es-Se'âlibî Ebû Mansûr,(, (1998)***el-Kinâyât ve't-ta'rîz,*** (thk. Aişe Hüseyin Ferid) Kahire:Dâru'l-kubâ'î- li't-tâbâ'âtî ve'n-neşri ve't-tevzî'î.

es-Se'âlibî Ebû Mansûr,(, (1983)***Yetimetü'd-dehr fi mehâsini ehli'l-asr,*** (thk, Mûfîd Muhammed Kâmihetî) Beytut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

es-Se'âlibî Ebû Mansûr,((2010)***el-İ'câz ve'l-i'câz,*** Kahire: Mektebetü'l-Kur'an,

Sezgin, F,(1991) ***Târıhu'l-tûrâsi'l-arabî,*** (terc, Mahmud Fehmî Hıcâzî) Riyad:Camiatü'l-İmam Muhammed b.Suud el-İslamiyye.

es-Suyutî, Ebu'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b.Ebi Berk b.Muhammed el-Hudayri,(1986) ***el-Muzhir fi ulûmî'l-luğa ve envâ'ihâ***, (thk, Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim) Beyrut: el-Mektebetü'l-Mısrıyye.

es-Sicistânî, Ebû Dâvûd Süleymân b.el-Eş'as b.İshâk el-Ezdî, ***Sunenu Ebî Davud***, Beyrut:Dâru'l-kitâbi'l-arabî.

eş-Şeybânî, Kemaluddin Ebu'l-Fadl, (1416 h.)***Mecma'u'l-Adab fî mu'cemi'l-elkâb***, (thk, Muhammed el-Kazım), İran : Muessesetu't-Tiba'eti ve'n-Neşr,

Şîr, E.,(1988) ***el-Elfâzu'l-Fârisiyetu'l-mu'arrebe,***Kahire Dâru'l-'arab, .

eş-Şinkîtî, Ahmed b el- Muhammed el-Emin b.Osman, el-Alevî,(2017) ***Şerhu'l-mu'allakâtü'l aşr ve ahbâru şu'arâ'ihâ***, Birleşik Arap Emirlikleri: Müesesetü'l-Hendâvî

et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed,(1983) ***el-Mu'cemu'l-Kebîr,*** (thk, Hamdî b. Abdilmecid es-Selefî), Mektebetu'l-'Ulûm ve'l-Hikem.

et-Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr b.Yezid, (2000)***Câmi'u'l-beyân fî tefsîri'l-kur'ân***, (thk, Ahmed Muhammed Şakir) Kahire:Muessesetu'r-Risâle.

et-Tevhîdî, Ebû Hayyân Ali b. Muhammed,(2011) ***el-İmtâ' ve'l-mu'ânese***, (thk. Heyşem Hâlîfe et-Tâ'îmî) Beyrut:Mektebetü'l-Asriyye,

et-Tifâşî, Şihâbuddin Ahmed,(1992*) Nuzhetu'l-elbâb f'i mâ lâ yûcedu fî kitâb,* (thk, Cemal Cum'a), Londra.

el-Ûbûdî, Ûmâd,(2013) ***Şi'ri'l-Cû' fi'l-Edebi'l-'Arabî,*** Basra:Mecelletu Ebhâsi'l- Basra.

Yıldırım, K. (2001)"Cahiliyye Dönemi Arap Edebiyatında "Su'lûk" Şairler Hareketi", Diyarbakır. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 3. s. 1.

Yıldız, Ö.(2016) ***Şerhu'l-Mekkudî adlı eserde geçen şahid beyitlerin incelenmesi,*** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır

Yûsuf, Atâullah Reşid,(1985) ***Târihu'l-âdâbi'l-Arabiyye,*** (thk, Ali Necîb Atâvî) Beyrut.

Yusuf, H.(1986) ***eş-Şu'arâ'ü's-seâlik fi'l-asri'l-Câhilî,*** Kahire: Dâru'l-Me'ârıf.

ez-Zebîdî. Ebu'l-Feyz Muhamed Murtaza b. Muhammed bMuhammed, b. Abirrezzâk (1976) (thk Adu's-setâr Ahmed Feruğ) ***Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs***,Kuveyt: Matbaâtu Hukumetu'l-Kuveyt,

ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed, ***Târîhu'l-İslâm ve vefeyâti'l- meşâhîri ve'l- a'lâm***,Kahire: el-Mektebetu't-Tevfîkiyye.

ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed (2004) ***Siyeru a'lâmi'n-nubelâ'***, (thk. Hasan Abdulmenân) Lübnan: Beytü'l-Efkâri'd-Devlîyye.

ez-Zemahşerî, Mahmud b. Ömer,(1998) ***Esasu'l-Belâga,*** (thk Muhammed Bâsil 'Uyûnu's-Sûd) Beyrut:Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

ez-Zeyyât, Ahmed Hasan, (1917)***Târîhu'l-edebi'l-'arabî,*** Kahire: Dâru'l-Nehde .

ez-Ziriklî Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Muhmûd b. Muhammed b. ed-Dımaşkî, (2002) ***el-A'lâm,*** Kahire: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn,

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :Yıldız, Abdurrahman
Uyruğu :T.C
Doğum Tarihi ve Yeri :11.03.1980
Telefon :5301010816
Faks
E-mail :Taha.1330@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora		
Yüksek Lisans		
Lisans	İlahiyat Fakültesi	2014

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2007	Bitlis	İmam-Hatip

Yabancı Dil

Yayınlar

Hobiler

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

17/07/2019

Tez Başlığı / Konusu:

ARAP ŞİİRİNDE DİLENCİLİK EDEBİYATI - EBU'Ş-ŞAMAKMAK ÖRNEĞİ –

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 122 sayfalık kısmına ilişkin, 17/07/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından TURNİTİN intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 16 (On altı) dır.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

17/07/2019
Abdurrahman YILDIZ

Adı Soyadı : ABDURRAHMAN YILDIZ

Öğrenci No : 159203037

Anabilim Dalı : TEMEL İSLAM BİLİMLERİ

Programı : YÜKSEK LİSANS

Statüsü : Y. Lisans X Doktora ☐

DANIŞMAN
Doç. Dr. Abdulhadi TİMÜRTAŞ
.08./.07./2019.

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR
.07./.08./2019.
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü